

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

LİSELİ ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI BAĞLANMA
STİLLERİ VE ZORBALIK DAVRANIŞI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Esra Nur YILMAZ

Danışman
Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI

HAZİRAN 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Liseli Ergenlerde Akran Zorbalığı Bağlanma Stilleri ve Zorbalık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Esra Nur YILMAZ

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı: Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Program Adı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Başlığı: Liseli Ergenlerde Akran Zorbalığı Bağlanma Stilleri ve Zorbalık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 126 sayfalık kısmına ilişkin 12/06/2024 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %19 dur.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 12/06/2024

Danışman: Prof.Dr. Fikret GÜLAÇTI

Öğrenci: Esra Nur YILMAZ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Liseli Ergenlerde Akran Zorbalığı Bağlanma Stilleri ve Zorbalık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Esra Nur Yılmaz

Danışman

Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI danışmanlığında **Esra Nur YILMAZ** tarafından hazırlanan “**Liseli Ergenlerde Akran Zorbalığı Bağlanma Stilleri ve Zorbalık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

12/06/2024

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI** (İmza)
Üye : **Prof. Dr. Yener ÖZEN** (İmza)
Üye : **Doç. Dr. Bünyamin ÇETİNKAYA** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .... /...../2024 tarih ve .....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../2024

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimimi ve tezimi başarıyla tamamlamış olmanın sevinci içerisindeyim. Bu yolculukta bana eşlik eden insanlara teşekkürü borç bilirim. Tezimin başından sonuna kadar her aşamasında; beni her fırsatta destekleyen sabırla dinleyen ve her koşulda beni çalışmam için motive eden tez danışmanım kıymetli hocam sayın Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI'ya, tez jürimde bulunan sayın Prof. Dr. Yener ÖZEN'e, sayın Doç. Dr. Bünyamin ÇETİNKAYA 'ya ve sayın Doç. Dr. Levent YAYCI 'ya desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım. Araştırmayı yürüttüğüm okulların öğretmenlerine, öğrencilerine ve okul idaresine teşekkür ederim. Bu süreçte beni hiç yalnız bırakmayan dostlarıma özellikle ölçekleri uygularken ve tez savunma günümde bana yardımcı olan, kendisiyle üniversite yıllarımda tanışmış olmaktan ve bu güzel dostluğu kurmuş olmaktan çok mutlu olduğum sevgili dostum Betül CAN'a çok teşekkür ederim. Hayatımın her anında koşulsuz olarak bana maddi ve manevi destek olan hayatımdaki en değerli insanlar olan çok sevdiğim biricik annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı okumayı, öğrenmeyi çok isteyip bir şekilde buna ulaşamayan başta anneme sonra da diğer kız çocuklarına ve kadınlara ithaf ediyorum.

Esra Nur YILMAZ, Erzincan, 2024

LİSELİ ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI BAĞLANMA STİLLERİ VE ZORBALIK DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Esra Nur YILMAZ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2024

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı; akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile zorbalığa uğramaları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini 2023-2024 eğitim öğretim yılında Erzincan ilinde 4 farklı lisede öğrenim gören 9,10,11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak toplamda 443 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara, Erzen (2016) tarafından geliştirilen “Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği”, Uçanok ve Pekel (2005) tarafından uyarlanan ve revizyonu yapılan “Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği”, “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği” ve örnekleme yer alan öğrencilerin demografik özelliklerinin belirlenmesi için araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda Üç Boyutlu Bağlanma Stili ölçeği alt boyutlarından güvenli bağlanma ile akran zorbalığı yapma ve akran zorbalığına maruz kalma arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kaygılı/kararsız bağlanma stili ve kaçınan bağlanma stili ile akran zorbalığı yapma, akran zorbalığına maruz kalma arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Kurban olma puanları cinsiyete ve lise türüne göre; zorba olma puanlarının ise cinsiyete, lise türüne ve algılanan baba tutumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Sonuçlar alan yazındaki araştırmalar ile karşılaştırılarak tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Akran Zorbalığı, Bağlanma, Bağlanma Stilleri

**INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PEER BULLYING,
ATTACHMENT STYLES AND BULLYING BEHAVIOR IN HIGH SCHOOL
ADOLESCENTS**

Esra Nur Yılmaz

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, June 2024

Supervisor: Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine whether there is a significant relationship between attachment styles of high school adolescents who are bullied and bullying. The sample of the study consists of 9th, 10th, 11th and 12th grade students studying in 4 different high schools in Erzincan province in the 2023-2024 academic year. A total of 443 students voluntarily participated in the study. The participants were administered the "Three-Dimensional Attachment Styles Scale" developed by Erzen (2016), the "Scale for Identifying Peer Bullies" adapted and revised by Uçanok and Pekel (2005), the "Scale for Identifying Peer Bullying Victims" and the "Personal Information Form" prepared by the researcher to determine the demographic characteristics of the students in the sample. In line with these results, a significant negative relationship was found between secure attachment, one of the sub-dimensions of the Three Dimensional Attachment Style scale, and peer bullying and being exposed to peer bullying. A positive significant relationship was found between anxious/ambivalent attachment style and avoidant attachment style and peer bullying and being exposed to peer bullying. It was found that the scores of being a victim differed according to gender and high school type, while the scores of being a bully differed according to gender, high school type and perceived father attitude. The results were discussed in comparison with the studies in the literature and recommendations were made.

Keywords: Bullying, Peer Bullying, Attachment, Attachment Styles

İÇİNDEKİLER

LİSELİ ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI BAĞLANMA STİLLERİ VE ZORBALIK DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KLAVUZA UYGUNLUK SAYFASI.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONUyla İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1 Zorbalık	12
1.2. Saldırganlık Davranışı.....	13
1.3. Zorbalık Türleri.....	14
1.3.1. Fiziksel Zorbalık.....	15
1.3.2. Sözel Zorbalık.....	15
1.3.3. Siber Zorbalık.....	15

1.3.4 Cinsel Zorbalık.....	16
1.3.5 Akran Zorbalığı.....	16
1.4. Akran Zorbalığı İçerisindeki Roller.....	16
1.4.1 Zorba.....	17
1.4.2 Katılımcı Roller.....	17
1.4.2.1. Yardımcı/Güçlendirici.....	18
1.4.2.2. Savunucu.....	18
1.4.2.3. Seyirci.....	18
1.4.2.3.1 Seyirci Müdahale Modeli.....	19
1.5. Akran Zorbalığı Yapan Zorbaların Kişisel Özellikleri.....	19
1.6. Akran Zorbalığına Maruz Kalan Kurbanların Kişisel Özellikleri.....	20
1.7. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı.....	21
1.8. Akran Zorbalığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	22
1.8.1. Akran Zorbalığı ve Cinsiyet İlişkisi.....	22
1.8.2. Akran Zorbalığı ve Yaş İlişkisi.....	23
1.8.3. Akran Zorbalığı ve Aile İlişkisi.....	23
1.9. Zorbalık Davranışının Çeşitli Kuramlar Açısından Değerlendirilmesi.....	24
1.9.1. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	24
1.9.2. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı.....	24
1.9.3. Ekolojik Sistemler Kuramı.....	25
1.9.4. Bağlanma Kuramı.....	26
2. Bağlanma.....	26
2.1. John Bowlby'nin Bağlanma ile İlgili İlk Dönem Çalışmaları.....	27
2.2. Bağlanma Kuramı'nın Doğuşu.....	30
2.3. Mary Ainsworth'un Bağlanma ile İlgili Çalışmaları.....	34
2.3.1. Bağlanma Stillerinin Ortaya Çıkışı.....	35

2.4. Diğer Psikodinamik Kuramlara Göre Bağlanma.....	36
2.4.1. Sigmund Freud Dürtü-Çatışma Kuramı.....	36
2.4.2. Melanie Klein Nesne İlişkileri Kuramı.....	37
2.4.3. Donald Winnicott.....	38
2.4.4. Heinz Kohut Kendilik Psikolojisi.....	39
2.4.5. Margaret Mahler Ayrılma-Bireyleşme Kuramı.....	40
2.4.6. James Masterson Kişilik Kuramı.....	40
2.5. Gelişimsel Nörobiyoloji ve Bağlanma Kuramı.....	41
2.6. Davranışçı Yaklaşımına Göre Bağlanma.....	42
2.7. Bilişsel Kurama Göre Bağlanma.....	43
2.8. Ergenlikte ve Yetişkinlikte Bağlanma.....	46
2.8.1. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....	49
2.9. Bağlanma Davranışını Etkileyen Faktörler.....	51
3.Ebeveynlik ve Ebeveynlik Tutumları.....	53
3.1. Çocuk Yetiştirme Stillerinin Tarihteki Yeri.....	54
3.2. Psikojenik Teoriye Göre 6 Evrede Çocuk Yetiştirme Tarzları.....	56
3.3. Ebeveynlik Tutumlarının Sınıflandırılması.....	58
3.3.1 İzin Verici Tutum (Permissive).....	58
3.3.2. Otoriter Tutum (Authoritarian).....	58
3.3.3. Demokratik Tutum (Authoritative).....	59
3.3.4. Reddedici/İhmalkar Tutum.....	60
3.3.5. Koruyucu/İstekçi Tutum.....	60
3.3.6. Tutarsız Tutum.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli.....	62
2.2. Örneklem.....	62
2.3. Veri Toplama Araçları.....	62
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	62
2.3.2. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği.....	63
2.3.3. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği.....	63
2.3.4. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği.....	64
2.4. Verilerin Toplanması.....	65
2.5. Verilerin Analizi.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Çalışma Grubunun Demografik Yapısına İlişkin Bulgular.....	68
3.2. Çalışma Grubunun Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	71
3.3. Çalışma Grubunun Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Korelasyon Analizleri.....	73
3.4 Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	76
3.5. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	94

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	110
KAYNAKÇA.....	133
EKLER.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	160

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Akt. :Aktaran

Bkz. :Bakınız

APA :American Psychological Assocation (Amerikan Psikoloji Birliği)

TDK : Türk Dil Kurumu

ÜBBSÖ : Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

AZKBÖ : Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği

AZBÖ : Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği

EBYÜ : Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Yönelik Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	68
Tablo 3.2: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Örneklem Sayısı, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	72
Tablo 3.3: Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Örneklem Sayısı, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	72
Tablo 3.4: Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Örneklem Sayısı, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	73
Tablo 3.5: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları.....	74
Tablo 3.6: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 3.7: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Toplam Puanı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 3.8: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Toplam Puanı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 3.9: Cinsiyet Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Bağımsız Grup t Sonuçları.....	78
Tablo 3.10: Yaş Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	79
Tablo 3.11: Yaş Gruplarına Göre Gabriel Testi Sonuçları.....	80
Tablo 3.12: Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 3.13: Sınıf Düzeyi Gruplarına Göre Games-Howell Testi Sonuçları.....	82

Tablo 3.14: Lise Türü Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	83
Tablo 3.15: Lise Türü Gruplarına Göre Gabriel ve Games-Howell Testi Sonuçları.....	85
Tablo 3.16: Anne-Baba Medeni Durum Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları.....	87
Tablo 3.17: Algılanan Ekonomik Durum Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	88
Tablo 3.18: Algılanan Ekonomik Durum Gruplarına Göre Hochberg's GT2 Testi Sonuçları.....	89
Tablo 3.19: Algılanan Anne Tutumu Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	90
Tablo 3.20: Algılanan Anne Tutumu Gruplarına Göre Games-Howell testi Sonuçları.....	92
Tablo 3.21: Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	93
Tablo 3.22: Algılanan Baba Tutumu Gruplarına Göre Gabriel Testi Sonuçları.....	94
Tablo 3.23: 0-6 Yaş Arası Bakımveren Kişi Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları.....	97
Tablo 3.24: Cinsiyet Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	98
Tablo 3.25: Yaş Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	99
Tablo 3.26: Sınıf Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	100

Tablo 3.27: Lise Türü Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Kruskall Wallis H Testi Sonuçları.....	101
Tablo 3.28: Lise Türü Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	102
Tablo 3.29: Anne-Baba Medeni Durumu Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	103
Tablo 3.30: Algılanan Ekonomik Durum Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Kruskall Wallis H Testi Sonuçları.....	104
Tablo 3.31: Algılanan Anne Tutumu Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Kruskall Wallis H Testi Sonuçları	105
Tablo 3.32: Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Kruskall Wallis H Testi Sonuçları	106
Tablo 3.33: Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	107
Tablo 3.34: 0-6 Yaş Bakımveren Kişi Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Mann Whitney -U Testi Sonuçları.....	108

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....49

GİRİŞ

Bireylerin; dünyaya gelişlerinden ölümlerine kadar geçen süre zarfı içerisinde yer alan gelişim evrelerinde hayatta kalıp yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için birtakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçların optimal şekilde karşılanması halinde bireyler; sağlıklı bir şekilde kişisel ve ruhsal gelişimlerini tamamlayarak normal bir yaşam sürdürürler. Bu ihtiyaçların optimal seviyede karşılanmaması halinde; yani ihtiyaçların görmezden gelinerek ihtiyaçlara kayıtsız kalınması ya da ihtiyaçların aşırı derecede karşılanması sağlıklı bir gelişimin habercisi niteliğindedir. Hatta bu iki durumun aşırı uç noktalarda olması halinde patolojinin ayak sesleri duyulabilir. Kişisel ve ruhsal gelişimin patolojiye kaymadan tamamlanması için karşılanması gereken ihtiyaçları; fiziksel, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlar şeklinde kategorize edebiliriz. Şüphesiz az önce sınıflandırılan bütün ihtiyaçların karşılanması önemlidir ancak psikolojik ihtiyaçların karşılanması ruhsal gelişim için özellikle önemlidir ve mihenk taşı görevinde konumlandırılabilir.

Psikolojik ihtiyaçların kapsamını incelediğimizde insanoğlunun kendi potansiyelini keşfedip bu potansiyeli doğru şekilde işleyerek kendini gerçekleştirebilmesi için birtakım ihtiyaçların varlığı görülür. Literatürde bu ihtiyaçları açıklayan birçok kuram bulunmakla beraber “öz belirleme teorisi” (self-determination theory) psikolojik ihtiyaçları en iyi şekilde açıklayan kuramların başında gelmektedir. Kuram; insanın psikolojik olarak doyum sağlaması için karşılanması gereken ihtiyaçları üç ana kategoride toplamıştır. Bu kategoriler; özerklik, yeterlilik ve ilişkililiktir (Çankaya, 2009). Özerklik ihtiyacı bireyin kendi yaşamı içerisinde hayat ile ilgili karar ve tercihlerin kendi otokontrolünde olması fakat bunu yaşamındaki diğer kişilerden tamamen bağımsız yapmaması durumudur (Tasman ve Aydoğmuş, 2022). Yeterlilik ihtiyacı kendisi ve çevresi üzerindeki hakimiyet kurması, bu durumda kendini çevreye hâkim ve çevre üzerinde etkili biriymiş hissi ile ilişkilirken, ilişkililik ihtiyacı ise aidiyet duygusu, bağlılık, sevme-sevilme ihtiyacı ve ilgi gibi birtakım kavramları içerisine alan bir psikolojik ihtiyaç türüdür (Deci ve Ryan, 2000). Bireyler ilişkililik ihtiyacını sosyal yaşamlarında ebeveynleri, arkadaşları ve romantik ilişkileri aracılığıyla etkileşim kurarak giderirler. Literatürde bireylerin kurdukları bu etkileşim bağlanma kavramı ile açıklanmıştır.

Bağlanma kavramı; kültürlere, ülkelere, aile yapılarına, ebeveynlerin ve bebeklerin aile ortamında yaşadığı deneyimlere ve olayları algılama şekillerine göre farklılık gösterse de tüm insanlarda görülen, organizmanın biyolojik donanımında var olan evrensel bir süreçtir (Ainsworth, 1989). Tanım olarak bağlanma; bebek ile bakımvereni arasında güven ilişkisi ve bağı üzerine kurulan duygusal bir süreci ifade eder. Bağlanma sürecini ele alan birçok kuram ve kuramcı olmakla birlikte bu süreci en iyi şekilde açıklayan kuramcıların başında Bowlby gelmektedir. Bowlby' e (1982) göre bağlanma; bebek ve annesi hatta çevresinde değerli, önemli bulunduğu bireyler arasında geçen bir süreçtir (Bowlby, 1982).

Bireyler bağlanma sürecinin ve dış dünyadaki ilişkilerinin prototipini ebeveynleri ile kurdukları etkileşim ile yaşarlar. Diğerleri ile olan ilişkilerine, bu ilişkilerin nasıl ilerletileceğine ve diğerlerine karşı ne tür davranışlar sergileyeceğine aileleri aracılığıyla hazırlanırlar. Kişi eğer bu prototipi sağlıklı bir şekilde yaşayıp sağlıklı deneyimler elde ederse kişide “güven” duygusu gelişir. Burada sağlıklı şekilde yaşamaktan kasıt; ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin sıcak, samimi olması ve özerklik- bağıllık arasındaki dengenin kurulmasıdır. Bu durumda kişi hem kendine hem de etrafındaki diğer insanlara güven duymayı başarır (Öztürk, Türel, ve Oğur, 2020). Güven duygusunu kazanan bireyler ise diğerleriyle sosyal iletişimini kurmaya başlar. Tam tersi durumda yani ilişkinin samimiyetsiz, soğuk ve özerklik- bağıllık arasındaki dengenin bozulması ya da hiç dengenin kurulmamış oluşu ise güvensizliği oluşturur (Kocayörük, 2012). Kişi bu durumda kendisinde veya diğer bireylerde güven problemleri yaşamaya başlar ve diğerleri ile kurulacak olan sosyal iletişim sağlıklı olur hatta kurulan iletişim hastalıklı hale gelebilir ya da iletişim kuramama noktasına kadar gidebilir (Öztürk, Türel, ve Oğur, 2020).

Hastalıklı ilişkiden kastedilen iki uç durum şudur: Birincisi bağıllığın simbiyotik ilişkiye dönmesidir. Yani birey ebeveynlerine bağıllığı aşırı derecede yaşar ve bu bağıllık simbiyotik ilişkiye diğer bir ifadeyle birbirine bağımlı hale gelmeye dönerse diğer kişilerarası ilişkilerine de bu bağımlılık aktarılacaktır. Bu durumda kişi tek başına hayatı hakkında karar alıp bireysel yaşamada hareket etmekte oldukça zorlanacak ve sürekli bir başkasına ihtiyaç duyacaktır. İkinci uç durum da özerkliğin aşırı derecede yaşanmasıdır. Birey bu durumda bir başkasına bağıllık duymada zorluk yaşayabilir. Sevgi, ait olma, paylaşma, dayanışma gibi duyguları tadamayabilir ve sosyal izolasyon yaşayabilir (Allen,

ve diğeri, 2002). Bu uç noktaların yaşanması bireyin ebeveynlerine nasıl bağlandığı ile yakından ilişkilidir ve bu durumdan da bağlanma stilleri kavramı doğmaktadır.

Bağlanma stilleri kavramını ortaya atan isim ise Kanadalı Psikolog Mary Ainsworth' dir (1978). Yaptığı deneyler sonucunda bu kavram ortaya çıkmıştır. Ainsworth bağlanma stillerini güvenli, güvensiz bağlanma olarak iki boyutlu bir model olarak sınıflandırmış; güvensiz bağlanmayı da kaygılı/ikircikli ve kaçınan olarak ikiye ayırmıştır (Ainsworth ve diğeri, 1980). John Bowlby bağlanmanın daha çok teorik kısmını oluşturmuş, deneysel kısmında daha pasif kalmıştır. Ainsworth ise Bowlby'nin ortaya çıkardığı Bağlanma Kuramını oluşturduğu deneyler aracılığıyla ampirik olarak desteklemiştir (Bowlby, 2012).

Bartholomew ve Horowitz daha sonra bağlanma stillerini ; Ainsworth'den farklı olarak yetişkinlikteki bağlanmaya uyarlamış, olumlu ve olumsuz olarak iki eksenle sınıflandırmış, diğeri üç stile ek olarak “saplantılı bağlanma” stilini ekleyerek “dörtlü bağlanma stili” ni oluşturmuşlardır. Olumlu eksenle güvenli bağlanma, olumsuz eksenle ise saplantılı, korkulu ve kayıtsız bağlanma stilleri vardır (Bartholomew, 1990). Güvenli bağlanma stili ile bağlanan bireylerin kişilik ve ruhsal gelişimleri sağlıklı bir şekilde gelişirken, güvensiz bağlanma stilleri ile bağlanan bireylerin kişilik ve ruhsal gelişimlerinde aksamalar, yetersizlikler görülebilir ve bireyler sağlıklı bir gelişim gösterebilirler. Bireylerin kişilik ve ruhsal gelişimindeki aksaklıklara sebep olan durumlardan bazıları zorbalık yapma ya da zorbalığa uğramadır.

Zorbalık; bireylerin güç bakımından kendisinden daha az güçlü ya da zayıf diğeri birey ya da bireyler üzerinde hakimiyet kurma çabası ya da onlara zarar verme eğilimli davranışları sergilemesine verilen isimdir ve zorbalığa uğrayan bireyin fiziksel, iletişimsel ya da psikolojik olarak baskılanarak istismar edilmesi olarak tanımlanabilir (İlgar, İlgar ve Graham, 2018; 2016). Zorbalığın alt türlerinden birisi olan akran zorbalığı ise tanım olarak; Güç dengesizliğinde doğan saldırganlığa dair birçok davranışı içerisinde barındıran, güce ve güçlü olmaya aşırı derecede vurgu yapıp altı çizilen ve kabadayılık ya da büyülenmecilik olarak tabir edilen bir kavramdır. İngilizce' de bu kavramın karşılığı “bullying” kelimesine eşdeğerdendir (Korkmaz, Erkin ve Atbaşı, 2021). Aynı ya da benzer yaş grubundaki bireylerin birbirlerine sergiledikleri davranış örüntüleri olması sebebiyle “akran zorbalığı” olarak nitelendirilmiştir (Çakır, 2017).

Akran zorbalığı yapma, akran zorbalığına uğrama ile kişilerin ebeveynlerine bağlanma stilleri ile arasında bir ilişkinin var olup olmasına dair araştırma sonuçları şunları göstermektedir: Ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimler ve iletişim örüntüleri zorbalık yapmayı, zorbalığa maruz kalmayı ya da nötr grupta (zorbalığa maruz kalmama, zorbalık yapmama) olmayı etkilemektedir. Sadece çocuk ile bakımveren arasındaki iletişim ile durumu sınırlandırmamak gerekir. Aile içerisindeki iletişim (diğer aile üyeleri ile olan iletişim, anne-babanın birbiri ile olan iletişimi), ebeveynlik tutumları da zorbalık yapma, zorbalığa maruz kalma veya iki grupta olmamayı da yakından etkilemektedir. Özellikle ebeveynine güvenli bağlanma stili ile bağlanan bireylerin; zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma olasılıklarının çok düşük olduğunu göstermiştir (Gök ve Önder, 2018). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireyler ise özellikle kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin ebeveynine bağımlı olma halindeyse, düşük bir özgüvene sahip ve kendilerine yönelik benlik algılarının olumsuz olması halinde zorbalığa hedef haline gelebilecekleri düşünülmektedir (Özen ve Aktan, 2010). Aynı şekilde olumlu ebeveynlik tutumları yani anne babanın çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına yeterli ve çocukla eşgüdümlü şekilde cevap vermeleri, aile içerisindeki iletişim de sağlıklı olması zorbalığa uğrama olasılığını azaltmaktadır (Gök ve Önder, 2018).

Ebeveynlerin çocuğa karşı pozitif, her durumda kabul edici, sıcak ve samimi, iyimser olmaları çocukların kendilerine ve çevresindekilere güven duymasını ve sağlıklı iletişim kurmalarını sağlar. Tam tersi durumda, ebeveynin olumsuz, reddeden ya da aşırı kısıtlayıcı- korumacı olması, soğuk ve sürekli kötümser-eleştirel olması çocukta kendisine ya da çevresine karşı güven problemlerini doğurur (Parlak, 2020). Görüldüğü üzere ebeveyn ve çocuk arasındaki güvenin varlığı ya da yokluğu ebeveynlik tutumları ile ilişkilidir, aynı zamanda güven duygusunun var olması ya da olmaması da bağlanma stillerini etkilemektedir. Yani ebeveynlik tutumları, güven duygusu ve bağlanma stilleri bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı ve birbirlerini etkiler pozisyonundadır. Dolayısıyla da zorbalığa maruz kalma, zorbalığı yapma ya da nötr kalma durumlarını bu bağlamlar içerisinde değerlendirmek ve ilişki kurmak gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı da akran zorbalığını bağlanma stilleri ve ebeveyn tutumları bağlamlarında incelemek ve aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Tezin alan yazına katkı sağlaması, ortaöğretim kademelerinde çalışan ruh sağlığı uzmanlarına veri sağlayarak, onlara akran zorbalığı konusunda yardımcı olması

hedeflenmektedir. Çalışmanın bir diğer katkısı da ebeveynlere; ebeveynlik tutumlarının önemini anlatmak ve ebeveynlik tutumlarının çocuklarının sosyal hayatındaki davranışlarını nasıl etkilediğini göstererek ebeveynlere yönelik rehberlik hizmetlerinin veya ebeveynlik becerileri eğitimlerinin yaygınlaşmasına olanak sağlamaktır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; problem durumuna, araştırmanın amacına ve önemine, varsayımlara, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir. Birinci bölümde; zorbalık, akran zorbalığı, bağlanma ve ebeveyn tutumları ile ilgili kuramsal çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölümde; araştırmanın yöntemine değinilerek yöntem kapsamında araştırmanın modeli, araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin analizi yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları yer almaktadır. Dördüncü bölümde sonuç, tartışma ve öneriler yer almaktadır. Son olarak kullanılan kaynaklar, ekler ve özgeçmiş yer almaktadır.

1. Problem Durumu

Araştırmanın problem durumu “Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile zorbalığa uğramaları arasındaki ilişkinin incelenmesi” olarak ifade edilebilir. Araştırma kapsamındaki alt problemler aşağıda verilmiştir.

1. Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin, **Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği'nin** alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stillerinden elde edilen puanları ile **Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği** puanı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin, **Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği'nin** alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stillerinden elde edilen puanları ile **Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği** puanı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin, **Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği'nin** alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı-kararsız bağlanma stillerinden elde edilen puanlar; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne

tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

4. Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin, **Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği'nden** elde edilen puanlar cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

5. Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin, **Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği'nden** elde edilen puanlar cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile zorbalığa uğramaları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler (cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren) açısından incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde aşağıda verilen hipotezler sınanacaktır.

Hipotez 1: Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile akran zorbalığına uğramaları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2: Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin **Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği'nin** alt boyutları olan güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı/kararsız bağlanma stillerinden elde edilen puanlar; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durumu, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 3: Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin **Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği** puanları; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durumu, algılanan anne tutumu,

algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Hipotez 4: Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin **Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği** puanları; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durumu, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

3. Araştırmanın Önemi

İnsan yaşamı boyunca şüphesiz her bir gelişim dönemi oldukça önem arz etmektedir. Özellikle bebeklik ve ergenlik dönemleri bu gelişim evreleri içerisinde oldukça önemli evrelerdir. Dünyaya yeni gelen bir bebek, hayatta kalmak, geldiği yeri anlamlandırmak için diğerlerine ihtiyaç duyar. Bakım vereni onun ihtiyaçlarını karşılar ve dünyanın nasıl bir yer olduğunu anlamasına, anlamlandığına göre davranmasına yardımcı olur. Dolayısıyla bebeğin dünyaya dair iyi izlenimler oluşturması için aynı şekilde insan olmanın bir gerekliliği olan aidiyet duygusunun yaşanması, bebeğin kendini “bu dünyaya ait hissetmesi” için bu evre oldukça kritik bir evredir. Eğer bebek kendini bu dünyaya ait hissederse güven duygusu gelişir. Kişisel, ruhsal gelişimi sağlıklı şekilde ilerler. Bebeğin kendini güvende hissetmesi, dünyaya ait hissetmesi için de ebeveynlerinin ona karşı yaklaşımları oldukça önemlidir. Bebeğe karşı gösterilen ilgi, hassasiyet, ihtiyaçlarına eşgüdümlü bir şekilde cevap verme ve dış dünyanın gerçekleriyle tanışırken yanında olmak güven duygusunu geliştirecektir. Böylece dünyaya dair iyi izlenimler elde edecek, diğerlerine ve kendine güvenecektir. Eğer ebeveynleri bu durumun tam tersini yaparsa yani bebeği bu dünyaya ait hissettirmezse bebeğin hem kendine hem de diğerlerine güveni gelişmeyecek ve dünyaya dair izlenimleri kötü, rahatsız edici, “ben buraya ait değilim” şeklinde olacaktır. Dolayısıyla ebeveyn tutumları bu evrede oldukça önemlidir.

Bir diğer önemli gelişim evresi olan ergenlik dönemi ise bir geçiş evresidir. Kendini bulma yolunda elde edilen birtakım deneyimleri içerisinde bulduran zorlu, mücadele dolu bir yaşam yolculuğudur. Kişinin kendini bulması için bu dönemin sağlıklı geçirilmesi gerekir. İki dönem arasında bir bağlantı kurmak gerekirse; bebekliğinde kendini bu dünyaya ait hisseden, çevresindekilere güven duyan bir birey kişiliğinin

temellerini oldukça sağlam atmış olacaktır. Ergenlik dönemine geldiğinde ise yeterince zorlu, yorucu ve mücadele dolu deneyimler yaşadığında; hayatının ilk yıllarında kişiliğinin temelleri sağlam atıldığı için bu deneyimlerden olumsuz etkilenmeyecektir ya da etkilense bile baş etmeyi öğrenecektir. Fakat tam tersi durumda yani bebeklikte sağlam bir kişilik temelini olmayışı yani o güven duygusunun yokluğu, ergenlikte alınan en ufak darbeye kişilikte büyük sarsıntılara neden olabilir, bu sarsıntılar ise kişinin kendini bulma arayışında sağa sola savrulmasına ve olması gerektiğini bulamamasına sebep olur.

Ergenlik döneminde alınabilecek darbelerden bir tanesi de zorbalıktır. Oldukça kritik bir dönem olan ergenlik döneminde; zorbalığa maruz kalan ergen ruhsal ve kişisel olarak yaralanabilir ve bu yaranın izlerini yetişkinlik yıllarında da görebilir. Kendine olan özsaygının zedelenmesi, özgüven eksikliği, insanlarla yaşanan iletişim problemleri, stresle başa çıkma becerilerinin zayıf olması dolayısıyla olumsuz olaylarla başa çıkamama ve aşırı derecede kötü etkilenme, kendini diğer insanlara doğru bir şekilde ifade edememe ve diğerlerine güvenmeme gibi birçok durum bu izler olarak karşımıza çıkabilir. Özellikle son yıllarda akran zorbalığının çoğaldığı ve sonuçlarının ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir. Akran zorbalığının aileler, öğretmenler ve çocuklar tarafından normal kabul edilmesi “o yaşlarda olması doğal” olarak tabir edilmesi, “görmezden gelinmesi” zorbalığı daha ciddi boyutlara taşımaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin “zorbalığı doğal bir durum olarak görme” algılarını yıkmak öncelikli atılacak adımlardan birisi olmalıdır. Daha sonraki adımlarda ise zorbalıkla başa çıkmada yaşamın ilk yıllarında ebeveynler ile çocukları arasındaki iletişimin ve güven duygusunun önemini ebeveynlere, öğretmenlere ve çocuklara anlatmak gerekir.

Yapılan araştırmalarda akran zorbalığına uğrama ile bağlanma stilleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, yapılan araştırmalarda bağlanma stili olarak ebeveynlerine güvenli bağlanma stili ile bağlanan bireylerin akran zorbalığına uğramalarına karşı korundukları ya da zorbalık içeren davranışları sergilemedikleri görülmüştür (Bowers, Smith ve Binney, 1994). Ebeveynlerine kaçınan/güvensiz bağlanma stili ile bağlanan bireylerin diğerleriyle iletişim kurarken onlara güvenmediklerini, diğerlerinin kendilerine karşı zarar verici/örseleyici davranışlarda bulunacağını düşündükleri için akranlarına karşı kendilerini korumak adına bu bağlanma stili ile bağlanan bireylerin, akranlarıyla iletişimlerini saldırgan davranışlar yoluyla

kurabilecekleri düşünülmektedir. Bunlar dışında kaygılı/güvensiz bağlanma stili ile bağlanan bireylerde ebeveyni ile simbiyotik bir ilişki içerisinde olma yani diğerine bağımlı olarak yaşamını devam ettirme, ondan kopamama halinin varlığı, düşük benlik algısına sahip oldukları için dolayısıyla düşük özgüvene sahip olma gibi birtakım özelliklere sahip olmaları sebebiyle zorbalığın hedefi haline gelerek mağdur olabilecekleri düşünülmektedir (Özen, Aktan ve Haziran 2010).

Yapılan literatür taramasında akran zorbalığı ve bağlanma stilleri kavramları ile ilgili birçok araştırma yapıldığı görülmektedir ancak doğrudan akran zorbalığına uğrayan ergenlerin zorbalığa uğramaları ile bağlanma stilleri ile ilişkisinin olduğuna dair bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu anlamda akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin bağlanma stillerinin incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca elde edilen veriler sonucunda ebeveynlik tutumlarının özellikle yaşamın ilk yıllarındaki önemini anlatmak araştırmanın hedeflerden birisidir. Çünkü ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumları; çocukların dünyayı, kendisini ve diğer insanları iç dünyasında nasıl anlamlandıracağı, iç dünyasında nereye ve nasıl konumlandıracağına yönelik adımları atmanın belirleyicilerindedir. Ebeveyninin çocuğun kendisine karşı olumlu, sevgi dolu, samimi ve değerli hissettiren tutumları çocuğun iç dünyasında kendini, diğerlerini ve dünyayı iyi, güvenli ve değer göstermeye layık olarak konumlandırmasına neden olur. Böylece çocuğun kendisine ve diğerlerine yönelik davranışları da bu doğrultuda şekillenir. Tam tersi bir durumda ise yani ebeveynin katı, değersiz hissettiren ve dengesiz tutumları çocuğun iç dünyasında kendini, dünyayı ve diğerlerini; güvensiz, kötümser ve değersiz olarak konumlandırmasına neden olur. Aynı şekilde çocuğun davranışları da buna yönelik şekillenir. Dolayısıyla ebeveynlere; çocuklarına gösterdikleri ebeveynlik tutumlarının çocuklarının sosyal hayatındaki davranışlarını nasıl etkilediğini, gösterdikleri ebeveynlik tutumlarının çocuklarının kendilerine ve dünyaya yönelik algılarını, düşüncelerini nasıl ve ne ölçüde etkilediğini göstermek yapılan bu araştırmanın anlam kazanmasında oldukça önemlidir.

Ebeveynlere çocuklarının dış dünyaya ve kendilerine karşı verdikleri tepkileri, gösterdikleri davranış örüntülerinin nasıl oluştuğunu ve ne şekilde etkilendiğini anlatmak için de ebeveynlere yönelik rehberlik hizmetleri veya ebeveynlik becerileri eğitimlerinin verilmesi ya da yaygınlaştırılmasına olanak sağlamak bu çalışmanın diğer hedeflerinden birisidir. Aynı şekilde zorbalığa uğrayan çocukların zorbalık karşısında nasıl davrandığı,

zorbalık ile nasıl mücadele ettiği, başa çıkma becerilerinin neler olduğunu anlayabilmek için çocuğun aile içerisindeki konumuna ve ebeveynlerin ona karşı tutumuna bakmak, çocuğun zorbalığa karşı davranışlarını anlamlandırmak için faydalı olacağı düşünülmektedir. Zorbalık yapan çocuklarında hangi motivasyonla zorbalık yaptığı ve bu davranışları sergilemesinde nelerin etkili olduğunu anlayabilme noktasında ebeveynleri ile olan ilişkisine bakılması zorbalığı neden yaptığını anlamlandırmada eğitimcilere ve ebeveynlere ışık tutacağı düşünülmektedir. Böylelikle bu çalışmanın; zorbalıkla etkin bir biçimde başa çıkma konusunda ailelere, öğrencilere ve öğretmenlere yol gostereceğine ve bu konuda onların hayatlarına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

4. Varsayımlar

1. Bu araştırmada kullanılan Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği, Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formunun katılımcılar tarafından içtenlikle yanıtlandığı ve onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıttığı varsayılmıştır.

2. Araştırmadaki örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

3. Araştırmada kullanılan ölçeklerin ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

5. Sınırlılıklar

1. Araştırma verileri Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği, Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği ve Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ile ölçülebilen özellikler ile sınırlıdır.

2. Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından hazırlanan demografik değişkenler ile sınırlıdır.

3. Bu araştırma, Erzincan İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı resmi ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören, 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

4. Bu araştırma verileri 2023-2024 eğitim- ğretim yılı ile sınırlıdır.

5. Zorbalık davranışı sadece lise düzeyi okullarda ve öğrenciler arasında yaşanan davranışlar kapsamında incelenmiştir.

6.Tanımlar

Akran Zorbalığı: Güçlü bireyin ya da grupların gücünü görece daha zayıf bireylere ya da gruplara yöneltmesi, bunu düzenli ve sistemli bir şekilde belirli periyotlarla yapması, gücün kötüye kullanılmasını içeren bir tür saldırganlık davranışlarını içeren bir kavramdır. Egemenlik kurma, baskı kurma, hırpalama, bile isteye güçsüz bireyi incitme ve hırpalama davranışlarını kapsar (Dinçer ve Uysal, 2012).

Bağlanma: Bebek ile bakım vereni arasında güven ilişkisi üzerine kurulan, duygusal bir bağlanmayı ifade eden bir süreçtir. Bowlby'e (1982) göre bağlanma; bebek ve annesi hatta çevresinde değerli, önemli bulduğu bireyler arasında geçen bir süreçtir. Bebek bağlanma ile yabancı olduğu dünyayı anlamlandırmaya çalışırken aynı zamanda kendisini yalnız hissetmez ve bebekte güven duygusu gelişir. Zaman içerisinde bu güven duygusunu bebek alır ve içselleştirir, hayatının diğer evrelerindeki sosyal ilişkilerine de yansıtır. Dolayısıyla yaşam boyu önemli olan bir süreçtir (Bowlby,1982).

BİRİNCİ BÖLÜM

KONUyla İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde zorbalık, zorbalığın türleri, akran zorbalığı, bağlanma, bağlanma stilleri, ebeveynlik tutumları ve aile kavramları ile ilgili kuramsal çerçeve açıklanmıştır.

1.1. Zorbalık

Zorbalık; özellikle son yıllarda daha sık karşımıza çıkan ve giderek artan bir ivmeye sahip kavramdır. Sadece Türkiye’de değil dünyanın diğer ülkelerinde de ciddi bir sorun olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

Zorbalık kavramının dikkatleri üzerine çekilmesi ve literatürde üzerine ilk çalışmaların yapılmaya başlanması yaklaşık olarak 20.yüzyılın sonlarına tekabül etmektedir. Zorbalık ile ilgili yapılan ilk çalışmalar İsveç, Finlandiya gibi ülkelerde başlamıştır (Tura, 2008).

Zorbalığa tanım olarak bakıldığında; kişiler arasında orantısız güç kullanma, gücü karşı tarafa çeşitli biçimlerde (sözel, fiziksel, psikolojik vs.) göstermek suretiyle karşı taraf üzerinde üstünlük kurma çabasını içeren davranış örüntüleri olarak isimlendirilebilir (Bauer, Lozano ve Rivara, 2007). Zorbalık ile ilgili alan yazında birçok tanım yapılmıştır. Kişinin kendi iradesi ile isteyerek karşıdakini rahatsız edici davranışlarda bulunması, zarar verme ya da zarar verme niyetinde bulunması ve bu durumların belirli periyotlar ile bir döngüde olması gibi özellikler tüm bu tanımları ortak bir payda da buluşturan özelliklerdir (Olweus, 1997). Tüm bu tanımlarda zorbalık ilk başlarda daha çok fiziksel davranışlar üzerinden lanse edilmiş ve zorbalığın çerçevesi fiziksel davranışlarla çizilmiştir. Daha sonra bu çerçevenin sınırları genişletilerek içerisine; alaya alma, hakaret etme, lakap takma, sosyal ilişkilerde kişilerarası uyumu zorlaştırma ve sosyal ilişkileri baltalamak için kişi aleyhine dedikodu çıkarma ve

sistematik bir biçimde bu dedikoduyu yayma, akran gruplarına kişiyi almama ya da var olan gruplardan kişiyi dışlama gibi daha çok kişilerarası ilişkilere yönelik saldırganca davranışlar da eklenmiştir (Menutti ve Christiner, 2012). Dolayısıyla zorbalığa dair çalışmalar yapılırken tek bir perspektiften bakmak yerine bu çoklu perspektiften bakmak daha etkili sonuçların doğmasına sebep olacaktır.

1.2. Saldırganlık Davranışı

İçerisinde zarar verme, öfke ve bir diğerini rahatsız etmeyi barındıran her davranış zorbalık değildir. Bu davranışlar saldırganlıkta da bulunan davranışlardır. Saldırganlık kelime anlamı olarak kişinin kendisine ait birtakım davranış örüntülerini, inanç ve düşünce kalıplarını kasıtlı ve zoraki bir biçimde diğerine kabul ettirme halidir (TDK, 2022). APA ise (American Psychological Association) saldırganlık davranışını “Kişinin çevresindeki diğer kişilere karşı fiziksel veya psikolojik olarak zarar vermeyi içeren davranışlar” olarak adlandırır (APA, 2019). Yapılan diğer tanımlardan birisi de kişinin yaşamındaki diğer insanlara veya canlılara zarar verme ya da öfkesini tetikleme gibi geniş bir spektrumda yer alan davranış örüntülerine verilen isimdir (Boxer ve Tisak, 2005).

Saldırganlık davranışı aynı zamanda çeşitli kuramlar tarafından da mercek altına alınmış ve çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu kuramlardan birisi de engellenme-saldırganlık kuramıdır (Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears, 1998). Bu kurama göre saldırganlık davranışının ortaya çıkmasının temel sebebi kişinin belli bir durum karşısında hayal kırıklığına uğraması ya da bir amaç doğrultusunda hareket ederken kişinin engellenmesi, hüsrana uğramasıdır (Breuer ve Elson, 2017). Yani kişi bir şekilde engellendiği için kişinin engellenmesi dışarıya öfke ve saldırganlık olarak yansır. Saldırganlık ile ilgili bir diğer kuram ise Sosyal Öğrenme kuramıdır. Kuramda bir davranışın öğrenilmesinin yollarından bazıları bir diğerini model alma, onu taklit etme olarak karşımıza çıkar (Bandura, 1977). Kurama göre saldırganlık davranışlarının sergilenmesinin ve öğrenilmesinin yolları da model alma, taklit etme gibi davranışlardır (Aydın ve Akgün, 2014). Kişi saldırganlık davranışını kendisi yapmasa bile çevresinden görüp etkilenebilir, mevcut durum kişiyi tetikleyebilir ve gördüğü saldırganlık davranışını sergileyecek hale gelebilir.

Saldırganlığı iki başlık altında değerlendirecek olursak; bu başlıklardan birincisi reaktif saldırganlıktır, bir diğeri ise proaktif saldırganlıktır. Reaktif saldırganlık; olumsuz

duyguların baskın olduğu, (öfke gibi) hatta baskın olan bu duyguların düzenlenmesinde ve yönetilmesinde sıkıntılar yaşanan, algılanan tehdide karşı sert tepki verme gibi spesifik özellikleri içerisinde barındıran bir saldırganlık türüdür (Tuvblad, Raine, Zheng ve Baker, 2009). Proaktif saldırganlık ise bir diğerinin ilgisini çekmek, kendini göstermek için yapılan amaçlı davranışları içermektedir. (Baş, Öz ve Kabasakal, 2012). İki saldırganlık türü arasındaki temel ayrım ise şu şekildedir: Reaktif saldırganlık; duygu yüklüdür ve algılanan herhangi bir tehdide karşı hissedilen etkiye karşı verilen tepkileri içerir. Proaktif saldırganlık duygu yüklü değildir, kasıtlıdır ve tasarlamayı içerir (Hubbard, Dodge, Cillessen, Coie ve Schwartz, 2001).

Saldırganlık ve zorbalık kavramları birbirine karıştırılabilmektedir. İkisinde de zarar verme davranışlarının olması karışıklığa yol açmaktadır. Fakat iki kavram birbirinden belirli özellikler bağlamında ayrılmaktadır. Zorbalık davranışında orantısız güç kullanımı vardır. Kişi kendinden oldukça zayıf durumda olanları hedef alır. Saldırganlık davranışında ise orantısız güç kullanılmadan ve zayıf olana eziyet etmekten ziyade gelen bir etkiye veya tehdide karşılık verme söz konusudur (Bedel ve Güler, 2020). Ayrıca zorbalık davranışının belirli periyotlarda yapılması yani sürekli olarak yapılması da zorbalığı saldırganlık davranışından ayırmaktadır (Pişkin, 2002).

Zorbalık davranışı aslında saldırganlık kullanılarak kendini dışa vuran bir davranış örüntüsüdür. Yani zorbalık saldırganlığı bir araç olarak kullanır. Temelde zorbalık saldırganlığın bir türü olarak da kabul edilebilir (Sabuncuoğlu, ve diğerleri, 2006).

1.3. Zorbalık Türleri

Literatürde hiç şüphesiz zorbalık ile ilgili çalışmalar deyince akla gelen ilk isimlerden birisi Norveçli bir psikoloji profesörü olan Dan Olweus'dur. Olweus 1900'lü yılların son çeyreğinde birer İskandinav ülkeleri olan Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerin okullarında yaptığı çalışmalar ile zorbalık kavramı hakkında literatüre çok şey kazandırmıştır (Hakan, 2011).

Olweus zorbalığın tanımını yapmanın yanı sıra zorbalığın sınıflandırılmasında da önemli katkılarda bulunmuştur. Olweus; zorbalığı üç sınıfta kategorize etmiştir. Bunlar; Fiziksel zorbalık, sözel zorbalık ve sosyal anlamda dışlamadır (Olweus, 1993). Yapılan diğer sınıflandırmalardan birisi de Elliot (1992)'a ait sınıflamadır. Elliot; sözel ve fiziksel

zorbalığı doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırarak sınıflandırmıştır. Doğrudan sözel zorbalık (lakap takma, sözlü olarak taciz etme), dolaylı sözel zorbalık (söylenti çıkarma, dedikodu yayma); doğrudan fiziksel zorbalık (fiziksel saldırı da bulunma), dolaylı fiziksel zorbalık (eşyaları saklama ve onlara zarar verme) şeklinde sınıflandırmıştır. Bunlara ek olarak gruptan dışlama ve cinsel zorbalığı (karşı cinsten birini rahatsız edici fiziksel veya sözel davranışlarda bulunma) da ele almıştır (Elliot, 1992). Zorbalık; bu sınıflandırmalara benzer şekilde birçok şekilde sınıflandırılmış ve bazı yeni zorbalık türleri de bu sınıflandırmaya dahil olmuştur.

1.3.1. Fiziksel Zorbalık

Psikomotor davranışlar ile karşı tarafa somut bir şekilde zarar verme veya yaralamayı içerisine alan bir zorbalık türüdür. Vurma, itme, tekme atma, yumruklama gibi davranışları kapsar (Ayas ve Pişkin, 2015).

1.3.2. Sözel Zorbalık

Karşı tarafa kelimeler ile zarar vermeyi veya onu incitmeyi kapsamaktadır. Alaya alma, isim veya lakap takma, dedikodu yayma, onur kırıcı ya da rencide edici birtakım ithamlarda bulunma gibi davranışları kapsamaktadır. (Ayas ve Pişkin, 2015; Adalar, 2018). Fiziksel zorbalık yaş ilerledikçe azalan bir grafik çizerken, sözel zorbalık düşüşe uğramadığı gibi bazı durumlarda artan bir grafik çizmektedir (Warm, 1997).

1.3.3. Siber Zorbalık

Özellikle son yıllarda teknoloji kullanımının artması ve ortaya çıkan birtakım dijital platformların kullanımının yaygınlaşması ile görülen bir zorbalık türüdür. Hiç şüphesiz teknolojideki gelişmeler, ortaya çıkan dijital platformlar ve sosyal medya platformları hayatımızı daha kolay bir hale getirmiştir. Fakat kontrolsüz ve yetersiz denetim birtakım sorunlara hatta zorbalığa neden olmaktadır (Baker ve Kavşut, 2007). Siber zorbalık tanım olarak “ internet, dijital ve sosyal medya platformları, cep telefonu aracılığıyla karşı tarafı rahatsız etme, rencide etme, platformlar üzerinden kişiye zarar vermeyi amaçlayan davranış örüntüleri” olarak tanımlanabilir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010). Zorbalığı yapan kişinin kimliğinin anonim olması nedeniyle zorbalığı yapanın tespit edilmesi ve müdahale edilmesi zor olabilmektedir. Diğer zorbalık türlerine oranla zorbalığa maruz kalanlar, zorbalık yapanın tespit edilmesini pek mümkün görmezler. Zorbalığın durdurulamayacağına inanırlar. Ayrıca ebeveynlerinin bu durumu öğrenmesinden

kaynaklı olarak teknoloji ve internete erişimlerini kısıtlamalarından korktukları için sessiz de kalabilmektedirler (Menutti ve Christiner, 2012).

1.3.4. Cinsel Zorbalık

Karşı cinsi rahatsız veya irite edici şekilde cinsel içerikli paylaşımlarda bulunma ya da şakalar yapma, isteği dışında temasta bulunma, öpme veya dokunma, sözlü veya fiziksel tacizde bulunmayı kapsayan bir zorbalık türüdür (Ayas ve Pişkin, 2015). Pişkin ve Ayas'ın (2005) yaptığı çalışmalar sonucunda zorbalık türlerine eklenmiş bir zorbalıktır.

1.3.5. Akran Zorbalığı

Bir öğrencinin veya birden fazla öğrencinin birbirlerine karşı zarar verici, rahatsız edici olumsuz birtakım davranışları bilerek ve isteyerek belirli periyotlarda tekrarlamasına verilen isimdir (Olweus, 2010). Kabadayılık yapma ya da büyülenmeciliği de içerisine alan bu kavram İngilizce' de "bullying" kelimesi ile eşleşmektedir (Korkmaz, Erkin ve Atbaşı, 2021). Zorbalık davranışına uğrayan öğrenciler kendilerini savunmakta güçlük çeker hatta savunamazlar (Adalar, 2018). Akran zorbalığı tanımlanırken özellikle güç dengesizliğinin altı defalarca çizilmiştir. Güçlü olanın güçsüz olana yaptığı tekrarlayıcı baskı içeren davranışlar olarak da akran zorbalığı tanımlanmaktadır (Özada, 2018).

1.4. Zorbalık Sistemi İçerisindeki Roller

Zorbalık; sadece iki kişi arasında ve iki kişinin etkilediği ya da etkilendiği bir durum olarak görülmesi eksik bir bakış açısı olacaktır. Çünkü zorbalık sadece kurban ve zorbanın içerisinde bulunduğu değil, zorba ve kurbanın içerisinde bulunduğu grupları ya da çevreyi de etkiler veya bu grup ve çevreden etkilenir. Bundan ötürü zorbalığı bir sistem olarak görmek ve bu sistemin içerisinde yer alan rollerin de zorbalığı etkilediğini ya da zorbalıktan etkilendiği bilmek eksik olan bakış açısını tamamlayacaktır.

Kurban ve zorba dışında bu çevre ya da gruptaki diğer kişiler zorbalık davranışını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Graham, 2016). Olumlu olarak zorbalık davranışını azaltmaya ya da tamamen ortadan kaldırmaya, olumsuz olarak da zorbayı daha çok tahrik ederek zorbalık davranışını arttırmaya etki edebilmektedir. Zorbalık sistemi içerisinde yer alan diğer kişilere ise birtakım roller ve statüler verilmiştir. Bu statüleri Olweus (1994) ilk olarak "zorba" (zorbaca davranışları yapan kişi), "kurban"

(zorbaca davranışlara maruz kalan kişi) olarak iki kategoride sınıflandırmıştır. Daha sonra bu sınıflandırmayı genişleterek kurban kişileri “pasif-itaatkâr” “aktif-kışkırtıcı” kurban olarak tanımlamıştır. İlk grup zorbaya karşı gelmeyip ona itaat edip boyun eğen, ikinci grup ise zorbayı daha çok hırçınlaştırıp, tahrik eden grup olarak tanımlanmıştır (Gökkaya ve Sütcü, 2020). Sistem içerisinde yer alan diğer statülere aşağıda yer verilmiştir.

1.4.1. Zorba

Olweus’ a (1993) göre zorba; çevresinde iletişim kurduğu diğer insanlara karşı şiddet içerikli davranışlar sergileyen, onlara kasıtlı olarak zarar veren davranışlarda bulunan ve sorun çözme yolu olarak şiddeti ve şiddet araçlarını kullanan bireylerdir.

1.4.1. Katılımcı Roller

Zorbalık sistemi içinde zorba ve kurban dışındaki “diğerleri” zorbalığı etkileyen önemli faktörler arasında sayılmaktadır. “Diğerleri” zorbalık sistemi içerisinde “katılımcı roller” olarak adlandırılmaktadır (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman ve Kaukiainen , 1996). Bu bölümde de katılımcı rollerin neler olduğundan bahsedilecektir.

Rigby ve Slee’ye (1993) göre okullardaki öğrenciler arası ilişkilerde üç tür ilişki şekli vardır. Bunlar; zorbalık yapanlar, zorbalığa maruz kalanlar ve başkalarıyla olumlu sosyal işbirliği içerisinde olanlardır. Başkalarıyla sosyal işbirliği içerisinde olanların olumlu boyutunun yanında olumsuz boyutu da bulunabilir. Bu olumsuz boyut; zorbalık sistemi içerisinde zorba ile işbirliği yapma ya da zorba yanlısı olma olarak karşımıza çıkmaktadır. Ya da mağdurun yanında yer alma, mağduru savunma olarak da karşımıza çıkabilmektedir (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman ve Kaukiainen , 1996). Bu şekilde zorbalık sistemi içerisinde yer alan katılımcı rollere aşağıda yer verilmiştir.

1.4.1.1. Yardımcı/Güçlendirici

Yardımcı/güçlendirici; zorbaya zorbalık yaparken destek veren, zorbanın zorbalık davranışını pekiştiren kişilerdir. Zorbaya çeşitli şekillerde cesaret vererek (örneğin; kurban gülme) zorbalık davranışını pekiştirebilir. Zorba ortamda varken veya yokken kurban rahatsızlık (örneğin;laf atma, fiziksel olarak taciz etme) vererek zorbaya destek verebilirler (Jenkins ve Nickerson, 2016).

1.4.1.2. Savunucu

Okul çağına gelmiş birçok birey zorbalığın kötü ve tehlikeli olduğunu ve zorbalığa uğrayan mağdur çocuklara zorbalığa uğrarken onlara yardım edilmesi gerektiğini ve zorbalığın engellenmesi gerektiğini düşünürler. Zorbalığın desteklenmekten ziyade karşı çıkılması gereken bir durum olduğu noktasına kanaat getirirler (Salmivalli ve Voeten, 2004). Zorbalığın tehlikeli olduğu düşüncesini eyleme dökme tarzını davranışa dökme şekline göre (aktif savunma, pasif savunma) savunucu statüsünü literatürde iki grupta incelemek mümkündür. Birinci grupta zorbalıktan rahatsız olan ve kurbanı yardım etme düşüncesi olan fakat bu konuda pasif kalıp harekete geçmeyen veya geçemeyen gruptur. İkinci grup ise zorbalıktan rahatsız olan, kurbanı yardım etme düşüncesi olup bunu davranışa döken ve aktif bir şekilde kurbanı savunan gruptur (Demirbaş, 2020).

1.4.1.3. Seyirci

Zorbalık davranışı gerçekleşirken zorbalığı izleyen, müdahale etmekten kaçınan ve müdahale etmede pasif kalan zorba veya kurbanın çevresinde, yakınında bulunan bireylerdir (Olweus, 1993). Zorbalığa seyirci kalan kişilerin seyirci kalmalarının altında yatan birçok neden olabilir. Bu nedenlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: Zorbanın kendisine de zorbalık yapacağı inancı, yardım etmeye gücünün yetmeyeceği inancı ve zorbalığa kendisinden başkalarının yardım edebileceği inancı bireylerin zorbalığa seyirci kalmalarına neden olabilmektedir (Demirbaş, 2020). Başkalarının zorbalığa müdahale edeceği inancı sosyal psikolojide “seyirci etkisi” kavramı ile açıklanmaktadır. Seyircilerin olaylar karşısında nasıl tepkiler verdiğini ve verdikleri tepkilerin altında yatan nedenlerin ne olduğunu anlamlandırmak için seyirci müdahale modeli geliştirilmiştir (Demirbaş ve Öztemel, 2019) Modelin ortaya çıkış sürecine aşağıda yer verilmiştir.

1.4.1.3.1 Seyirci Müdahale Modeli

Latane ve Darley’in (1970) geliştirdikleri bir modeldir. Modeli Kitty Genovese cinayetinden yola çıkarak geliştirmişlerdir. Kitty Genovese Amerika Birleşik Devletleri’nin en kalabalık şehirlerinin biri olan New York’da yaşayan ve kendi evinin önünde cinayete kurban giden ve 38 kişinin olayı görüp hiçbir şekilde müdahale etmemesi ve kurbanın ölmesiyle sonuçlanan bir vakadır (Latane ve Darley, 1968; Latane ve Darley,

1970). Modelin çıkış noktası bu vakadaki seyircilerin olaya karşı verdikleri tepkilerin anlamlandırılmasından gelir. Modelin beş farklı aşaması vardır. Bu beş aşama şu şekilde sıralanmaktadır: I) “*olayı fark etme*”, II) “*olayı acil olarak yorumlama*”, III) “*yardım etme sorumluluğunu kabul etme*”, IV) “*nasıl müdahale edileceğine karar verme*” ve V) “*müdahale kararını uygulama*” olarak tanımlanır (Demirbaş ve Öztemel, 2019). İlk aşama yaşanan olayın farkına varma ile başlar. Daha sonra olayın içeriği, nasıl gerçekleştiği ve sonuçlarının neler olduğu ya da olabileceği hakkında hızlı bir şekilde çıkarımda bulunmayı kapsar. Üçüncü aşama yaşanan olaya tanık olmanın verdiği sorumluluk ve olayın içerisindeki mağdura yardım etme sorumluluğunu tanımlar. Dördüncü aşama olaya ne şekilde, nerede ve nasıl müdahale edileceğini açıklar. Son aşama olan beşinci aşama ise alınan kararın uygulanmasının yer aldığı aşamadır (Demirbaş ve Öztemel, 2019). Bu modelin temel amacı; zorbalık olayına tanık olmuş seyircilerin pasif, zorbalığa karşı herhangi bir müdahalede bulunmayan konumdan çıkarılarak olaya etkin bir şekilde katılıp zorbalığa karşı müdahale etmelerini teşvik etmektir.

1.5. Akran Zorbalığı Yapan Zorbaların Kişisel Özellikleri

Zorbalık yapan bireylerin genel olarak kendilerini güç sahibi ve otorite olarak görmeyi istedikleri, kurbanlara zarar verdiklerinde ortaya çıkan acıdan ve rahatsızlıktan sorumluluk hissetmedikleri hatta bu durumdan haz aldıkları düşünülmektedir (Pişkin, 2002). Kurbanların zorbalara karşı koyma girişimlerinin zorba öğrencileri daha çok kıskırttığı dolayısıyla karşı koyma davranışının zorbayı zorbalık yapmada pekiştirdiği görülebilmektedir (Uludağlı ve Uçanok, 2005). Zorbalık yapan bireylerin daha sinirli ve sert bir mizaca sahip olduğu, şiddete meyilli ve şiddet içeren davranışları pozitif olarak algıladığı görülmektedir (Gökkaya, 2018). Zorbalık yapan öğrencilerin; empati kurma becerilerinden yoksun olduğu veya empati kurmada zorlandıkları dolayısıyla sonunu düşünmeden hareket ettikleri, bireysel sorumluluklarını yerine getirmediği ya da yerine getirmekte zorlandıkları, akademik performanslarının genelde düşük olduğu olduğu tespit edilmiştir (Ayas ve Pişkin, 2011). Zorba öğrencilerin genel olarak kişilerarası iletişimde pek başarılı olup olumlu sonuç alamadıkları, akranlarına karşı negatif duygudurum ve tutum içerisinde oldukları, yenilgiyi hazmedemedikleri, çoğunlukla çatışma içerisinde kaldıkları bilinmektedir (Pişkin, 2002). Zorba bireylerin genel olarak aile ortamında şiddete şahit olduğu, ailelerinde istismar durumunun varlığı gözlemlenir.

Ayrıca zorba öğrencilerin dürtüselliklerinin yüksek olduğu gözlenmiştir (Akyol ve Bilbay, 2018). Zorba bireyler genel olarak ailelerinden daha az destek görmekte, ebeveynleri daha çok otoriter bir tutuma sahip olabilmekte ve disiplin etme aracı olarak birincil tip ceza yani şiddeti kullanmaktadırlar (Dake, Price ve Telljohann, 2003). Zorbalık yapan öğrencilerin genel olarak mağdur ettiği öğrencilerden para alma, değerli bir eşya alma gibi bir kazanç elde etmeye çalıştığı söylenebilir. Ayrıca akran grubu içerisinde zorbalık yaptıklarında diğerleri tarafından “güçlü” olarak algılanabildikleri için akran grubu içerisinde itibar kazanarak pekiştirilirler (Alkan, 2019).

1.6. Akran Zorbalığına Maruz Kalan Kurbanların Kişisel Özellikleri

Kurban bireylerin ise daha itaatkar, boyun eğici ve pasif davranışlarda bulunduğu görülmüştür (Schwartz, 2000). Zorbalığa maruz kalan bireyler hem fiziksel olarak hem de psikolojik sağlamlılık bakımından daha güçsüz bir profil çizerler (Süner, Alpay ve Ünal, 2021). Kurbanlar diğer akranlarına oranla daha endişeli ve güvensiz hissederler. Kurbanların benlik algıları genellikle düşüktür, kendilerine yönelik olumsuz bir profil oluşturma eğilimindedirler (Olweus, 1994). Kurban bireylerin psikolojik ve sosyal özellikleri bakımından özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Depresyona yatkın olma, intihar düşüncelerinden muzdarip olma, arkadaşlık kurma noktasında güçlükler yaşama, ebeveynlerinden daha az destek görme, okulla bağ kurma ve uyum sağlama noktasında güçlükler yaşama, istismara uğrama ve genellikle zamanını yalnız başına geçirmeyi tercih etme gibi özelliklere sahiptirler. Ayrıca birtakım fiziksel sağlık sorunları da yaşayabilmektedirler. Baş ağrısı, mide ağrısı çekme, uyku problemleri yaşama ve yorgun hissetme hali görülebilmektedir (Dake, Price ve Telljohann, 2003). Mağdurların ebeveynlerinden az destek görmelerinin yanı sıra ebeveynleri aşırı koruyucu olabilmektedir. Buna ek olarak mağdurların genellikle gruptan dışlandıkları görülmektedir. (Çetinkaya, Nur, Ayvaz, Özdemir ve Kavakçı, 2009). Yapılan nörogörüntüleme çalışmalarında sosyal gruplardan dışlanan kurbanların fiziksel acıya maruz kalınca aktive olan beyin bölgesinin aynı şekilde sosyal acı yaşadıklarında da o bölgenin aktive olduğu görülmüştür (Eisenberger, 2011). Ayrıca mağdur öğrencilerin benlik algılarıyla ilgili düşünceleri olumsuz olduğu için (kendini yetersiz, değersiz ve başarısız görme) zorbalığa uğramasının sebebini kendileri olarak görür ve dolayısıyla zorbalığa uğramada suçu kendilerinden ararlar (Öztürk, Atlı ve Kutlu, 2014).

1.7. Akran Zorbalığının Görülme Sıklığı

Akran zorbalığının görülme sıklığı son yıllarda artan bir ivme kazanmakla birlikte yurt içinde ve yurt dışında bu konuyla ilgili çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. Zorbalığın görülme sıklığı ile ilgili çarpıcı sonuçları ortaya koyan çalışmalardan birisi de Olweus'un yaptığı çalışmalardır.

Olweus'un Norveç'te 1983 yılında 130.000 Norveçli öğrenci ile zorbalık ile ilgili yaptığı çalışmalarda; yaklaşık olarak öğrencilerin %15'inin zorbalık ile ilgili olaylara düzenli (ayda iki veya üç sefer) olarak dahil olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma grubu içerisindeki öğrencilerin yaklaşık % 9'unun zorbalığa maruz kaldığı, % 6'sının ise zorbalık yaptığı, %1.5'inin de hem mağdur olduğu hem de zorbalık yaptığı ile ilgili bulgular elde edilmiştir. Daha sonra benzer soruların kullanıldığı çalışma ile 2001 yılında çalışma 11.000 öğrenci ile tekrarlanmış ve benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür. 1983 yılındaki çalışmadan farkı ise mağdurların oranı 2001 yılında yapılan çalışmalarda %50 artmış ve zorbalık olaylarına katılma oranı %65 oranında artmıştır (Olweus, 2010). Dünyadaki genel duruma bakıldığında ise dünyadaki çocukların yaklaşık olarak üçte biri zorbalık olaylarının içerisinde yer alarak zorbalıktan etkilenmektedir (Aslan ve Polat, 2023). Ülkeler arasında zorbalığın görülme oranları değişmektedir. Bu oran %8 ile %70 arasında değişiklik göstermektedir (Arslan ve Savaşer, 2009). Elde edilen verilerde okul çağındaki gençlerin %30 ile %80 aralığında değişen bir oranla akran zorbalığına maruz kaldığı ve %10 ile %15'inin kronik yani düzenli bir şekilde zorbalığa maruz kaldığını göstermiştir (Graham, 2016). UNICEF'in 2018 yılının eylül ayında yayınladığı rapora göre dünyada 13-15 yaş aralığında yer alan 150 milyon öğrencinin yarısı akran zorbalığına maruz kalmaktadır (Unicef 2018). Unesco'nun 144 ülkeden aldığı verilere göre Avrupa ve Kuzey Amerika dışındaki yerlerde en yaygın zorbalık türü fiziksel zorbalıktır. Ayrıca sanal ortamdaki zorbalığın her 10 çocuktan birini etkilediği görülmüştür (Unesco, 2020). Türkiye'de ise TÜİK verilerine göre 6-17 yaş grubu aralığında yer alan çocukların %13,8'i akranları tarafından zorbalığa uğramaktadır. Yine aynı yaş grubundaki öğrencilerin %7,2'sinin bilerek dışlandığı, %7,7'sinin ayda en az birkaç kez alaya maruz kaldığı, %4,8'nin hakkında kötü söylenti yayıldığı ve %3,4'nün eşyalarına zarar verildiği belirtilmiştir (Tüik Veri Portalı, 2022).

1.8. Akran Zorbalığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

1.8.1. Akran Zorbalığı ve Cinsiyet İlişkisi

Akran zorbalığına uğrama ya da akran zorbalığı yapma konusunda cinsiyetin etkisini ortaya koyan literatürde birçok çalışma yer almaktadır. Yapılan araştırmaların bazılarında kızların daha çok zorbalığa maruz kaldığı görüşü baskındır. Bu görüşün sebepleri arasında; ülkelere göre değişen kültürler, toplumun cinsiyete bakış açısı ve toplumsal cinsiyet rollerinin algılanma şekli yer almaktadır (Feijóo, ve diğerleri, 2021). Kızların erkeklere göre daha içedönük yetiştirilme şeklinden dolayı mağduriyete açık hedef haline geldiği düşünülebilir. Olweus'un (1994) çalışmasında ortaokulda öğrenim gören erkeklerin kızlara göre dört kat daha çok zorbalık yaptığı tespit edilmiştir. Kızlara daha çok erkeklerin zorbalık yaptığı, erkeklerin de daha çok fiziksel olarak zorbalığa uğradığı bulunmuştur. Kızlarda ise daha çok sözel zorbalığın yaygın olduğundan bahsetmiştir (akt. Acar, 2009). Literatürde her ne kadar erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yaptığı ve kızlarında erkeklerden daha çok zorbalığa maruz kaldığıyla ilgili çalışmalar olsa da bu sonuçtan farklı çalışmalarda bulunmaktadır. Polat ve Sohbet'in (2020) yaptıkları çalışmada cinsiyetin akran zorbalığına maruz kalma da farklılaşma oluşturmadığı ve iki cinsiyetinde fazlaca zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda ise erkeklerin kız öğrencilere oranla daha fazla kurban oldukları tespit edilmiştir (Pişkin, 2002). Görüldüğü üzere alan yazında cinsiyet ve akran zorbalığı ilişkisinde birbirinden farklı sonuçlar çıkmıştır.

1.8.2. Akran Zorbalığı ve Yaş İlişkisi

Akran zorbalığı ile yaş arasındaki ilişkiyi alan yazında çeşitli sonuçlarla ortaya koyan çalışmalar vardır. Özellikle kişi erken yaşlarda zorbalığa maruz kaldıysa ileriki dönemlerde depresyon gibi duygudurum bozukluğu ve kaygı bozukluğu oranlarının arttığı bilinmektedir (Çetinkaya, Nur, Ayvaz, Özdemir ve Kavakçı, 2009). Ayrıca yaş düzeyi arttıkça zorbalık türü değişmektedir. Houndoumadi ve Pateraki'nin (2001) yürüttüğü çalışmanın sonuçlarına göre küçük yaşlarda bireyler daha çok fiziksel zorbalığa maruz kalırken yaş arttıkça daha çok sözel ve ilişkisel zorbalığa maruz kalmaktadır. Yaş arttıkça zorba davranış göstermenin arttığı mağduriyetin azaldığı da sonuçlar arasında yer almaktadır (İlgül, 2022).

1.8.3. Akran Zorbalığı ve Aile İlişkisi

Akran zorbalığı yapan bireyler genel olarak anne-babaları arasında bir güç dengesizliği olduğu algısını yaşamaktadırlar. Babaları annelerine göre her zaman daha güçlü olarak görme eğilimine sahiptirler. Kardeşler arasında da güç dengesizliğinin olduğuna inanırlar. Eğer aile içersinde “güçlülük” algısını pekiştiren eylemler mevcutsa (babanın anneye şiddet göstermesi ya da güçlü kardeşin güçsüzü ezmesi, aşağılaması gibi) birey de dış dünyada güçlü olmak için kendisini şiddet göstererek, baskı kurarak güçlü görebilir (Stevens, Bourdeaudhuij ve Oost, 2002).

Ailenin sosyoekonomik düzeyi de zorbalığı etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. İşsizlik durumu, ekonomik durumun kötü oluşu ve ebeveynlerin düşük eğitim seviyesi zorbalığı ya da mağduriyeti arttırmaktadır. Ayrıca aile üyelerinin kalabalık oluşu çocuk üzerinde ilgisiz kalma ve geri planda kalma algısı yaratabilmektedir. Böylece çocuk kendini ön plana çıkarabilmek için dikkat çekici eylemlerde bulunabilmektedir. Bu eylemler arasında şiddet içeren davranışlarda bulunma olabilir. Ya da yanlış arkadaş seçimleriyle akran zorbalığına maruz kalabilmektedirler (Özada ve Duyan, 2018).

Ebeveyne bağlanma stili de zorbalığı etkileyen faktörler arasındadır. Zorbalık yapanların daha çok kaçınan bağlanma stili ile ilişkisinin olduğu, mağdurların ise daha çok kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip olduğu söylenebilir (Stevens, Bourdeaudhuij ve Oost, 2002).

1.9. Zorbalık Davranışının Çeşitli Kuramlar Açısından Değerlendirilmesi

1.9.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramını en iyi açıklayan kuramcılardan birisi Albert Bandura'dır. Bandura'nın bu kuramına göre; bireyin öğrenmeyi gerçekleştirebilmesinin, sosyal çevresinde diğer insanlarla etkileşim içerisinde olmasına, olayları gözlemleyerek çıkarım yapmasına ve diğerlerini taklit veya model alma yoluyla mümkün olduğunu söyler (Tatlıoğlu, 2021). Özellikle bu kuram çerçevesinde şekillenmiş olan “karşılıklı belirleyicilik ilkesi” bireyin çevresini etkilemesini ve aynı zamanda çevresinden etkilenmesini ele almaktadır. Dolayısıyla Bandura'ya göre saldırganca davranan kişiler başkalarından gözlemlediği saldırgan davranışları doğrudan ya da dolaylı bir biçimde görüp saldırganlık içeren davranışlarda bulunabilmektedirler (Şahin, 2021). Ayrıca Bandura'ya göre bireyler saldırganlığa teşvik ediliyorsa, gösterdikleri şiddet içerikli

davranışlar sonucunda pekiştirilip ödüllendiriliyorsa saldırganca davranma eğilimlerinin arttığı söylenmektedir (Yelboğa ve Koçak, 2019). Sosyal Öğrenme Kuramına göre çocukların saldırgan bir davranış şekli benimsemesinin altında ebeveynlerin çocuğu disipline ederken fiziksel ya da sözel cezayı kullanmalarının yattığı belirtilmiştir (Avcı, 2006). Özetle akran zorbalığı yapan bireylerin çevrelerinden dolaylı veya doğrudan olarak bu davranışları gözlemleyerek öğrendiği ve ebeveynlerinden problem çözme yolu olarak şiddeti veya ceza vermeyi öğrendikleri söylenebilir. Yani zorbalık davranışı doğuştan getirilen bir davranış değil öğrenilebilen bir davranıştır.

1.9.2. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

Bu kurama göre bireyler geçmişte yaşadıklarıyla ve biyolojik donanımlarıyla çevrede gelişen olaylara karşı tepki geliştirmektedirler. Kuram daha çok saldırgan davranışları açıklamak üzerine yoğunlaşmıştır. Çocukların sosyal ortamda davranışları nasıl geliştirdiğini açıklamak için dört adımdan bahsedilir. İlk adımda çocuk iletişim ortamından elde ettiği ipuçlarını kodlar, ikinci adımda bu kodladığı bilgileri yorumlar, üçüncü adımda duruma yönelik verebileceği tepkiler için zihninde bir araştırma yapar ve son olarak da aralarından uygun bir yanıt verir (Crick ve Dodge, 1994). Zorbalık yapan bireyler içinde herhangi bir problemle karşılaştıklarında şiddeti olaylara karşı verilecek olası tepkiler arasında görür. Şiddet eğer sorunu çözüyorsa vereceği bu olası tepkiler arasından şiddeti seçer ve pekişme yoluyla zorbalık yapmak bir döngü haline gelir (Kaşıkçı, 2018).

1.9.3. Ekolojik Sistemler Kuramı

Bu kuram akran zorbalığının yalnızca bireylerin kişisel özelliklerinden kaynaklanmadığını akran zorbalığının; aile, okul iklimi, öğretmen yaklaşımı, akran ilişkileri ve içinde bulunulan kültürel yapıdan etkilendiğini öne sürmektedir ve bunları çevresel sistem olarak tanımlar. Yani akran zorbalığı tek boyutlu bir sorun değil çok boyutlu bir sorundur (Doğan, 2010). Akran zorbalığını bireysel özelliklere indirip çevrenin etkisini göz önünde bulundurmamak zorbalığı değerlendirmede eksik ve yetersiz kalabilir. Kuram beş çevresel sistemi şu şekilde açıklar:

Mikrosistem: Kişinin içinde yer aldığı aile, okul mahalle ve akran gruplarını tanımlar.

Mezosistem: Mikrosistemler arasındaki ilişki ve etkileşim olarak tanımlanır. Ebeveyn-okul, ebeveyn-akran grubu bu sistem için verilebilecek örneklerdendir.

Ekosistem: Kişinin direkt içinde bulunmadığı sistemdir. Örneğin çocuğun babasının iş yaşamı çocuğu dolaylı olarak etkileyebilir. Babanın işten çıkarılması evde huzursuzluğa ve çatışmaya sebep olur dolayısıyla çocuk ile baba arasındaki etkileşimi etkiler.

Makrosistem: İçinde yaşanılan kültürel yapıdır. İnançlar, adetler ve değerler bu yapı içerisinde yer almaktadır.

Kronosistem: Yukarıda sayılan tüm sistemleri içerisinde barındıran ve zaman geçtikçe oluşan değişim ve gelişimlerin kişi üzerindeki etkisini gösteren sistemdir (Santrock, 2018; Kaşıkçı, 2018).

1.9.4. Bağlanma Kuramı

Bu kurama göre bireylerin duygusal, sosyal gelişimlerinde anne-babası ile arasında gerçekleşen bağlanma davranışının sağlıklı ve kuvvetli olması oldukça önemlidir. Sağlıklı bir sosyoduygusal gelişim için kuvvetli bir bağ oluşturmak elzemdir. Ayrıca ebeveynler ile kurulan bu bağ; bireyin sosyal hayatındaki diğer kişilerle olan etkileşimini de etkileyebilecek potansiyele sahiptir (Özen ve Aktan, 2010). Dolayısıyla bireyin anne-babası ile kurduğu ilişkinin güçlü ve olumlu oluşu diğerleriyle kuracağı ilişkiyi de pozitif anlamda etkileyebilir (Schneider, Atkinson ve Tardif, 2001). Araştırmaların gösterdiklerine göre ebeveynlerine güvenli bağlanan bireylerin akranlarıyla da güvenli bir ilişki kurduğu ve kendinin ve karşısındakinin kişisel sınırlarını bilip bu sınırları muhafaza ettiği dolayısıyla akran zorbalığına maruz kalmadığı ya da zorbalık yapmadığı görülmüştür (Şahin, 2021).

Görüldüğü üzere akran zorbalığı sistemi içerisinde yer almada kişinin çevresinin özellikle de ailesi ile ilişkilerinin etkili olduğu çeşitli araştırmalar ve kuramlarca da ortaya konmuştur. Özellikle aileye bağlanma stiline zorbalık üzerindeki etkisinin ne olduğu

açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebep dolayısıyla çalışmanın bu bölümden sonraki kısımlarında ebeveyne bağlanma ve ebeveynlik tutumlarına yer verilecektir.

2.Bağlanma

Bebekler gözlerini dünyaya açtıkları zaman kendilerini anne karnındaki korumadan ve güvenden uzak hissederler. Yabancı olduğu bu dünya da hem kendini dış tehditlere karşı korumak hem de bilmediği bu dünyayı tanımak, anlamlandırmak ve keşfetmek için annesi ile arasında bağlanma gerçekleşir (Nacar ve Gökkaya, 2019). Bağlanma kavramı; insanın ilk olarak bebeklik yıllarında deneyimlediği ve bu deneyimlerin yetişkinlik dönemine de aktarıldığı bir süreçtir. Bağlanma kavram olarak APA (American Psychological Association)' ya göre; "Bir insan veya hayvan yavrusu arasındaki duygusal süreci ifade eder. Kurulan bu duygusal bağ; güven hissini de beraberinde getirir" şeklinde tanımlanır (APA, 2023).

Bağlanma kavramını; birçok kuramcı ve bilim insanı farklı psikoloji ekolleri bağlamında ele almış, üzerinde çalışmalar yapmış ve kendi teorilerini oluşturmuşlardır. Hiç şüphesiz ki bu kuramcılardan en iyi bilineni İngiliz Psikanalist John Bowlby'dir.

2.1. John Bowlby'nin Bağlanma ile İlgili İlk Dönem Çalışmaları

John Bowlby bağlanma teorisi, anne-bebek ilişkisi, ayrılık gibi konuları çalışmaya başladığı yıllarda ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkileri sınırlıydı. Genel olarak anneler bebeklerinin temel ihtiyaçlarını karşılar ve bebeklerine mesafeli davranırlardı. Ebeveynlerin çocukları ile samimi ve sıcak bir ilişki kurmaları çocukların şımartılması olarak görüldüğü için dönemin ruhuna ters düşüyordu. Bowlby ise bu zihniyetin tam tersi şekilde davranıp, anne-bebek ilişkisinin sıcaklığının önemini defalarca vurguladığı için dönemine damga vurmuştur (Ağırsoy, 2023).

John Bowlby'nin bağlanma ile ilgili çalışmalarının temellerini; çocukluğunda ailesi ile yaşadığı birtakım gelişmeler aracılığıyla attığı düşünülmektedir. Bowlby; erken çocukluk döneminde yaklaşık 18 aylıkken dadısını kaybetmiş ve 11 yaşındayken de yatılı okula gitmiştir. Tüm bu gelişmeler Bowlby'nin erken dönemde bakım veren-çocuk ilişkisine yoğunlaşmasına neden olmuş, bakım verenin yokluğu veya bakımı bebeğe yeterince verememesi halindeki durumlarda neler olabileceğine yönelik çalışmaları yapmasına ve doğal olarak da bu çalışmalar bağlanma teorisinin çıkmasına zemin hazırlamıştır (Dijken, 1998). Bowlby'nin çalışmalarında erken çocukluk yaşantıları

etkilerinin görüldüğü kadar 2. Dünya savaşındaki çocukların ebeveynlerinden ayrılmasının etkileri de görülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü John Bowbly'den Avrupa'da savaştan sağ çıkan ve evlerinden olan çocukların ruh sağlığı üzerine rapor yazmasını istemiştir. Rapor "Anne Bakımı ve Ruh Sağlığı" (Bowbly, 1951) adıyla basılmış ve bu raporun yazıldığı sıralarda bağlanma da özellikle annenin rolünün altını çizmiş, babayı bağlanma sürecinde ikinci planda görmüş ve anneye bebeği ile bağlanma sürecinde duygusal olarak destek gösterme rolünü biçmiştir (Bretherton, 1992).

Etoloji ve primat çalışmaları da Bowbly'de birtakım izler bırakmış ve bakım verenden ayrılmanın veya onun kaybının bebek üzerindeki etkilerine, etiyolojik önemine dair açıklamalar yapmıştır (Blum, 2004). Harry Harlow maymunlar ile yaptığı deneylerde, yavru maymunların anneleri ile olan bağlanma ilişkilerini incelemiş ve yaptığı birtakım deneyler ile de John Bowbly'i etkilemiştir (Kılıç, 2019). Harry Harlow, Robert Zimmermann ile "Bebek Maymunlarda Duygusal Tepkiler" adlı çalışmalarını Wisconsin Üniversitesi'nde primat araştırma merkezinde yapmış oldukları deneyler sonucunda yayınlamış ve bağlanma ile ilgili oldukça çarpıcı sonuçlar elde etmişlerdir. Deneyin içeriği şu şekildedir: Yeni doğan maymunlar annelerinden ayrılarak iki yapay annenin yerleştirildiği bir odaya konmuştur. Odada sert maddeden yapılmış, gövdesine besin alabilecekleri bir biberon yerleştirilmiş telden bir anne, bir de yumuşak malzemelerle yapılmış iki adet yapay anne yerleştirilmiştir. Maymunların sadece karınları acıktıklarında telden anneye, onun dışında hep diğer yumuşak malzemeyle kaplı anneyi seçiyorlardı. Deneyin devamında Harlow korkutucu sesler çıkaran bir robot tasarladı. Robotu gören maymunlar korkuyla yumuşak malzemeyle kaplı anneye yöneldi. Bu anne onlar için beslenme imkanları olmamasına rağmen güven veriyordu. Deneyin diğer kısmında ise yabancı cisimlerle doldurulmuş bir odaya yumuşak malzeme ile kaplı anne konulmuş ve maymunlar bu yabancılık çektikleri odada yine anneye yönelmişlerdir. Diğer grup maymunlar ise anne olmadan yabancı cisim dolu odaya bırakılmıştır. Yavru maymunlar anne olmadığı için aşırı gergin, korkmuş ve saldırganca davranışlar sergileyerek odada kalmışlardır. Bu deney de sadece temel ihtiyaçların (açlık, susuzluk vb.) karşılanmasının bağlanma için yeterli olmadığını aynı zamanda fiziksel temasın, anne sıcaklığının da çok önemli olduğu anlaşılmıştır. Maymunların stres ve korku anlarında yumuşak malzeme ile kaplı olan anneye yönelmeleri de bağlanmanın daha çok stres zamanlarında ortaya çıkma tezini destekler niteliktedir (Harlow ve Zimmermann,

1959). Harlow ve arkadaşlarını Wisconsin Üniversitesi'nde yaptığı bir diğer çalışma ise "Sosyal Açıdan Yoksun Rhesus Maymunlarının Anne Davranışları" dır. Harlow burada doğumdan hemen sonra annelerinden ayrılan ve 18 ay boyunca diğerleri ile iletişim kurmalarına fırsat verilmeyen maymunları incelemiştir. Sonuçlar anne yoksunluğu çeken maymunların sosyal ilişkilerinde oldukça yetersiz, içine kapanık, bir diğeri ile iletişim kuramama, kursa bile devam ettirememe gibi birtakım sorunların olduğunu gözlemlemiştir. Aynı şekilde ayrılık yaşayan bu maymunların da annelik davranışını sağlıklı bir şekilde sergileyemediklerini ve kendi çocuklarına karşı ilgisiz davrandıklarını gözlemlemiştir (Seay, Alexander ve Harlow, 1964). Bakıldığı zaman Bowlby kuramında; psikanalizi, davranışçılığı, evrim teorisini ve Freud'un motivasyon teorisini ortak bir payda da buluşturmuş, sentezlemiş bir dizi çalışma ve gelişme ile bir çocuk psikanalizi olarak analitik terapiye sunmuş ve bugün bildiğimiz halini almasını sağlamıştır (Tüzün ve Sayar, 2006).

John Bowlby neoanalitik yaklaşımlardan "Nesne İlişkileri" kuramcılarındandır. Bowlby, tıp eğitimi alırken aynı zamanda İngiliz Psikanaliz Enstitüsü'nde eğitim almaktaydı. Enstitü Klein'cılar, Freud'cular ve her iki tarafa da yakın olmayanlar şeklinde ayrılmıştır (Bretherton, 1992). Bowlby; Melanie Klein ekolünde yetişmiş fakat daha sonra Klein'a muhalefet etmiştir. Muhalefet ettiği nokta ise Bowlby fantezinin iç dünyası ile ilgilenmemiştir. Ayrıca James Robertson ve John Bowlby'nin ünlü kısa filmleri "A Two-Year-Old Goes to Hospital" (İki Yaşında Bir Çocuk Hastaneye Gidiyor) adlı filmleri de Bowlby ve Klein ekolünde görüş ayrılığını birlikte getirmiştir (Blum, 2004). Film; 2 yaş 5 aylık Laura adlı küçük bir kız çocuğunun 8 günlük küçük bir operasyon için hastaneye yatış serüveninde ebeveynleri ile arasındaki bağlanma sürecinin gözlemine anlatmaktadır. Laura 8 günlük süre zarfında annesinin onu bıraktığında annesine karşı olan davranışları, yalnız kaldığındaki davranışları ve operasyon bitiminden iyileşme süreci ve eve dönüş sürecine kadar olan tüm davranışları kamera ile kayıt altına alınmıştır. Aslında filmde elde edilen veriler şunu göstermektedir: Küçük yaşta bakım verenlerinden ayrılan çocukların bağlanma noktasında çeşitli sıkıntılar yaşadığını gösteren ve ilk yılların bağlanma için ne kadar önemli olduğunu kanıtlar nitelikte bir film olarak tarihe geçmiştir (Bowlby ve Robertson, 1952). Bu filmde Klein ve Bowlby filme iki farklı yorum getirmiştir. Bowlby Laura'nın davranışlarının nedenini ebeveynlerinden ayrılma olarak açıklarken Klein ise Laura'nın davranışlarının nedenini,

hamile annesine ve annesinin karnındaki kardeşine yönelik bilinçdışında beslediği yıkıcı fantezileri olarak yorumlamıştır. Bowlby'nin çalışmalarında daha çok ayrılık sorunlarına odaklanması, bağlanmayı Freud'un aksine beslenme açlığından ve oral dürtüden bağımsız olarak kavramsallaştırması onu klasik psikanalizden ayırmıştır (Blum, 2004).

Bowlby erken dönem de yaptığı çalışmalarda; psikanalistlerin kişiliği incelerken adeta bir bahçıvan titizliğinde çalışması gerektiğinden bahseder. Bir bahçıvan toprağın yapısını bilir, içerisinde bulunan mineralleri bilir, hangi bitkinin sağlıklı ve verimli bir şekilde hangi toprakta yetişeceğini; hangi koşullar altında yetişeceğini bilir. Dolayısıyla da bireylerin de yetiştirme şeklini aynı bir bitkinin toprakta yetiştirme şekline benzetir. Kişi hangi koşullarda nerede yetiştiğinin (hangi çevrede ve hangi kişilerle), bireylerin kişilikleri hakkında ipucu verdiğini dile getirmiştir. Bu kısımda ebeveynlere düşen görev de oldukça önemlidir. Çünkü bebeğin yetişeceği ortamı ve koşulları ebeveynler sağlayacaktır. Ebeveynler de analitik temelli olarak geri dönüp kendi erken yaşantılarına inmeli buradaki sorunları çözmelidir ancak bu şekilde kendi çocuğuna kişiliğini inşa etmesinde yol gösterebilir (Bowlby , 1940). John Bowlby bu fikrini amprik olarak destekleyen bağlanma teorisine büyük etkisi olan bir çalışmayı Londra'da psikiyatrist olarak çalıştığı yıllarda yapmıştır. Çalışmanın detaylarına aşağıda yer verilmiştir.

Bowlby'nin 1944 senesinde yaptığı "Forty-four juvenile thieves: Their characters and home lives" (Kırk dört çocuk hırsız: karakterleri ve hayatı) adlı çalışması bağlanma teorisinin şekillenmesinde oldukça etkili bir çalışmadır (Bowlby, 1944). Bowlby'nin bu çalışmasında 44 çocuk hırsız ve 44 hırsız olmayan çocukla bir kontrol grubu oluşturulmuş, özellikle suçlu çocukların kişilik gelişimlerinde bakım verenden erken çocukluk yıllarında ayrılmanın üzerinde ve bu çocukların ortak karakteristik özellikleri (yeterli sevgiyi alamama) üzerinde durulmuştur (Dixon, 2003) . Bu makalenin bağlanma teorisine en önemli katkısı ise; bağlanmanın nesiller arasında aktarıldığını eğer ebeveynlerin kendi bağlanma sorunlarını çözerse kendi çocuklarına yol göstermesinin önemini anlatan bir çalışma oluşudur (Bretherton, 1992). Bowlby'nin yaptığı çalışmalar ve öne sürdüğü fikirler yavaş yavaş bağlanma teorisinin temellerini oluşturmuş ve 1958 yılında bağlanma teorisine ilgili ilk söylemlerine yer vermiştir (Öztürk, Türel ve Oğur, 2020).

2.2. Bağlanma Kuramı'nın Doğuşu:

Bowbly'nin bağlanma kavramı ile ilgili ilk açıklamalarından birisi de bebeğin annesine ilk 12 ay içerisinde kuvvetli bir libidinal bağ geliştirdiğidir. Bowbly bu libidinal bağı; çeşitli kuramlardan faydalanıp birtakım bileşenleri bir araya getirerek 4 teori ile anlatmıştır. (Bowbly, 1958).

İkincil Dürtü Teorisi (Secondary Drive): Bowbly öğrenme teorisinden esinlenerek bu adı kullanmıştır. İkincil dürtü teorisinde; çocuğun annesine bu denli bağlanmasının nedeni, annenin çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılaması ve çocuğun anneyi bir doyuma ulaşma nesnesi olarak görmesidir.

Birincil Nesne Emme Teorisi (Primary Object Sucking): Bebeklerde doğuştan gelen bir emme refleksi vardır. Bebek zaman içerisinde “emme demek anne demek” olduğunu öğrenir ve bu vesileyle bağlanmanın fiziksel temelleri atılmış olur.

Birincil Nesneye Yapışma Teorisi (Primary Object Clinging): Bebeklerin hayatta kalması için en az yeme, içme, uyuma vb. gibi temel ihtiyaçları kadar önemli olan yakınlık kurma ihtiyacı vardır. Kendini tehlikelerden arındırmak ve korunmak için bir başkasına yani annesine yaklaşır ve ona tutunur.

Birincil Rahme Dönüş Özlemi (Primary Return-to-Womb Craving): Doğumla birlikte anne rahminden ayrılmak zorunda kalan bebek zamanla dış dünyada vakit geçirdikçe ana rahmine özlem duyar ve geri gitmek ister (Bowbly, 1958).

Bowbly; bu dört teori içinden ikincil dürtü teorisi üzerinde fazlasıyla durmuş ve etkili bir biçimde savunmuş (Bowbly, 2012), buradan hareketle bağlanma davranışını da açıklamıştır (Bowbly, 1958). Bowbly, bağlanma davranışını şu şekilde açıklar: İnsan yavrusu dünyaya geldiğinde oldukça zayıf ve savunmasız canlıların başında gelmektedir. Hayatta kalabilmek ve yaşamını sürdürmek için bir başkasına mutlaka muhtaçtır. Dolayısıyla yakın gördüğü, kendi ihtiyaçlarını karşılayabildiği ve kendini tüm tehlikelere karşı koruyabildiği bireylere karşı geliştirdiği davranış örüntülerine bağlanma davranışı denir. Bağlanma davranışının karakteristik özellikleri ise bebeğin çevresine oranla savunmasız olması, özellikle tehlike ve şiddetli stres içeren durumlarda ortaya çıkmasıdır (Bowbly, 2012).

Bowlby'nin bağlanma davranışının dört aşamada gerçekleştiğini söyler. O aşamalar sırasıyla şu şekildedir:

Birinci Aşama: Doğumdan iki aya kadar olan süreyi kapsamaktadır. Burada bağlanma davranışını diğer bireylere sergileme vardır.

İkinci Aşama: İkinci ve yedinci ayları kapsamaktadır. Bebek artık annesini ya da bağlandığı figürü diğerlerinden ayırt etmektedir.

Üçüncü Aşama: Yedinci ay ve bir yaşına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bebek fiziksel gelişimiyle beraber artık iletişimde annesini aramaya koyulur.

Dördüncü Aşama: 2 yaşından sonra çocuklarda bilişsel gelişimin de yavaş yavaş oluşmasıyla beraber artık diğerlerinin davranışlarının da farkına varmaya başlar (Santrock, 2018).

Bowlby; bağlanmanın ilk olarak bebeklikte başladığını, bireylerin her zaman bir diğerine bağlanma ihtiyacının olduğunu ve bağlanmanın duygusal bir bağ olduğunu dile getirir (Igundunasse ve Anozie, 2018). Bağlanma sadece bebeğin ebeveynine karşı geliştirdiği tek taraflı bir yönden ibaret değildir. Bağlanma çift yönlüdür ve annenin de bebeğe karşı olan davranışlarını da içerisinde barındırır. Bu süreçte hem bebeğin hem de annenin birtakım rolleri vardır. Annenin bağlanma sürecinde bebeğe karşı sergilediği tavır oldukça önemlidir. Bazen anne bebeğine karşı fazla yakın davranırken, bazen de bebek anneye karşı yakın davranabilir. Ama ikili arasında genel olarak bir denge halinin varlığından söz edilir. Bu durumda anneye ve çocuğa atfedilen bazı davranış örüntüleri ve roller vardır. Bowlby bunları şu şekilde sıralamıştır:

- 1- Çocuğun anneye karşı olan bağlanma şekli
- 2- Çocuğun bağlanmaya karşıt davranış sergilemesi, keşfetme davranışının varlığı ve oyun
- 3- Annenin bebeğe olan ilgisi
- 4- Annenin bebeğe karşı gösterdiği ebeveynlik davranışının reddi ya da karşıt davranışı.

Bowlby bu davranışları şu şekilde açıklamıştır: Çocuk bağlanmaya karşı geldiği zamanda genel olarak dünyayı ve çevresinde olup biteni keşfetme merakına girer ve bunu oyunlar aracılığıyla yapar. Dolayısıyla anne ile arasında bağlanmayı sağlamaktan ziyade

merak duygusunu gidermek için çabalar. Annenin bebeğe olan ilgisine baktığımızda ise genel olarak gördüğümüz geri alma davranışının varlığıdır. Yani bebek ait olduğu ilk yuvasına geri döner. Bakım verenin bebeğe annelik davranışını sergilediği kısımdır. Son olarak annenin karşıt davranış geliştirmesi aşaması ise; annenin gündelik hayat içerisinde çocuğa zaman ayıramaması veya ayırmak istememesi olarak tanımlamıştır (Bowbly, 2012).

Bebek annesi ile kurduğu etkileşim sayesinde dış dünyaya ve kendine dair birtakım çıkarımlarda bulunmaktadır. Annenin bebeğe olan sıcak ve samimi tavrı bebeğin kendini güvende hissetmesine neden olur. Tam tersi durumda ise bebek kendini güvende hissetmez, gergin ve kaygılı hisseder. İşte annenin bebeğe karşı olan bu genel tavrı oldukça önemlidir. Çünkü bebek annesinin kendisine karşı gösterdiği bu genel tavra göre olayları, dünyayı ve kendini olumlu ya da olumsuz algılar. Bowbly bebeğin dünyayı, kendini ve olayları algılama biçimini “içsel çalışan modeller” olarak tanımlamıştır (Bowbly, 2014). Bebeğin oluşturduğu bu içsel çalışan modeller; hayatında geçmişe yönelik olayları nasıl ve ne şekilde hatırlayacağını, gelecekte buna benzer olaylara ne tepki vereceği ya da hangi olayları hatırlamayacağını belirlemektedir (Ağırsoy, 2023). Bebeğin içsel çalışan modellerinin karakteristik özelliklerinden ilki anne figürünün nerede olacağına ve anne figürünün bebeğin ihtiyaçlarına ne şekilde cevap vereceğine dair algısı, ikincisi ise kendinin anne figürünün gözünde ne kadar değerli ya da değersiz olduğuna dair çıkarımlarıdır (Bowbly, 2014).

Bowbly 1977 senesinde yaptığı çalışmada; bağlanmanın dünyadaki tüm kültürlerde evrensel olarak var olduğunu savunduğu birtakım özelliklerin varlığından bahseder. Bağlanma davranışının ortak özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır.

1-Spesifiklik (Specificity): Bağlanma çok fazla kişiye gösterilen bir davranış türü değildir. Bir kişiye (anneye) veya birden fazla kişiye (diğer aile üyeleri veya bakım veren biri) gösterilen bir davranış türüdür.

2-Süre (Duration): Birey yaşamı boyunca bağlanma davranışını devam ettirir. Fakat yaşamın ilk yıllarında ebeveyne geliştirilen bağlanma davranışı ergenliğe geçiş ile birlikte zayıflar ve yerini yeni kişilere (arkadaş, romantik ilişki) bağlanma olarak değiştirir.

3-Duyguların Katılımı (Engagement of emotion): Kişilerde bir diğerine karşı bağlanma oluşurken, oluşan bu bağlanma davranışı sürdürülürken, oluşan bağlanma davranışı kesintiye uğrayıp bozulurken veya yeni kişilerle yeni bağlanma örüntüleri kurulurken kişilerde yoğun duygular kendini gösterebilir. Yani ilk başta bağlanılan kişiye ister anne olsun ister yetişkinlik dönemindeki romantik bir bağlanma olsun başlangıçta pozitif duygular beslenir. Fakat bağlanılan bu kişiden ayrılmak, o kişiyi kaybetmek ve yasını tutma gibi durumlarda ise pozitif duygular yerini negatif olan öfke, üzüntü gibi duygulara bırakabilir.

4-Ontogen (Ontojeny): Bireylerin büyük çoğunluğu dünyaya gelişlerinden yaklaşık olarak dokuz ay içerisinde bakım aldığı kişiyle, sosyal etkileşim deneyimi elde ettiği için bakım verenine karşı bağlanma davranışını geliştirir.

5-Öğrenme (Learning): Bebeğin tanıdığı kişileri yabancı kişilerden ayırmayı öğrenmesi bağlanma davranışı gösterilmesi için çok kritik bir öneme sahiptir.

6-Organizasyon (Organization): Bebekler dünyaya geldikten sonra birtakım stres yaratan ve tehlike arz eden durumlar ile karşı karşıya kalabilirler. Stres yaratan durumlar içerisinde kendini güvende hissetmeme, aç kalma gibi birtakım fizyolojik ihtiyaçların giderilmemesi sayılabilir. İşte bu gibi durumlarda bebek daha yoğun bir şekilde bağlanma davranışı geliştirir, bağlandığı kişinin yani annesinin veya bakım vereninin sesi, göz teması, beden teması ile bebekle etkileşim kurması bebeği tüm bu stres yaratan durumlara karşı ferahlatır, sakinleştirir.

7-Biyolojik Fonksiyon (Biological function): Hemen hemen memeli türlerinin yavrularının çoğunda hayatta kalmak ve yaşamını sürdürmek için anneye karşı bağlanma davranışı görülür (Bowlby, 1977).

2.3. Mary Ainsworth'un Bağlanma ile İlgili Çalışmaları:

Mary Salter çalışmalarını yaparken William Blatz'in "Güvenlik Teorisi"nden (Blatz, 1940) esinlenmiştir. William Blatz Toronto Üniversitesi'nde "Çocuk Çalışmaları Enstitüsü" nün kurucusu ve aynı zamanda Ainsworth'ün doktora danışmanıdır (Bretherton, 2003). Güvenlik teorisi; insan yavrularının beklenmedik ya da alışkın olmadıkları ortamlara veya durumlara girmeden önce bakım verenleri ile güven bağı kurmaları gerektiğini söyleyen bir teoridir (Ağırsoy, 2023). Ayrıca 1940 senesinde "Güvenlik Kavramı Temelli Adaptasyonun Bir Değerlendirmesi" çalışmasını yazmıştır.

(Salter, 1940) Ainsworth çalışmasında; erken çocukluk dönemlerinde aile içerisinde güvenliğe ihtiyaç duyduğunu söyler. Bu güvenlik sayesinde çocuk yeni çözümler üretebilir şeklinde bir yorum yapmıştır. (Bretherton, 1992).

Mary Salter 2. Dünya Savaşı sırasında Toronto Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyordu. Bu sırada bir araştırma ekibinde başkanlık yaparken, ekibin bir üyesi olan Leonard Ainsworth ile evlenerek Salter soyadını Ainsworth olarak değiştirdi. Daha sonra çift birlikte Londra'ya taşındılar. Ainsworth burada Tavistock Kliniği'nde Bowlby'nin ekibine katıldı. Burada küçük çocukların hastaneye yatırılmasının öncesi ve sonrasının gözlemlerini yapan James Robertson'un gözlem esnasında tuttuğu notlara yardımcı oluyordu. Ayrıca annelerinden ayrılan bebeklerin gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar yapmıştır. Aynı zamanda bu dönem de tüm psikanalistler bebek-anne ilişkisini ve bağlanmayı; bebeğin annesi tarafından bebeğin temel gereksinimlerin giderilmesi ile açıklıyorlardı (Bretherton, 2003).

Mary Ainsworth'un literatüre damga vuran bağlanma ile ilgili birtakım çalışmaları vardır. Bunlar; Uganda da yaptığı çalışmalar, Baltimore Projesi ve Yabancı Ortam Deneyi (Garip Durum Deneyi)'dir (Ağırsoy, 2023). Mary Ainsworth eşinin iş başvurusunun kabulü nedeniyle Uganda'ya gitmişlerdir. Uganda da yaptığı en önemli çalışması süttten kesilen bebeklerin o esnadaki anne-bebek ayrılığını incelemektir (Ainsworth, 1983). Burada anne-bebek iletişimde bireysel farklılıkları ele almış, gelişimsel birtakım değişiklikleri de raporlamıştır. Bu çalışmanın en önemli özelliklerinden birisi; bağlanmayı evrimsel bir bakış açısıyla incelemesi ve bu çalışmanın Batı kültürü dışında bir kültürde yürütülmesidir (Bretherton, 2003). Ayrıca çalışma da annelerin bebeklerinin verdiği tepkilere ne kadar hassas yaklaştıklarına dair gözlemler yapmış ve 3 farklı bağlanmanın varlığından söz etmiştir. Bunlar; güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma ve bağlanamamış bebeklerdir (Dalgar, Civil, Savaş ve Şahin, 2022). Dolayısıyla bu çalışma ile bağlanma stilleri kavramının temelleri atılmıştır.

Baltimore Çalışması'nda 26 aile ile 54 hafta gibi bir zaman diliminde çalışıp (Ağırsoy, 2023) anne-bebek etkileşimlerini incelemiştir. Özellikle de bebeğin ilk üç aydaki annesi ile olan etkileşimlerine odaklanmıştır. Araştırmada özellikle odaklandığı konular arasında bebeğin beslenmesi, anne- bebek arasındaki yakın fiziksel temas,

bebeğin ağlama esnasındaki annenin bebeğe olan tavrı gibi konuları incelemiştir (Bretherton, 2003).

2.3.1. Bağlanma Stillerinin Ortaya Çıkışı

Ainsworth'un bir diğer önemli çalışması ise "Garip Durum Deneyi" ya da diğer ismiyle yabancı ortam deneyidir. Ainsworth Baltimore'daki bir laboratuvarında boylamsal bir çalışma yaparak deneyi yürütmüştür. Deney sonucunda bağlanma stilleri kavramı ortaya çıkmıştır. Deneyde; bebek ve annesi bir laboratuvar ortamına alınmıştır. Anne bebekten sekiz dakika ayrı bırakılmıştır. Anne tekrar bebeğin yanına geldiğinde bebeğin ne tepki verdiği deneyin ana konusu olmuştur. Burada bebeğin anneden ayrıldığı ve anne ile birleştiği ana odaklanılmıştır. Bu iki durumda verilen tepkiye göre bebeğin davranışının dahil olduğu grup değişmektedir. Ainsworth grupları "güvenli ve güvensiz" olarak kategorize etmiştir. Güvenli bağlanmayı da kendi içinde "ikircikli/ kaçınan" olarak sınıflandırmıştır. Deneyde annesi gittiğinde olağan bir kaygı hisseden geri geldiğinde ise mutlu olup annesine sarılan bebekleri güvenli bağlanan bebekler olarak adlandırmıştır. Anneleri gittiğinde anneden ayrılmak istemeyen, aşırı gerilen ve mutsuz hisseden, anne geri geldiğinde ise anneye aşırı sinirlenip, vurma davranışı sergileyen anneyi reddeden grubu ikircikli grup olarak adlandırmıştır. Kaçınan bağlanmaya sahip olanlar ise annenin gidişinde kayıtsız kalan, anne geri geldiğinde ise anneye öfkelenip anneyi reddeden gruptur (Karen, 1994).

2.4. Diğer Psikodinamik Kuramlara Göre Bağlanma:

Bağlanma teorisini bilim dünyasına kazandıran John Bowlby psikodinamik kuramlar içerisinde "Nesne İlişkileri" ekolünde öğrenci olarak yetişmiştir. Dolayısıyla John Bowlby'nin kuramında Nesne İlişkileri'nin temel felsefesinin izlerine rastlamak mümkündür. Nesne ilişkileri ekolü; temel olarak bireylerin bebeklik döneminde hayatında var olan diğerlerine ve bu diğerleriyle olan ilişkisine odaklanan bir kuramdır. Freud'un klasik psikanalizinde odak daha çok bireyin kendisinde yani "ben" de iken, Nesne ilişkileri kuramında odak noktası "ben ve diğerleri" şeklinde revize edilmiştir. Özellikle de nesne ilişkileri kuramcıları bebeğe bakım verene yani anneye fazlasıyla odaklanmış ve anne-bebek arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmışlardır.

2.4.1. Sigmund Freud Dürtü-Çatışma Kuramı

Sigmund Freud'a göre bağlanma oral dönemde başlamaktadır. Bebek annesinin sütünü emmesi ile oral olarak doyuma ulaşır. Oral olarak doyuma ulaşan bebekte bağlanma gelişir. Bağlanmanın ise bu doyuma kaynaklık eden kişi (anne) veya nesne (annenin göğsü) ile gerçekleştiğini söylemektedir (Santrock, 2018). Freud burada sadece bebeğe odaklanmaktadır. Önemli olan bebeğin oral olarak doyuma ulaşması, bu durumdan haz alınmasıdır. Anneye ve annenin bebek ile olan ilişkisine pek fazla odaklanmamaktadır. Özellikle Freud 1905 senesinde yayımladığı "Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme" adlı çalışmasıyla birlikte kuramını dürtülerin doyumu üzerine konumlandırmış ve biyolojik bir paydaya oturtmuştur. Freud'a göre önemli olan dürtünün doymasıdır. Dürtünün doyumunu sağlayan ya da kaynak olan nesne veya kişinin bebek için pek fazla önemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bebek- nesne arasında bir bağ da söz konusu değildir. Nesnenin ya da kişinin önem kazanması deneyimlere bağlıdır (Klein, 2014). Yani bebek için önemli olan açlık dürtüsünün doyurulmasıdır. Başlangıçta annesinin kendisi için pek fazla bir önemi yoktur. Annesi bebeğin açlık dürtüsünü doyurmak için tekrarlı aralıklarla emzirince simgesel olarak anne bebeğin gözünde önem kazanır. Bu düşüncenin aksine nesne ve bebek arasındaki ilişkiye odaklanan, nesnenin önemine vurgu yapan kuram ise Nesne İlişkileri Kuramı'dır.

2.4.2. Melanie Klein Nesne İlişkileri Kuramı

Nesne ilişkileri kuramını ortaya çıkaran kişi ise Melanie Klein'dir. Melanie Klein İngiliz Psikanaliz ekolünün en önemli temsilcisi ve İngiliz Nesne Okulu'nun kurucusudur. Klein'in odağı bebeğin dürtülerinin doyumundan, bebeğin annesi ile olan ilişkisine çevirmesinin temel sebeplerinden birisi hiç şüphesiz erken çocukluk yaşantılarıdır. Klein'in, kalabalık bir ailede yetişmiş olması, erken yaşlarda kardeşlerini kaybetmiş ve ebeveynlerinin kendisine karşı mesafeli olması durumlarından dolayı nesne ilişkileri kuramını oluşturduğu düşünülmektedir (İlhan, 2023). Klein Freud'un aksine bebeğin dürtülerinin doyumu için doğuştan bir nesneye yöneldiği ve o nesne ile ilişki kurmaya meyilli olduğunu ifade eder. Freud'a göre bebek annesini kendisini tekrarlı olarak doyuma ulaştırdığında fark eder ve onun için önem kazanır. Klein ise bebeğin doğuştan anneden haberdar olarak dünyaya geldiğini söylemektedir. Klein'a göre içerisinde ölüm içgüdüleri olan bebek bu durumun stresi ile baş edemez ve kaygılanır. Bu

kaygısını annesine saldırganlık olarak yansıtır. Tam tersi durumda cinsellik içgüdüğü bebekte olumlu duygular yaratır bunu da annesine sevgi olarak yansıtır. Dolayısıyla dış dünyayı ve annesini bu yansımalarına göre anlamlandırır. Yani bebek kendi içsel dürtülerine göre dünyayı “iyi” ve “kötü” olarak algılar (Klein, 2014). Klein; bebeğin ölüm içgüdüünün bebekte yok olma kaygısı yarattığı bu duruma “paranoid-şizoid” konum adını vermiştir. Bu ismi vermesinin nedeni; bebekteki yok olma kaygısı paranoid sancılar doğurmaktadır. Yok olma düşüncesi ile sürekli şüphe duyar, güvensiz hisseder ve kaygılanır. Bu kaygı halinden kurtulmak ve denge de kalabilmek için şizoid savunmalara ihtiyacı vardır. Yani iyi ve kötü olarak diğerlerini ve dünyayı bölmeye ihtiyacı vardır. Bu sarmaldan zarar görmeden sağlıklı bir şekilde çıkabilmesi için iyi nesnelere içselleştirme seçeneğini seçmelidir. İyi ve kötü arasındaki dengeyi kurduğu, anneyi artık ya iyi ya da kötü olarak iki farklı anne algısıyla değil de annesinin iyi ve kötü niteliklerinin entegre olduğu bir anne anlayışının geliştiği döneme ise “depresif konum” adını vermektedir (Ünal, 2015). Klein bu görüş ve açıklamalarıyla diğer psikanalistleri de etkilemiştir. Klein’den etkilenen bir diğer isim ise Donald Winnicott’tur.

2.4.3. Donald Winnicott

Winnicott’a göre bebekler dünyaya geldiklerinde yaşantılarını zamanda ve mekânda dağınık olarak yaşamaktadırlar. Zamanla bu yaşantılar bebeğin kendiliğinin oluşmasına kaynaklık ederler. Bu kendiliğin gelişip olgunlaşması için anne vazgeçilmezdir. Annenin bebek ile olan ilişkisi ve bebeğe sunduğu çevrenin koşulları oldukça önemlidir. Winnicott buna “kucaklayıcı çevre” adını vermiştir. Bebeğin sağlıklı ve güçlü bir kendilik oluşturabilmesi için annenin bebeğin ihtiyaçlarına duyarsız kalmaması hatta bebekle senkronize olması gerekir. İhtiyaçlarına cevap alan ve bunun senkronize bir şekilde yapıldığını gören bebek de “tüm güçlülük” duygusu gelişir (Winnicott, 2012). Winnicott burada Lacan (Lacan, 1951)’in “ayna evresi” fikrinden etkilenmiştir. Anne eğer bebeğe karşı gülümser onun tepkilerine duyarlı davranır ve bunu olumlu bir şekilde geri yansıtır ise bebek ile anne arasındaki bağlanma süreci daha sağlıklı oluşacaktır. Tam tersi anne bebeğe karşı donuk bir yüz ifadesi ve bebeğe karşı olan ilgisiz tavırları bebeği huzursuz edecektir ve sağlıklı bir bağlanma oluşamayacaktır (Winnicott, 1965). Burada aynadan kastedilen durum şudur: Bebek annenin yüzünden aldığı ipuçlarıyla kendine ait birtakım çıkarımlar yapar ve anneye geri yansıtır. Eğer anne kendisine mutluluk yansıtıyorsa bebeğin de anneye yansıttığı mutluluktur. Eğer anne tam

tersi öfke gibi olumsuz duygular yansıtıyorsa bebek de anneye olumsuz duygular yansıtır. Yani bebek annenin yüzünde ne görüyorsa aynısını ona geri yansıtmaktadır. Bir nevi anne ve bebek birbirlerini okumayı ve analiz etmeyi öğrenmektedir (Blum, 2004). “Tümgüçlülük” duygusu oluşan bebek kendini güvende hisseder ayrıca kendine olan güveni gelişir. Özgüveni gelişen bebek dış dünyanın zorlukları ile mücadele edecek gücü kendisinde bulur. Bebeğin ihtiyaçlarının anne tarafından karşılanması kadar önemli olan bir diğer hususta gerçekliği öğrenmesidir. Özgüveni gelişen bebeğin zaman içerisinde yavaş yavaş ihtiyaçlarına duyarsız kalınarak optimal kırılmalar aracılığı ile dış dünyanın gerçekleri ile yüzleştirmek gerekir. Winnicott bunu “yeterince iyi annelik” kavramı ile açıklamıştır. (Winnicott, 2012). Burada önemli olan nokta bebekte tüm güçlülük duygusunun geliştiğine ve özgüvenin oluştuğuna emin olmak gerekir. “Tümgüçlülük” gelişmeden bebeğin ihtiyaçlarına duyarsız kalmak ve gerçeklikle tanıştırmak bebek için optimal kırılmalara değil travmatik kırılmalara neden olabilir. Bu durum da patolojik sorunları beraberinde getirir.

2.4.4. Heinz Kohut Kendilik Psikolojisi

Kendilik Psikolojisi olarak kuramını oluşturan ve kendilik kavramını tanımlayan bir diğer psikanalist ise Heinz Kohut’tur. Kohut’a göre kendilik bireyin kendi varlığını kendi gözünden algılaması ve zihninde kendisine ait çıkarımların tümüdür (Kohut, 1977). Kişinin hem çevresine hem kendisine karşı hissettiği duygular, zihnindeki düşünceleri kapsayan bir kavramdır (Set, 2021). Buna bağlı olarak kendilik nesnesi kavramını da tanımlar. Kendilik Nesnesi; bebek dünyaya geldiğinde bebeğin etrafında var olan ve ona bakım veren kişi ya da kişiler olarak tanımlanır. Bebek bu kendilik nesnelerinin kendisinin bir parçası ya da devamı olarak görür (Özen, 2014). Kohut; bebeğin temel kendilik nesnesi olarak anneyi görür. Kendilik ve kendilik nesnesi arasındaki ilişkide yani bebek-anne ilişkisinde; annenin bebeğin sağlıklı bir kendilik geliştirebilmesi için bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında psikolojik ihtiyaçlarının da giderilmesi gerektiğini söylemektedir (Schultz ve Schultz, 2007). Bu ihtiyaçları Kohut; “aynalama, idealizasyon ve ikizlik” ihtiyaçları olarak sınıflandırmıştır. Bebeğin anne tarafından onaylanması, kendini değerli hissetmesini sağlamasına “aynalama” ismini verir. Annenin duygudurumuna göre çocuğun kendine yönelik algılamalarını içerir. Bebeğin aşırı stres anlarında, kendini yoğun kaygı altında hissettiğinde veya kendisinin başa çıkamayacağı olaylarda kendilik nesnesinin yani annesinin bebeği güvende hissettirmesi, ona destek

olması ve koruyup kollamasına “idealizasyon” ismini verir (Kohut, 2004). Son olarak bebeğin çevresindeki insanlar tarafından; aidiyet duygusunun bebeğe hissettirilmesi “bizden birisi” imgesinin oluşturulması ihtiyacına da “ikizlik” ihtiyacı adını vermiştir (Kohut, 1971). Kohut’un isimlendirdiği bu üç ihtiyacın optimal bir şekilde giderilmesi bebeğin sağlıklı bir kendilik geliştirmesine, kendini ve çevresini olumlu olarak algılamasına neden olacaktır. Ayrıca bu ihtiyaçların giderilmesi bebek ve bakımveren arasındaki iletişimi olumlu yönde etkileyecektir. Bebeğin ihtiyaçlarını gideren annesi ile kendisi arasında bir güven bağı oluşacaktır (Set, 2021).

2.4.5. Margaret Mahler Ayrılma-Bireyleşme Kuramı

Bir diğer nesne ilişkileri kuramcısı Margaret Mahler’dir. Mahler’in kuramının adı “Ayrılma ve Bireyleşme” kuramıdır. Mahler’in nesne ilişkileri kuramına sağladığı en önemli katkılardan bir tanesi bağlanma kadar bireyleşmenin, nesneden zamanla özerkleşmenin ve nesneden bağımsız bir kimlik oluşturmanın altını özenle çizmesidir. Bu sebeple anneden zaman içerisinde ayrılmak ve tek başına bir birey olmak oldukça önemlidir (Blum, 2004).

Kuramında bebeğin ilk 3 yaşını incelemiş, bu üç yaş 3 farklı evrede ele almıştır. Bu evreler; 1- “*Normal Otizm Evresi*, 2-*Ortak Yaşamsal Evre (Simbiyotik Evre)*, 3-*Ayrılma – bireyleşme evresi*” olarak ayırmıştır. Mahler normal otistik evreyi; rahimden ayrıldıktan sonra bebeğin ilk haftalarında yaşadığı deneyimler olarak isimlendirir. Bu evre de bebek dış dünyanın pek fazla farkında değildir. Annesinin varlığından haberdar olmamakla birlikte uyku ve uyanıklık arasında gidip gelmektedir. Simbiyotik evrede ise bebek temel ihtiyaçlarının dış dünya tarafından karşılandığının farkına varmaktadır. Fakat anne ile ortak bir şekilde yaşam sürer. Yaşamaları için anneye bağımlı bir haldedir. Son evreyi de anneden ayrılma ve özerk olma ile anneye bağlı kalma arasındaki çatışmanın yaşadığı evre olarak görmektedir. (Mahler ve Perriere, 1965). Ayrılma eksenini; bebeğin yavaş yavaş birincil nesnesinde yani annesinden kopma, ondan ayrı bir birey olduğunu algılamayı içerirken, bireyleşme ise kimlik oluşumu, kendiliğe yönelik bir algının oluşması ve “birey” olmayı içerir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ayrılma ve bireyleşme evresinde anneden ayrılmak bebek için bir kaygı yaratır. Çünkü bebek için anne güvenli bir limandır. Güvenli limanından ayrılmak ve dış dünyanın bilinmez tehditleri ile yüzleşmek kaygıyı daha da artırır. Eğer bu evre sağlıklı atlatılmaz ise bu

kaygı psikopatolojik sorunlara kadar uzanır (Topçu, 2016). Bu kaygının psikopatolojik hali APA'ya göre bağlanma figüründen ayrılmadan kaynaklanan kalıcı ve aşırı kaygıyı içeren ayrılık kaygısı bozukluğudur (APA, 2023).

2.4.6. James Masterson Kişilik Kuramı

James Masterson'un oluşturduğu kişilik kuramı da nesne ilişkileri kuramına fazlasıyla katkı sağlamıştır. Masterson'a göre bebek dünyaya geldiğinde kişiliğini etkileyecek üç ögeyi "çevre (nature)", "yetiştirme (nurture)" yani bakım ve "kader (fate)" olarak tanımlamıştır (Aydın, 2010). Çevre bebeğin doğduğu yetiştirdiği, kendine olumlu katkıda bulunacağı ya da tam tersi olumsuz etkenleri de içerisinde barındırabilecek bir ögedir. Kader ise bireyin kontrolü dışında gelişen ve istemsiz bir şekilde kişiliği etkileyebilecek ögedir. Masterson'un kişilik gelişimindeki en önemli ögeyi annenin bebeğe verdiği bakım ve onu yetiştirmesi olarak görmektedir. Eğer anne bebeğe doğru bir bakım verir ise yani doğru ve sağlıklı bir libidinal yatırım yaparsa bebek sağlıklı gelişir. Tam tersi şekilde eğer bebeğe yeterli bakım verilmez ise çeşitli patolojiler doğacaktır ve kişilik sağlıklı gelişmeyecektir (Özakkaş, 2012).

2.5. Gelişimsel Nörobiyoloji ve Bağlanma Kuramı

Bağlanma bebeklikten başlayıp yetişkinliğe de aktarılan kişiler arası iletişimi, romantik ilişkileri de etkileyen bir süreçtir. Bebek dünyaya geldiğinde dil sistemi hem biyolojik olarak hem de zihinsel kapasite olarak henüz tam olarak gelişmediği için kendini anlatmak için duygularını kullanırlar. Yapılan araştırmalar beynin sağ lobunun duygularla birebir ilişki halinde olduğunu göstermektedir. İnsanlar arasında yeni iletişim halinde ya da yeni bir duygulanım esnasında sağ beyin devreye girmektedir. Sağ beyin "duygusal beyin" olarak adlandırılmaktadır ve limbik sistem ile yakından ilişkilidir (Schore, 2012). Bağlanma davranışı da duygusal bir süreci temsil ettiği için doğal olarak limbik sistem ile ilişki içerisindedir. Limbik sistemin gelişimi yaşamın 7-15 ayları arasında miyelinasyon çok fazla olduğu için kritik bir öneme sahiptir (Schore, 2000). Limbik sistemin adaptasyon süreçlerinde ve yeni davranışlar öğrenme süreçlerinde de rol oynadığı bilinmektedir (Naçar, 2023). Bebekler bilmedikleri bir dünyaya gözlerini açtıkları için hem hayatta kalıp çevre ile başa çıkmaları için hem de çevreye uyum sağlamak için koku, tat ve dokunma gibi duyularını kritik bir önem de geliştirirler

(Schore, 2001). Bu durum da onların çok hızlı bir şekilde çevreye adapte olma davranışı sergilediğini ve limbik sistemlerinin devre de olduğunu gösterir.

Sağ yarım küre tehdit algılama durumlarında sol yarım küreye nazaran daha atik ve hızlı bir şekilde yanıt vermektedir. Sol beyin ise sağ beyine göre daha yavaş hareket eder ve anında harekete geçmez. Beden aşırı stres altındayken, duygusal olarak başa çıkamayacağı ağır olaylar yaşadığı zaman sağ beyin devreye girer. Sol beyin daha çok hafif tempodaki stres durumlarında etkilidir (Schore, 2012). Bağlanma davranışının da daha çok stres altındayken arttığı söylendiğine göre sağ beyinin bağlanma esnasında daha aktif olduğu görüşüne varılabilir.

Yapılan çalışmalarda bebeklerin ilk iki aylarında anneleri ile olan yüz yüze iletişimlerinde, bebekler fazlasıyla bilişsel ve sosyal mesajlara maruz kalmaktadırlar. Karşılıklı anne bebek iletişimde “duygulanım senkronizasyonu” gerçekleşir. Çok kısa bir süre zarfında görsel ve işitsel mesajlar anne ve bebek arasında eşleşmeye gider. Dikkatlerini ve duygusal tepkilerini karşılıklı olarak birbirlerine göre ayarlarlar (Schore, 2001). Annenin duygusal sistemi son derece gelişmiştir. Dolayısıyla bebek annesi ile ortak iletişim halindeyken annesinin duygularını kendi duygularımış gibi benimser ve yaşantılar. Dolayısıyla aslında anneler bebeğin duygularını fark ettiren ve duyu düzenlemesine yardımcı olan dış etkenlerdir. Anne bebek üzerinde duygusal deneyimleri iki şekilde düzenlemektedir. Bunlar; “canlandırma ve yatıştırma” dır. Canlandırma; olumlu duygular ile ilgiliyken, yatıştırma olumsuz duygular ile ilgilidir (Schore, 2002). Anne bebek üzerindeki olumlu duyguları pekiştirip, bu olumlu duyguları arttırırken canlandırma yapar; öfke, üzüntü, kaygı gibi olumsuz duygulanımda ise bebeği sakinleştirip “yatıştırma” yapar.

Güvenli bağlanan bebeklerde bebek ile annesi ile ortak bir duygusal etkileşimin varlığından söz edilmektedir. Anne bebeğin büyümesi için gerekli ortamı oluşturur ve sağ beyinin gelişmesine de verdiği duygusal tepkiler ve sağladığı duygusal senkronizasyon sebebiyle katkı sağlamaktadır. İlk yılda anne ile kurulan bağlanma davranışı bebeğin ikinci yaşında babasıyla kurulur. Böylece bebek iki farklı bakımveren ile duygusal deneyimler kazanır, durumlara uyum davranışı geliştirir (Schore, 2005).

2.6. Davranışçı Yaklaşımın Göre Bağlanma

Davranışçı yaklaşımın bağlanmayı “klasik koşullanma”, “edimsel koşullanma” ile açıklamaktadır. Bağlanma davranışının öğrenildiğini savunmaktadırlar. Pavlov “klasik koşullanma” kavramını meşhur köpek deneyleri ile ortaya koymuştur (Aydın, 2000). Pavlov bu deneyinde köpeklere et verdiği zaman salya salgıladığını görür. Burada verilen tepki doğal bir tepkidir. Çünkü eti gören tüm köpekler salya salgılamaktadırlar. Başlangıçta köpek; nötr uyarıcı olan zile tepki vermezken bir süre sonra zil sesine de salya salgılamaya başlamışlardır. Burada zil sesinden sonra et geleceğini köpek artık öğrenmiştir. Edimsel koşullanma ise davranışın kendisi sonucuna göre artar veya azalır tezini savunur. Eğer davranışın sonunda kişi bu davranışı nedeniyle ödüllendiriliyorsa davranış artar, pekiştirme ya da ödüllendirme yok ise davranış azalır. Pekiştirmenin varlığı öğrenme için önemlidir. Skinner’a göre pekiştirilen davranışlar tekrar eder, pekiştirilmeyen davranışlar ise tekrarlanmaz ve giderek azalır hatta yok olur (Corey, 2015).

Öğrenme kuramcıları bebek-ebeveyn arasındaki bağlanma sürecinin pekiştirme aracılığıyla oluştuğunu söylemektedirler. Bebeğin birtakım fizyolojik ihtiyaçlarını (yeme, içme, temizlik, uyku vb.) karşılayan ebeveynler bebeğin doyuma ulaşmasına ve rahatlama hissine ulaşmasına yardımcı olurlar. Bebek bu doyuma ulaşma ve rahatlama hissini ebeveynleri ile eşleştirir. Anneyi görünce süt emeceğini, süt emince doyup rahatlayacağını bebek öğrenir. Dolayısıyla annenin onun için önemlidir ve ona karşı olumlu duygular besler. Diğer insanlar ile bağlanmayı da şu şekilde açıklarlar: İnsanlar bebeği görüp sever, ilgilenir ve çeşitli şekillerde bebeği ödüllendirirler (bebeğin gülümsemesi ile diğerlerinin onu öpmesi, okşaması gibi.). Bebek böylece “diğerleri ile beraber olursam beni severler” durumunu öğrenir. Yani diğerleri ile birlikte olma ile ödüllendirilme arasında bağ kurarlar ve böylece bağlanma davranışı gerçekleşir (Gewirtz ve Nogueras, 1992).

2.7. Bilişsel Kurama Göre Bağlanma

Bilişsel kuramların bağlanma sürecini “şema” kavramı bağlamında açıklamaktadırlar. İnsanlar dünyaya geldiklerinde dünyaya, insanlara ve durumlara karşı bir açıklama getirmek için zihinlerinde “şema” denilen bilgi organizasyonlarını oluştururlar (Stein, 1995). Şemalar bir bilgisayarın depolama sistemi gibi düşünülebilir.

Bilgisayara girilen her bir veri veya bilgi klasörlere yerleştirilir. Benzer bilgiler aynı klasöre yerleştirilirken, yeni girilen bilgiler için yeni klasör açılır. Zamanı geldiğinde bu bilgiler klasörlerden bulunarak kullanıma hazır hale getirilir. Kişinin zihni de aynı bilgisayarlar gibi her yeni bir durumla karşılaştığında yeni bir şema oluşturur. İnsanlar etraflarına uyum sağlamak, herhangi bir sorunla karşılaştığında çözüm üretmek için bu şemalara başvururlar. Şemaların insan davranışına yön verdiğini söylemek mümkündür (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012).

Bebeklik döneminde bireyler çevrelerinde var olan sınırlı sayıda insan ile ilişki kurar. Dolayısıyla oluşturduğu bilişsel şemalar kurduğu ilişkilere uyumlu haldedir. Fakat birey büyüdükçe sosyal çevresi genişleyecek oluşturduğu bilişsel şemalar uyum sağlamasına yetersiz gelecek ya da uyumu bozacaktır. Bireylerin değişen çevre ve koşullara uyum sağlaması bebeklikte oluşturduğu şemaların niteliğine bağlıdır (Arı, 2021). Uyumlu şemaların oluşturulması bebeğin ebeveyni ile olan ilişkisine bağlıdır. Ebeveynler eğer bebek ile sağlıklı bir iletişim halindeyse ve bebeğin ihtiyaçlarını karşılıyorsa uyumlu şemalar oluşur. Ters durumda ise uyumsuz şemalar oluşturacaktır (Anayurt, 2017). Uyumlu şemaların oluşması bebeğin ileriki sosyal yaşantılarında esnek ve adapte olmasını sağlarken, uyumsuz şemaların oluşması değişime dirençli ve uyumsuz olmaya neden olur.

Bağlanma teorisinin; erken dönemde ebeveyn bebek ilişkisi, ebeveyne bağlanma stili bireyin yetişkinlik döneminde diğer insanlarla ilişkisini etkilediğini söylemesi ile bilişsel kuramda erken dönemde oluşturulan bilişsel şemaların insanlarla gelecekteki iletişimi etkilediği ve bu şemaların ebeveyn ile olan ilişkiye bağlı olması iki kuramın ortak paydada bulunduğu noktadır. İki kuram da diğerleri ile olan ilişkinin niteliği ve çevreyi olumlu ya da olumsuz algılamının erken yaşantılardaki ebeveynler ile olan ilişkiden etkilendiğini belirtmektedir.

Özetle psikodinamik kuramlar; bağlanma sürecini erken çocukluk yaşantılarındaki deneyimler üzerinden geçmiş odaklı anlatmaktadır. Davranışçı kuram; bağlanma sürecini öğrenilen bir davranış olarak açıklarken bilişsel kuram oluşturulan bilişsel şemalar ile açıklamaktadır. Görüldüğü üzere her kuram kendi kavramları ile bağlanma davranışını ve bağlanma sürecini açıklamaktadır. Kuramların altyapılarına ve çıkış noktalarına baktığımızda ise özellikle psikodinamik kuramcılarının; aile

yaşantılarından, ebeveynlerinin onlara olan tutumlarından etkilendiği görülmüştür. Aslında her kuramda kuramı oluşturan kuramcıların hayatlarından ve kişiliklerinden izler taşıdığını söylemek mümkündür.

Bütün bu kuramları ortak bir noktada buluşturan durum ise hiç şüphesiz bağlanmanın insan doğasında var olduğu ve insan hayatı için kritik bir süreç olduğudur. İnsan doğası gereği diğerlerine bağlanmaya meyillidir. Bağlanma sürecinde önemli olan bağlılık ve özerklik dengesinin iyi kurulması gerektiği yukarıdaki bölümlerde sıkça değinilmiştir. Toplumların modernleşmeye başlamasıyla birlikte son yıllarda özellikle batı toplumlarında, bireyselleşmeye ve özerk olmaya çok sık vurgu yapılmaktadır. Bireyselleşmeye yapılan aşırı vurgu bağlanma sürecindeki bağlılık-özerklik dengesini bozmaktadır. Dengenin bozulması ise toplumsallığı sarsmış ve insanlar birbirlerinden git gide uzaklaşmaya ve kendi özlerinden kopmaya başlamışlardır. Burada öz kavramından kasıt; insanın bir arada yaşama ve bir diğerine bağlı olma halidir. İşte insanın bu öz halinde olması doğaldır ve olması gerektir (Geçtan, 1994). Tabi ki bu durumun tam tersi de insan doğasına aykırıdır. Yani bağlılığa aşırı vurgunun yapılması ve özerkliğin yok sayılması da sağlıklı değildir. Bireyin hayata geliş amacını ve potansiyelini geliştirme noktasında bireye ket vurabilir. Fakat günümüz dünyasında ilk durum (bireyselliğe yapılan aşırı vurgu) daha yaygın ve daha fazla problem ortaya çıkarmaktadır. Bağlanma ile ilgili problemler bireyselliğe yapılan aşırı vurgu yüzünden ortaya çıkmıştır. Yani bağlanma problemleri diğer birçok problem gibi modern çağın sorunlarındanır.

İnsanlığın ilk zamanlarında daha çok kırsal bölgelerde yaşadıkları dönemlerde işbirliği kurma, dayanışma içerisinde olma, güven bağının oluşumu daha fazla ve sağlıklı bir biçimdeydi. Endüstrileşmenin ve sanayi alanında ortaya çıkan birçok gelişmenin ortaya çıkması ile “rekabet” kavramı ortaya çıkmış ve insanlar birer birer doğal yaşamlarından kopmaya başlayarak şehirlere yerleşmeye başlamışlardır. Kontrolsüz ve hızlı bir şekilde oluşan şehirleşme insanlarda önceden var olan işbirliği, dayanışma gibi kavramların geri plana atılarak yerine rekabet, menfaat ve çıkar ilişkilerine dayalı bir insan ilişkilerine bırakmıştır (Çil ve Bahtiyar, 2023). Böyle olduğunda ise insanlar samimiyetsiz daha çok kendilerini düşündükleri varlıklara dönüşerek kendilerini diğerlerinden soyutlamaktadırlar. Bağlanma sadece anne-bebek arasındaki ilişkiyi değil aynı zamanda yaşın ilerlemesiyle diğer insanlarla da kurulan bir bağ olduğu için bu samimiyetsiz, çıkar ilişkisine dayalı insan ilişkileri de bağlanmaya ciddi zararlar

vermektedir. İnsanı doğal ortamından koparmakta ve insan ilişkilerinde büyük çatışmalara, iletişim problemlerine neden olmaktadır. Bu toplum içerisinde yaşayan ailelerin de bu durumdan etkileneceği ve bunun da aile içerisindeki bağlanma sürecine yansıtacağı bir gerçektir. Sonuçta toplum ve bireyler birbirlerini hem etkilemekte hem de birbirlerinden etkilenmektedir. İletişimsizlikten muzdarip olan ebeveynlerin kendi çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurması çok olası değildir. Ebeveynler aile içerisinde sağlıklı iletişim kuramadıkları zaman bağlanma için gerekli olan güven ortamı da pek fazla sağlanamamaktadır. Çünkü iletişimsizlik; çatışmaları, kaosu içerisinde barındırır. Çatışmanın fazla olduğu bir yerde istikrar olmaz, istikrarın olmadığı yer de ise güven olmaz. Dolayısıyla bu aile de yetişen bir çocuğun güvenli bağlanması ve ilişkilerini sağlıklı yürütmesi olası değildir. Aynı şekilde bu bireyler yetiştikleri aileyi de temsil ederek toplumun bir parçası haline gelmektedirler. Böylece sonu gelmek bitmeyen bir döngüye girilmektedir. Burada yapılması gereken şey ise insanın doğasına dönmesini sağlamaktır. İnsanlığa mutluluk olarak pazarlanan aşırı bireyselliğin aslında insan doğasına aykırı olduğu ve zarar verdiği anlatılmalıdır. Bireysellik tabii ki insanın kendini gerçekleştirme için önemlidir ama fazlasının mutluluk yerine mutsuzluk ve tükenmişlik getirdiği dikkatten kaçmamalıdır (Geçtan, 1994; Çil ve Bahtiyar, 2023).

Son olarak aileyi bir otomobilin parçaları gibi düşünebiliriz. Otomobilin bir tekerinin olmayışı otomobilin yolda gitmemesine neden olur. Diğer üç teker hareket etmek için yeterli değildir. Aynı şekilde tek teker de kendi başına bir anlam ifade etmez. Otomobilin hareket etmesi ve bütünlüğünü koruması için diğer tekere ihtiyacı vardır. Birey de böyledir. Birey aile içerisinde ya da toplum içerisinde bir anlam kazanmaktadır. İnsan tek başına kalması da aynı tek kalan teker gibi pek fazla anlam ifade etmez. İnsan içerisinde yaşadığı toplum ve aile ile birlikte bir anlam kazanır. Nasıl ki tekerleğin işlevi otomobilin hareket etmesine yardım etmekse ve bunu otomobil ile entegre olduğunda yapabiliyorsa, insan da aynı şekilde kendi işlevini yani kendi potansiyelini toplum içerisinde topluma entegre bir şekilde yaşadığında kendi işlevi bir anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla insanın sağlıklı şekilde gelişebilmesi bu bağlanma problemlerinin ortadan kalkması ve işlevselliğini koruyabilmesi adına aile ve toplum ile sınırları çizilmiş bir birliktelik kurulması oldukça önemlidir. “Sınırları çizilmiş bir birliktelik” kavramına dikkat edilmelidir. Çünkü sınırları çizilmemiş iç içe geçmiş bir birliktelik yaşanması da

sağlıklı değildir. Başkalarına bağımlılığı beraberinde getirir. Dengenin kurulması bu sebepten çok önemlidir.

2.8. Ergenlikte ve Yetişkinlikte Bağlanma

Ergenlik dönemi; insan yaşamında çocukluk dönemini yetişkinlik dönemine bağlayarak köprü görevi gören bir geçiş dönemidir. Çocukluk döneminden getirilen ebeveyne bağımlılık durumundan kurtulmayı isteme ama yetişkinliğin getirdiği sorumlulukları alma noktasında çelişkiye düşmeyi içeren kaotik bir dönemdir. Bireyler hayatlarının bu döneminde oluşan bu ambivalant durumla mücadele ederken birçok sorunla karşılaşabilmektedirler.

Sorunlarla başa çıkma kapasitelerinin gelişmiş olması ergenlerin bu dönemi sağlıklı atlatmalarına yardımcı olacaktır. Bireylerin sorunlarla başa çıkma kapasitelerinin ve çatışma çözme becerilerinin gelişmişliği ile erken dönemdeki bağlanma süreçleri arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Karakuş, 2012). Ebeveynlerine güvenli bağlanmış olan ergenlerin başkalarıyla daha rahat iletişime geçtiği ve kendilerini diğerleriyle iletişime açık hale getirdikleri bilinmektedir. Fakat güvensiz bağlanan bireylerde; bağımlılık-özerklik durumunu dengede tutamama ve güvensiz bağlanma örüntülerinin birleşmesi ile ergenlerde depresyon, anksiyete bozuklukları, saldırganlık gibi birtakım davranış problemlerinin ortaya çıkması olası bir durumdur (Doğan, 2016).

Ergenlik döneminde görülen bağlanma davranışı bebeklik döneminde görülen bağlanma davranışından biraz daha farklılaşmaktadır. Ergenlik döneminde ebeveynlerle bağın biraz daha zayıflayarak özerklik halini kazanması ve kişinin arkadaşlarına, dostlarına yönelemesi dönemin beklenen görevlerinden birisidir. Dolayısıyla ergenler bu dönem de bebeklikte olduğu kadar ailelerine bağlı kalmazlar (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). Ebeveyne olan bağlanma halinin azalması her ne kadar olumsuz bir durum gibi görünse de bireyin özerkliğini kazanması için önemli bir durumdur. Ayrıca ergenlikte bağlanma davranışının azalması bu davranışların tamamen bittiği anlamına gelmemektedir. Ebeveyne gösterilen bağlanma davranışı arkadaşlara ve romantik ilişkilere aktarılmaktadır. Bağlanma davranışı sadece yönünü değiştirmektedir (Çam ve Keskin, 2007). Ayrıca bebeklikte daha fiziksel bir bağlanma süreci ve davranış kalıpları görülürken, ergenlikte bağlanma davranışları daha ilişkiseldir ve duyguları aktarmaya

yöneliktir (Karkuş, 2012). Yani ergenler ebeveynlerine duygusal olarak daha fazla ihtiyaç duymakta ve onlardan duygusal destek beklediklerinin çıkarımı yapılabilir.

Bağlanmanın yetişkinlik döneminde incelenmesinin temelleri 1980'li yıllara tekabül etmektedir. Kişilik ve sosyal psikologların; bağlanmanın yetişkinliğe nasıl yansıdığını ve bağlanma örüntülerinin kendini ne şekilde gösterdiğini merak etmeleri üzerine yetişkinlikte bağlanma davranışını incelemişlerdir (Fraley, 2019).Bağlanma davranışı insan yaşamı boyunca hiyerarşik bir yapı izlemektedir. Bebeklikte birincil nesne bağlanmada hiyerarşinin en tepesinde yer alır. Birey büyüdükçe ebeveynler hiyerarşik yapıda geriler ve en tepeye cinsel partnerler gelir (Hazan ve Shaver, 1994).Yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerin; bebeklik dönemindeki bağlanma ile ilgili benzerliklerini ortaya çıkarmaya çalışan en önemli iki isim Cindy Hazan ve Phillip Shaver'dir. Bu iki isim yetişkinlik döneminde yaşanan romantik ilişkinin de bir bağlanma olduğunu söylemektedir (Hazan ve Shaver, 1987). Bebeklik yıllarında anneye karşı bağlanma davranışı geliştirilirken, yetişkinlikte bağlanma davranışının yönü romantik ilişki yaşanan partnere yönelmektedir (Terzi, 2014). Hazan ve Shaver'in (1987) oluşturduğu üçlü bağlanma stili aşağıda sınıflandırılmıştır:

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanan bireyler romantik ilişkilerinde oldukça empatik ve yapıcıdırlar. Kolaylıkla eş seçimi yapabilirler. Eşleri tarafından bırakılıp gitme, reddedilme korkusu yaşamazlar. İlişkilerinde hem eşlerine hem de kendileri olan güvenleri oldukça yüksektir. İlişkilerini sevgi ve saygı çerçevesi içerisinde yürütmekte oldukça iyidirler (Işık, Tekinalp, Atalay ve Kaynak , 2022).

Kaygılı/Kararsız Bağlanma: Bu bağlanma stiline sahip bireyler eşlerini gereğinden fazla sahiplenici, eşlerine karşı kıskanç ve takıntılı bireylerdir. Sıklıkla reddedilme veya terk edilme korkusuna kapılmaktadırlar. Duygusal dalgalanmalar yaşamakta ve duygularında ambivalent durumla sık sık yaşamaktadırlar. Bireyler eşlerine karşı fazlasıyla sahiplenici tutum sergiler ve onlara bağımlılıkları oldukça yüksektir (Arslan , 2021; Işık, Tekinalp, Atalay ve Kaynak , 2022).

Kaçınan Bağlanma: Bu bağlanma stiline sahip bireylerin eşleri ile arasındaki güven bağı zayıftır. İlişkilerinde güven bağı yeterli olmadığı için çoğu zaman durumlar karşısında hayal kırıklığına uğrama olasılıkları yüksektir. Genel olarak yakınlık kurmakta

ve devam ettirmekte zorlanmaktadırlar (Arslan , 2021; Işık, Tekinalp, Atalay ve Kaynak , 2022).

Yetişkinlikte ki bağlanma stillerini erken dönem yaşantılarından ilham alarak oluşturan Hazan ve Shaver'in (1987) yanı sıra yetişkinlikte bir başka bağlanma stilleri modeli oluşturan isimler Bartholomew ve Horowitz'dir (1991). Aşağıda “Dörtlü Bağlanma Modeli” ne yer verilmiştir.

2.8.1. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Bartholomew ve Horowitz Ainsworth'den farklı olarak yetişkinlikte dörtlü bir bağlanma modeli oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu modelde yatay ekseninde “benlik modeli (bağımlılık)” dikey ekseninde ise “başkaları modeli (kaçınma)” yer almaktadır. Bu eksenleri de kendi arasında düşük ve yüksek olarak sınıflandırmıştır. Düşük bağımlılık içerisinde özerkliği barındırır. Yüksek bağımlılık ise bir diğerinden onay almadan hareket etmemeyi ifade eder. Düşük kaçınma insanlarla samimiyeti ifade ederken, yüksek kaçınma da yakın ilişki kurmakta zorlanmayı ifade eder (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Benlik kelime anlamı olarak kişinin özü ve kişiyi kişi yapan özellikler olarak tanımlanır (TDK Sözlük, 2022). Benlik; bireyin bilinçli ya da bilinçdışı fiziksel, kişisel ve psikolojik bütün özelliklerini kapsayan, bireyin varlığını tanımlayarak diğerlerinden ayrılmasını sağlayan bir kavramdır (APA Dictionary, 2023). Modelde benlik olumlu benlik ve olumsuz benlik olarak iki ekseninde ele alınmıştır. Olumlu benlik; kişinin kendisine yönelik düşüncelerinin pozitif olduğu, kendini değerli gördüğü, sevdiği ve kendine güvendiği benliktir. Olumsuz benlik de ise kişinin kendine yönelik düşünceleri negatiftir, kendini değerli görmez, kendini sevmeye layık bulmaz ve özgüveni düşüktür (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Modelde güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız bağlanma şeklinde stiller dört kategoriye ayrılmıştır. Dörtlü bağlanma stili şekil 1'de gösterilmiştir.

(BAĞIMLILIK)

	Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Yüksek)				
BAŞKALARI MODELİ (KAÇINMA)	Olumlu (Düşük)	<table border="1"><tr><td>GÜVENLİ İlişkilerde samimi ve özerk</td><td>SAPLANTILI İlişkilerde saplantılı</td></tr><tr><td>KAYITSIZ İlişkilere kayıtsız ve karşıt bağımlı</td><td>KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal olarak çekingen</td></tr></table>	GÜVENLİ İlişkilerde samimi ve özerk	SAPLANTILI İlişkilerde saplantılı	KAYITSIZ İlişkilere kayıtsız ve karşıt bağımlı	KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal olarak çekingen
	GÜVENLİ İlişkilerde samimi ve özerk	SAPLANTILI İlişkilerde saplantılı				
KAYITSIZ İlişkilere kayıtsız ve karşıt bağımlı	KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal olarak çekingen					
Olumsuz (Yüksek)						

Şekil 1. Yetişkin Bağlanma Modeli (Bartholomew, 1990)

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanan bireylerin kendilerine olan güveni yüksektir. Diğer insanlara da güveni yüksektir. Diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurarlar, ilişkilerinde samimi ve güvenilirdirler. Bağlılık ve özerklik dengesini sağlayabilmiş bireylerdir (Işık, Tekinalp, Atalay ve Kaynak , 2022).

Saplantılı Bağlanma: Saplantılı bağlanan bireylerin kendilerine olan güveni düşüktür. Diğer insanları daha değerli görürler. Sürekli onaylanma ihtiyacı içerisindedirler. Dolayısıyla diğerlerine aşırı düşkün ve bağımlı olabilmektedirler. Bu durum da ilişkilerinde ciddi sıkıntı yaratmaktadır (Işık, Tekinalp, Atalay ve Kaynak , 2022). İlişkilerinde çoğu zaman gerçekçi olmayan beklentileri vardır. Bu durum beklentiler gerçekleşmediği zaman bu bireylerde hayal kırıklığına neden olabilmektedir (Antalyalı, Dumlupınar ve Özkul, 2017).

Kayıtsız Bağlanma: Kayıtsız bağlanan bireylerin kendilik algıları yüksektir. Diğerlerine olan güveni düşüktür. Bağlılık-özerklik dengesini kuramamış, özerkliğine

aşırı derecede düşük bireylerdir. İnsanlar ile iletişim kurmayı reddedebilirler. Terk edilme veya reddedilme korkusuna kapıldıkları için diğer insanlarla yakın ilişkiye girmekten kaçınılmaktadırlar (Çelik, 2018;Işık, Tekinalp, Atalay ve Kaynak , 2022).

Korkulu Bağlanma: Bu bağlanma stiline sahip bireylerde ise kendilerine olan özgüveni devam ettirmek adına başkalarına bağıdırlar. Bu yönüyle saplantılı bağlanma ile benzerlik göstermektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Korkulu bağlanan bireyler çoğunlukla duygusal yakınlığa ihtiyaç duyarlar fakat terk edilme ya da yalnız bırakılma korkuları yüzünden insanlarla yakın ilişkiye girmekten korkarlar (Yıldızhan, 2017).

2.9. Bağlanma Davranışını Etkileyen Faktörler

Bağlanma; içerisinde birçok faktörü barındıran ve bu faktörlerden etkilenen komplike bir süreçtir. Bağlanmayı etkileyen faktörler doğum öncesi dönemde, anne karnındayken başlamaktadır. Yapılan araştırmalar bebek anne karnında yaklaşık yirmi altıncı hafta itibariyle dışarıdan gelen uyarınları algılamakta ve annesine tepki vermektedir. Dolayısıyla bu dönem içerisinde annenin duygusal durumu, ruh sağlığı bebeğin annesi ile olan ilişkisi açısından oldukça önemlidir (Karakaş ve Dağlı, 2019). Annenin bebeğini karnındayken benimseyip sahiplenmesi de bağlanmayı olumlu etkilemektedir. Doğum sırasında oluşabilecek herhangi bir sorun ya da hamileliğin planlanmamış ya da istenmeyen bir hamilelik oluşu bağlanma sürecini olumsuz etkilemektedir (Güneş ve Işık, 2023).

Doğum sonrasında bağlanmayı etkileyen en önemli faktörler arasında annenin bebeğin ihtiyaçlarına eş zamanlı olarak yanıt vermesi ve bebeğe karşı yeteri kadar duyarlı olması bağlanma sürecini daha kaliteli hale getirir. Aksinin yaşanması halinde bağlanmanın kalitesi düşer ve bebek sosyoduygusal olarak sağlıklı bir gelişim gösteremez (Cerezo, Salvador ve Trenado, 2008). Anne bebek ilişkisinde; özellikle yeni anneliği tatmış anneler bebek ile nasıl bir iletişim içerisinde olması gerektiğinde pek fikir sahibi olmayabilirler. Bebeğin davranışlarını yeterince iyi analiz edemeyip bebeğin ihtiyaçlarını tam anlayamayan annelerde bebeğe karşı geri çekilme davranışını sergileme ya da telaşa düşme hali gözlemlenebilir. Özellikle aşırı ağlayan bebeklerde anne tam olarak neyi yapıp neyi yapamadığını kestiremediği için kendini yetersiz görür, ebeveynlik konusunda başarılı olmadığını düşünerek kendini bebekten geri çeker. Doğal olarak bağlanma süreci

olumsuz etkilenir. Ya da bebeğin fiziksel veya zihinsel bir rahatsızlığının oluşu aynı şekilde bağlanma sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Pişkin, 2021). Ayrıca anneye yeteri kadar sosyal desteğin sağlanmaması ya da doğum sonrasında sağlık personelinin yetersiz desteği bağlanma sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Köse, Çınar ve Altınkaynak, 2013).

Kaliteli bir bağlanma sürecinin gelişmesi için özellikle annenin bebeği ile birebir yakın temas yani fiziksel, tensel temasa girmesi gerekmektedir. Çünkü kurulan bu yakın temas anne ve bebeğin hormonal sistemlerinde ve duygusal sisteminde hareketlenmeye neden olarak hem anneyi hem bebeği rahatlatır ve birbirine bağlar. Oksitosin hormonun salgılanması ile anne ve bebek sosyal olarak gelişirler. Aynı şekilde göz teması da ten teması kadar önemlidir (Karakaş ve Dağlı, 2019). Çünkü bebek kendisine dair algıları ilk aldığı ve anlamlandırdığı yerlerden birisi de annesinin gözleridir.

Babaların doğum öncesinde ve sonrasında annelere olan desteği, annelere duygusal olarak doyum yaşatmaları bağlanma sürecini olumlu etkilemektedir. Partnerinin desteğini alan anne duygusal olarak kendini iyi hissedecek ve bunu da bebeğe yansıtacaktır. Kendini bebek bakımı konusunda yetersiz hissetmeyecek ve bebeğe karşı geri çekilme davranışını sergilemeyecektir (Cuijlits, ve diğerleri, 2019). Babaların bebeğin bakımına yardımcı olması, bebekle zaman geçirmesi bağlanmanın kalitesi açısından oldukça önemlidir. Babanın sosyoekonomik durumu, eğitim seviyesi, kendi babasıyla olan iletişimi kendi bebeği ile olan iletişimi ve bağlanmayı etkilemektedir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki anne ile kurulan bağ kadar baba ile kurulan bağ da bağlanma sürecinin kalitesini belirlemektedir. Bakımında babası yer alan bebeklerin, babasıyla zaman geçiren bireylerin güvenli bağlandığı ve sosyal açıdan daha gelişkin oldukları görülmüştür (Dinç ve Balcı, 2021).

Anne babanın bebekle olan yakın temasının yanı sıra içinde bulunulan kültür ve toplum, eğitim seviyesi de bağlanmayı etkilemektedir. Çünkü birey toplumdaki topluma da bireyden etkilenir. Dolayısıyla kültür içerisinde var olan çocuk yetiştirme stilleri bağlanma sürecini olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir (Karakaş ve Dağlı, 2019). Örneğin; Türk toplumunda eski zamanlarda büyüklerin çocuğa sevgi gösterilmesinin çocuğu şımartacağı düşünüldüğü için çocuklar ile mesafeli ilişkiler kurulmaktaydı.

Kurulan mesafeli ilişkiler bağlanma sürecinin kalitesini olumsuz etkilemiş olma olasılığı oldukça yüksektir.

Görüldüğü üzere bağlanma sürecini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; psikolojik, sosyoduygusal ve çevresel olarak sınıflandırılabilir. Bağlanma sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; bağlanmanın büyük ölçüde anne-baba ve bebek arasındaki iletişimden etkilenmesidir. Özellikle de birincil bakımveren annenin bebek üzerinde büyük bir etkisi vardır. Aynı zamanda bebeğin hayatında babanın varlığının bebeği sosyal olarak geliştirdiğine değinilmiştir. Aynı şekilde sadece anne-baba değil içerisinde bulunan toplum ve kültürel değerler de bağlanmayı etkilemektedir. Yukarıdaki bölümlerde özellikle toplum ve bağlanma arasındaki ilişkiye ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir. Anne-babanın çocuğa olan yaklaşımı çok önemli görüldüğü için tezin ilerleyen kısımlarında ebeveynlik tutumları ve ebeveynlik tutumlarının tarihçesine yer verilecektir.

3. Ebeveynlik ve Ebeveynlik Tutumları

Bağlanma sürecinde bebeğin ebeveynleri ile olan iletişiminin ebeveynlerin bebeğe karşı gösterdikleri tutumun; bebeğin kendisine yönelik algılarını ve diğer insanlara yönelik algılarını olumlu ya da olumsuz olarak etkilediğini çeşitli kuramlar ve yapılan araştırmalar ortaya koymuştur. Bireylerin hem bağlanma sürecinde hem de kişilik gelişimlerinde hiç şüphesiz ebeveynlerinin çok büyük payları vardır. Bu nedenle ebeveynlik ve ebeveynlik tutumlarının incelenmesinin araştırmanın amacına uygun ve araştırma için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bireyler dünyaya gözlerini açtıklarında ilk sosyal deneyimleri yaşadığı kişiler aile üyeleridir. Dış dünyada yaşayacağı birçok şeyin benzerini aile ortamında deneyimler (Arslan, 2022). Aile bireyleri bebeği dış dünyaya hazır hale getiren bir antrenör gibi düşünülebilir. Dış dünya çetin ve mücadele dolu bir yerdir. Aile üyelerinin özellikle anne-babaların çocuklarına karşı olan tutumları çocukların bu mücadeleyle nasıl başa çıkacağına dair bize birtakım ipuçları verir. Dış dünya ile mücadele etmelerine yardım etmenin yanı sıra çocukların gelişimleri için ebeveynler mihenk taşıdır.

Ebeveynler bireylerin psikolojik, biyolojik, sosyoduygusal açıdan gelişimlerini tamamlamaları için kritik bir rol oynamaktadırlar. Özellikle çocukların özgüven geliştirmeleri, sosyal becerilerinin gelişimi, çatışma çözme becerilerinin gelişimi ve

sosyal hayata adapte olma gibi birçok becerinin gelişmesinde ebeveynlik tutumu ve ebeveyn-çocuk ilişkisi oldukça önemlidir (Sertelin, 2003).

Ebeveynlik; çocuğun her türlü davranışını etkileyen içerisinde birçok davranış kalıbını ve etkinliği bulduran faaliyetlerdir (Darling, 1999). Ebeveynlik tutumları ise çocukları yetiştirirken onlara aktarılan davranış kalıpları, tutumlar ve inançları barındıran bir kavramdır (Sümer ve Güngör, 1999). Ebeveynlik tutumları doğal olarak içinde bulunulan kültürden etkilenir. Nasıl ki çocuk aile içerisinde yetişirken aile üyelerinden etkileniyorsa, aile de var olduğu ve parçası olduğu kültürden etkilenir, o kültürden izler taşır. Doğal olarak bunu da çocuğuna yansıtır (Şanlı ve Öztürk, 2015). Bu sebeple ebeveynlik tutumlarını ele alırken kültürü göz ardı etmemek gerekir. Her ne kadar kültürel farklılıklar ebeveynlikte farklı tutumlar sergilenmesine neden olsa da benzer davranışların bulunduğu ebeveyn tutumları çeşitli araştırmacılar tarafından kategorize edilmiştir. Sınıflandırmaya ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

3.1. Çocuk Yetiştirme Stillerinin Tarihteki Yeri

Binlerce yıl öncesinden günümüze kadar toplumlar değişmiş, dönüşmüş ve tüm bu değişimleri her alanda göstermişlerdir. Bu alanlardan birisi de ailedir. Özellikle ailelerin çocuklarını yetiştirme şekillerindeki değişiklikleri dikkat çekicidir. Geçmişten günümüze çocuk yetiştirme stillerini inceleyen Amerikalı psikanalist Lloyd deMause incelemelerini “Psikojenik Tarih Teorisi” ile anlatmıştır (DeMause, 1997). Psikojenik kavramı ; fiziksel olarak tanımlanamayan daha çok psikolojik kökenli olduğu düşünülen bozuklukları açıklamak için kullanılan bir tanımlamadır (APA,2023). DeMause oluşturduğu bu teorisinde; oluşturulacak sağlıklı ve iyi bir insanlık modelinin çocuk yetiştirme stillerinin düzenlenmesinden, ebeveynlerinin çocuklarına olan muamelelerinin iyileştirilmesinden geçtiğini söyler (Odabaşı, 2020).

DeMause (1997) teorisinde çocukluk yıllarının geçmişten günümüze nasıl gelişip değiştiğini, nelerin farklılaştığını incelemiş, başlangıç olarak antik dönemi ele alarak çeşitli toplumlarda yaşayan insanların çocuk yetiştirme stillerini incelemiş ve teorisinde anlatmıştır. Teorisi bize eski dönemlere doğru geçmişe gidildikçe çocukların istismar edilmesinin arttığı ve kötü muameleyle daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür (Öztürk, Türel ve Oğur , 2020). Özellikle ilkel toplumlarda çocuğu öldürme ya da kurban etme çok yaygındı. Babaların çocuklar üzerinde sınırsız kararlar alabiliyordu. Çocuğu satma,

sakat bırakma, öldürme, kurban etme gibi davranışları çok rahat bir şekilde yapabiliyorlardı (Karadoğan, 2019). Çocuğa yapılan bu kötü muameleler zaman geçtikçe yönünü değiştirmiş aile içindeki enestten ve istismardan çıkıp; çocuğa sevgi vermeye, onunla bağ kurup empati yapmaya ve çocuğu anlamaya yönelmiştir (Derin, 2018).

Çocuk yetiştirme stilleri bir miras olarak gelecek nesillere aktarılabilir. Eğer çocuğa sevgi ve empati ile yaklaşırsa çocuk kendisini keşfedebilecek, potansiyelini ve varoluş amacını gerçekleştirebilecektir. Tam tersi şekilde çocuk sevgisiz bırakılır, ihmal edilirse çocuklar travmatize olacaktır. Sağlıklı ve entegre bir ruh gelişiminden bahsedilemeyecek, ruhsal olarak dissosiyasyona uğrayacaklardır (Derin, 2018).

DeMause, çocukluk tarihinde istismarın geçmişte çok fazla olduğunu ve altında yatan nedenleri açıklamaya çalışmıştır. Açıklamaları analitik bakış açısına göre savunma mekanizmaları ile yapmıştır. Buna göre; ebeveynler kendi çocukluklarında atlatamadıkları ve ruhlarına hasar bırakan dayanılmaz acı verici olayları çocuklarına yansıtarak onlar üzerinden kontrol etmeye çalışırlar. Böylece ebeveynler ruhlarındaki bu irini çocuklarına akıtır ve rahatlama yaşarlar (Akcan ve Öztürk, 2020). Ama çocuklarına akıttıkları bu irin maalesef çocukların ruhlarında geri dönüşü olmayan hasarlar bırakmakta bu da nesiller boyunca devam etmektedir. Esas dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki; birey ailenin parçası olduğu kadar toplumun da parçasıdır. Sağlıklı veya sağlıksız şekilde ruhsal gelişimlerini sürdüren bireyler toplum üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır. Travmatik yetişen çocuklar toplum üzerinde olumsuz etkilere, entegre şekilde ruhsal bütünlüğünü korumuş ve sağlıklı bir şekilde yetişen bireyler toplum üzerinde olumlu etkilere neden olacaktır.

DeMause üç farklı ebeveynlik tepkisini sınıflandırmıştır. Bunlar; “yansıtma”, “yerine kullanma” ve “empatik yaklaşım ve ihtiyaç doyurma”dır. “Yansıtma” tepkisi ebeveyninin bilinçdışını kendi çocuğuna yansıtmasını kapsar ve bir savunma mekanizmasıdır. “yerine kullanma” tepkisi ebeveynin kendi çocuğunu kendisinin çocukluğunun yerine koyup kullandığı evredir. Ebeveyn kendi çocukluğunda hangi tarz ebeveynliği görmüşse aynısını kendi çocuğuna yansıtılmaktadır. Son tepki türü olan “empatik yaklaşım ve ihtiyaç doyurma” tepkisi ise ebeveynin çocuğuna empatik yaklaştığı ve ihtiyaçlarına duyarlı davrandığı tepki türüdür (Öztürk, Türel ve Oğur , 2020).

3.2. Psikojenik Teoriye Göre 6 Evrede Çocuk Yetiştirme Tarzları

De Mause (2002) 6 tane birbirinden farklı psikojenik sınıfı, 6 farklı kişilik tarzı ile sınıflandırdığı (Öztürk, Türel ve Oğur , 2020) ve zaman içerisinde bu evrelerde empatinin arttığı çocuk yetiştirme tarzlarına aşağıda açıklamaları ile birlikte yer verilmiştir (Odabaşı, 2020).

1-Erken ve Geç Bebek Öldüren Evre (Infanticide): Tarihte daha çok kabilelerin olduğu ve antik dönem bu evre içerisinde sınıflandırılmaktadır. Bu evrede çocuklar cinsel, psikolojik, fiziksel olarak şiddete uğrayıp istismar edilmekte ve çoğu zaman öldürülmekteydiler. Özellikle tarım öncesi ilkel toplumlarda çocuklar çok sık bir şekilde katledilmekte hatta kurban edilmekteydiler. Özellikle devletler ve bazı kabileler bebeklerini tanrıya kurban verirlerdi.

2-Terk Edici Evre (Abandoning): İlkçağ dönemini içine alan evredir. Bu evre çocukları kurban etme ya da öldürme erken ve geç infantisidal (bebek öldüren) evreye oranla daha az olmakla birlikte, bireyler çocuklarını kendilerinden uzaklaştırır ve onları terk ederlerdi. Özellikle Roma İmparatorluğu döneminde krallar ve soylu aileler çocuklarını rahiplere, dadılara, öğretmenlere eğitim için bırakırlardı. Şiddetin çocuk yetiştirme de bir araç olarak yoğun bir şekilde kullanıldığı evredir. Dolayısıyla çocuklarda büyüdükleri zaman şiddeti kullanmaktaydılar. Özellikle erkekler cinsel şiddeti fazlasıyla kullanarak kadınlara tecavüz edip cinsel şiddet göstermekteydiler.

3-Ambivalans Evre (Ambivalent): Ortaçağ dönemi bu evreyi kapsamaktadır. Ebeveynler bu evrede çocuklarını terk etmeyip yanında tutarlardı. Fakat çocuk için gerekli olan güvende hissetme duygusunu sağlayamıyorlardı. Bu evrede çocuklar artık bebek öldüren ve terk edici evreye göre bebeklerin doğuştan kötü olduğuna daha az inanıyorlardı. Şiddet vardı fakat bir önceki evrelere göre daha azdı. Çocukların cinsel istismara kurban edilmelerine ilk karşı çıkmalar bu dönemdedir.

4-Müdahale Edici Evre (Intrusive): Rönesans dönemini içine alan evredir. DeMause 18. Yy itibariyle yavaş yavaş ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına cevap vermeye başladığı ve onlarla yakından ilgilenmeye başladığını araştırmalarında söylemektedir. Ölüm oranları giderek düşmüş ve ebeveynler çocuklarına eğitim bağlamında yatırım yapmaya başlamışlardır. Evlilik yaşı yükselmiş, ailelerde sahip olunan çocuk sayısı düşmüş dolayısıyla çocuklarla ilgilenme oranı artmıştır.

5- *Sosyalleşme Evresi (Socializing)*: Toplumların modernleşmeye başlaması ile birlikte ortaya çıkmış bir evredir. Bu evrede ebeveynler çocuklarına fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet ve istismar göstermeyi bırakarak onların gelişimlerini olumsuz etkileyecek her türlü davranıştan kaçınıyorlardı. Artık bu evre de çocuk birey olarak algılanmaktadır. Fakat tam olarak ebeveynlerden ayrışma söz konusu değildir.

6- *Yardım Edici Evre (Helping)*: Çocuğun ihtiyaçlarına olan duyarlılık en üst seviyededir. Empati kurma becerisi ebeveynlerde en üst seviyeye çıkmıştır. Çocuğa daha çok yapacağı şeyleri söyleyip söylememekten ziyade ona yollar sunarak seçim yapmasında yardımcı olmanın, çocuğa rehber olmanın önemli olduğu evredir (Öztürk, 2016, Derin, 2018 ,Odabaşı, 2020 ;Öztürk, Türel ve Oğur , 2020, Petschauer, 2022).

Yapılan sınıflandırmadan görüldüğü üzere geçmişten günümüze kadar olan süreçte ebeveynlerin çocuklara bakış açısı kötüden iyiye doğru evrimleşmiş ve ebeveynlik stilleri iyileşmiştir. Şiddet gösteren, istismar eden hatta öldüren ebeveynlerin yerini çocuğunun ihtiyaçlarına duyarlı, onlarla bağ kurabilen, kendi çocukluğunun travmalarını onlara aktarmak yerine çözüm bulup kendi içerisinde halleden ebeveynlere yerini bırakmıştır. Hiç şüphesiz bu tarihsel süreçte büyük toplumsal olayların, hümanist bakış açısının yaygınlaşması bu değişime katkı sağlamıştır. Bu ebeveynlik stilleri evrelerinin bağlanma ile ilişkisine baktığımızda özellikle şiddetin, istismarın yaygın olduğu dönemlerde çocukların güvenlik ve fiziksel yakınlık ihtiyaçları giderilmediği ya da yeteri kadar giderilmediği için sağlıklı bağlanma geliştirdikleri söylenemez. Çünkü yapılan araştırmalar bize göstermektedir ki sağlıklı bağlanmanın gelişebilmesi için güven hissi ve yakınlık ihtiyacının karşılanması gerekir.

Güvenli bağlanma hissinin gerçekleştiği evreler; özellikle bebeğin birey olarak görülmeye başlandığı ve ona hem fiziksel hem de ruhsal gelişiminde destek olan ebeveynlerin görüldüğü sosyalleşme ve yardım edici evrelerdir. Özellikle yardım edici evre bebeğin ebeveynine karşı güvenli bağlanmayı gerçekleştirebileceği bir evredir. Çünkü bağlanmada önemli olan bağlılık-özerklik dengesi bu evrede görülmektedir. Ebeveynler bu evrede çocuklarının yanında olarak onlara destek olup onların bağlılık ihtiyacını, onlara ne yapacağını söylemekten ziyade çocuklara yol gösterip seçim yapmalarına olanak sağlayarak da özerklik ihtiyacını karşılamaktadırlar.

3.3. Ebeveynlik Tutumlarının Sınıflandırılması

Ebeveynlik tutumlarını sınıflandırma konusunda önemli çalışmalar yapmış isimlerden birisi Diana Baumrind'dir. Baumrind "izin verici", "otoriter" ve "demokratik" olmak üzere ebeveynlik tutumlarını üç sınıfta kategorize etmiştir (Baumrind, 1966). Baumrind bu sınıflandırmasının ardından yaptığı çalışmalarda "ihmkar/ilgisiz" ebeveyn tutumunu da eklemiştir (Baumrind, 1991).

3.3.1 İzin Verici Tutum (Permissive)

İzin verici tutuma sahip ebeveynler çocuklarına karşı hoşgörü besleyen, onların isteklerine ve davranışlarına saygı duyan, çocuğu kabul edici ebeveynlerdir. Sorumluluk almaları noktasında çocuklarına çok az sorumluluk aldırırlar (Baumrind, 1966). Çocuklarına yeteri kadar sorumluluk vermeyen bu ebeveynler, çocuklarında sorumluluk duygusunun gelişmesine engel olurlar. Ayrıca her şeye izin verici yapıda olmaları çocuklarda saldırganlığı artırıcı bir etkiye sahip olabilmektedir (Çakır, 2023). Bu ebeveynlik tutumunun odak noktası; ebeveynlerin hemen hemen her şeye izin vermesi ve çocuklarının özkontrol becerisinin gelişmesinde etkili olan sorumluluğu çocuklarına kazandıramamasıdır.

3.3.2. Otoriter Tutum (Authoritarian)

Otoriter tutuma sahip ebeveynlerde çocuklarına karşı genellikle teolojik bir altyapı ile oluşturulmuş, standartize edilmiş birtakım davranış ve tutumları aktarma hali görülür. Burada teolojik altyapıdan kasıt; geçmişte ebeveynler çocuğunu disipline etmenin Tanrı tarafından verilen bir görev olarak görürlerdi. Yani çocuğu eğitmekteki en önemli amaç ilahi iradenin isteğini yerine getirmektir (Baumrind, 1966). Ayrıca bu ebeveynlik tutumunda ebeveynler oldukça katı, kendisine büyük ölçüde itaat bekleyen ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalan ebeveynlerdir. Çocuklarının hemen hemen her davranışına müdahale eden, onları belirli bir kalıba sokmak için çabalayan ebeveynlik tutumudur. Bu şekilde yetişen bireylerin kendi gelişimlerine aşırı müdahale edilmesi sebebiyle özgüven düşüklüğü, çevreye uyum sağlama problemleri görülmektedir. Bu durumda saldırganlık, öfke gibi birtakım dışadönük problemler görülmektedir (Sak, Sak, Atli, ve Şahin, 2015). Bu ebeveynlik tutumunda itaat ve çocuğun özgüven gelişimine yeteri kadar destek vermeme kendini göstermektedir.

3.3.3. Demokratik Tutum (Authoritative)

Baumrind çalışmasında (1972) bu tutumu “authoritative” olarak sınıflandırmıştır. Yani açıklayıcı/otoriter anlamına gelmektedir. Bu tutumda çocuklara gerekli olan sorumluluk duygusu tattırılır. Aile içerisinde kurallar oluşturulur ve anlaşılır bir şekilde açıklanır. Çocukların kendi başına karar almaları desteklenir, çocuklara alan açılarak özerklikleri desteklenir. Ebeveynler yapıcı bir ilişki kurarlar, çocuklarına karşı duyarlıdırlar ve sevgiyi kullanırlar. Bu yüzden “açıklayıcı otoriter” tutum demokratik tutum olarak da görülebilir (Sümer ve Güngör, 1999). Özerkliğe verilen önem, sorumluluk alma, sevgiyi belli etme, ihtiyaçlara yeteri kadar duyarlı olma, çocuğun kararlarına saygı duyma demokratik tutumun en önemli özelliklerindedir.

Maccoby ve Martin (1983) bu üçlü ana baba tutumunun “talepkarlık” ve “duyarlılık” olmak üzere iki boyuttan oluştuğunu söylemektedir. Talepkarlık; ebeveynlerin çocukları üzerinde sıkı bir şekilde hakimiyet kurmayı ve kontrol etmeyi ifade etmektedir. Duyarlılık ise çocuğun fiziksel, sosyal, psikolojik, duygusal birtakım ihtiyaçlarına kulak verme, çocuğu görmezden gelmeme ve varlığına saygı duyma gibi birçok şeyi içerisinde barındıran bir kavramdır. Otoriter ebeveynlikte talepkarlık fazla duyarlılık az, izin verici ebeveynlikte talepkarlık az duyarlılık fazladır. Demokratik ebeveynlikte ise bu denge sağlanmıştır. İki boyutta eşit olarak vardır (Sümer ve Güngör, 1999). Çocuğun her alandaki (psikolojik, duygusal, bilişsel vb.) gelişimin sağlıklı olması için bu iki boyutun denge halinde kalması oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu ebeveynlik tutumları arasında demokratik ebeveynlik; iki boyutu da dengede tutabildiği için sağlıklı bir ebeveynlik tutumudur.

3.3.4. Reddedici/İhmalkar Tutum

Baumrind sınıflandırmasına dördüncü olarak “reddedici/ihmalkar” tutumu eklemiştir. Bu tutuma sahip ebeveynler “talepkarlık” “duyarlılık” boyutunda her ikisini de karşılamayan ebeveynlerdir. Yani hem çocuğunu herhangi bir şekilde kontrol etmeyen, ondan bir şey beklemeyen hem de çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermeyen, onu görmezden gelen, çocuğu ihmal eden ebeveynler bu tutuma sahip ebeveynlerdir. Hiçbir şekilde çocuğa destek çıkmayabilirler ve çocuk yetiştirme sorumluluğunu üzerine almayan ebeveynlerdir (Baumrind, 1991).

3.3.5. Koruyucu/İstekçi Tutum

Bu ebeveynler çocuklarının her davranışına karşı aşırı koruyucu olabilmektedirler. Çocuklarının sorumluluk almalarına pek izin vermeden her şeyi onların yerine yapmaya çalışırlar. Çocuğun özerkleşmesine izin verilmez dolayısıyla da özgüven gelişimi sekteye uğrar. Çocuklar yapması gereken her şeyi başkaları yaptığı için hayatta sürekli bir diğerine bağlı olarak yaşamaya başlarlar. Bu da birçok iletişim sorununu beraberinde getirmektedir (Sezer, 2010). “Helikopter ebeveynlik” olarak da bilinen bir tutumdur. Helikopter kavramının kullanılmasının nedeni ise; ebeveynlerin çok küçük yaşlardan itibaren çocuğu her davranışında adım adım takibe alma, izleme ve anında müdahale etme davranışlarını içermesi ve adeta bir pervane gibi çocuğun etrafında dönülmesinden kaynaklı olarak “helikopter” kavramı kullanılmıştır (Yılmaz, 2020).

3.3.6. Tutarsız Tutum

Tutarsız tutuma sahip ebeveynler çocuklarının davranışlarına farklı tepkiler vermektedir. Yani aynı davranışı gösteren çocuğa anne – baba birbirinden zıt tepkiler verebilmektedir. Annenin hoşgörüsüyle karşıladığı bir davranışı baba çok sert bir şekilde reddedebilir, çocuğu cezalandırabilir ya da tam tersi yaşanabilir. Dolayısıyla bu durumda çocuğun da kafası karışmaktadır. Ebeveynlerin neye, ne şekilde tepki vereceğini bilemeyen çocuk sürekli yapacağı davranışın kabul edilip edilmeyeceğini merak eder (Özçelik ve Arslan, 2020).

Sınıflandırılması yapılan bu ebeveynlik tutumlarının bağlanma sürecinde etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Sağlıklı bir bağlanma süreci için çocuğun fiziksel, psikolojik ihtiyaçlarına yeteri kadar duyarlı olma, çocuğa güvenli bir ortam sunma ve çocuğun bağlılık duygusunu geliştirirken aynı oranda özerkliğinin desteklenmesi gerektiği ve bu dengenin iyi kurulması gerektiğini kuramsal çerçeveye yazılırken sıkça değinilmiştir. Açıklanan bu durumları sağlayabilecek ebeveynlik tutumu ise demokratik ebeveyn tutumudur. Demokratik ebeveynler çocuklarının hem kendilerine sevgiyle ve güvenle bağlanmasını sağlarlar hem de çocuklarının bireyselliklerini onlara sorumluluk kazandırarak desteklerler. Bu sayılan tüm özellikler güvenli bağlanma-demokratik tutum eşleşmesine uygundur. Tam tersi durumda yani güvensiz bağlanma yaşayan çocukların özelliklerine baktığımızda; yeteri kadar ihtiyaçlarına cevap verilmeyen, güven bağı oluşturulamamış, bireyselliği ya hiç desteklenmemiş ya da aşırı derecede dışlanmış, ihmal

edilmiş bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kaçınan bağlanmaya sahip çocukların ebeveynlerinin tutumlarının ihtiyaca yeteri kadar cevap vermeyen ve çocuğu kabullenmeyen reddedici/ihmkar tutum olduğunu söylemek mümkündür. Ya da saplantılı bağlanan bireylerin bir başkasına bağımlı olma ve özgüven eksik olma gibi özelliklerinin koruyucu tutum ile ilişkisinin olabileceği düşünülebilir. Özetle bağlanma süreci ve bağlanma stilleri, ebeveynlik tutumlarının birbirleri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Sağlıklı bir bağlanma süreci yaşamının ve buna bağılı olarak sağlıklı bir gelişim geçirmenin yolu ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarından geçer. Doğal olarak da topluma mutlaka bu ilişki anlatılmalı, bu ilişkinin oluşturduğu kombinasyonlar açıklanmalı ve doğrultuda ebeveynlere, çocuk sahibi olmak isteyenlere ve ebeveyn adaylarına ebeveynlik eğitimi verilmelidir. Unutulmamalıdır ki sağlıklı bir birey sağlıklı bir toplum demektir. Çünkü ikisi de birbirinden etkilenen ve birbirini etkileyen kavramlardır.

Son zamanlarda ortaya çıkmış ve adından söz ettiren Öztürk'ün tanımladığı (2021) “doğal ve rehber ebeveynlik” stili de oldukça önemli bir ebeveynlik modelidir. Bu model bize ; ebeveynlerin çocuklarının erken dönemlerinde onlara “sezgi” ile yaklaşması gerektiğini söyler. Yani sezgiden kasıt içgüdüsel olarak çocuğun yanında olma, ona destek olma ve ihtiyaçlarına cevap vermedir. Bu kısım “doğal ebeveynlik” kavramına denk gelmektedir. Rehber ebeveynlik ise ebeveynlerin çocuklarına çeşitli kararlar alırken yol göstermesi, onlara tecrübelerini aktarması anlamına gelmektedir.

“Doğal ve rehber ebeveynlik” stili ebeveynlikte önemli olan sevgiyi, güven duygusunu ve çocuk ile empati yapabilme becerisini içerisinde bulundurduğu için oldukça önemlidir. Sağlıklı bir ebeveynlik sergilenmesi için gerekli olduğu düşünülmektedir (Öztürk, Türel ve Oğur , 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi ile akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile zorbalığa uğramaları arasındaki ilişkinin incelenmesi için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki veya ikiden daha fazla değişkenin arasındaki değişimin varlığını ve değişimin derecesinin ne ölçüde olduğunu belirlemek için yapılan araştırma modelidir (Karasar, 2016).

2.2. Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini; 2023-2024 yılında Erzincan ilinde yer alan Erzincan Lisesi, Erzincan Fen Lisesi, Erzincan Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Bu liselerde 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda öğrenim gören 443 öğrenci örneklem grubuna dahil edilmiştir. Fakat yapılan uygulama sonrasında dağıtılan veri toplama araçlarını hatalı veya eksik yanıtladığı görülen 43 öğrenciden toplanan veriler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu durum sonucunda örneklem grubu 400 öğrenciden oluşmuştur. 400 öğrencinin 212'sini kızlar 188'ini erkekler oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durumu, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş aralığında bakım veren kişi olmak üzere toplam 10 sorudan oluşmaktadır. (Bkz. s.152).

2.3.2. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Erzen (2016) tarafından geliştirilmiş, üç alt boyuta sahip ve 18 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek 5’li likert tipinde geliştirilmiş olup, (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin alt boyutları ve madde sayıları şu şekildedir: Güvenli bağlanma stili 5 maddeden, kaçınan bağlanma stili 7 maddeden ve kaygılı/kararsız bağlanma stili 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı kararsız bağlanma stilleri için sırası ile .69, .80, .71 olarak bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları; χ^2/sd oranı 2.48, RMSEA .05, GFI .93, CFI .90, AGFI .90 şeklindedir. Ölçeğin içerik ve dil geçerliliği çalışmaları yapılarak iki geçerlilik türü için uzman görüşü alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda Cohen Kappa uyuma indeksi puanlarına bakılmıştır. Bu doğrultuda uzmanların ölçek maddesi puanlamasıyla Türkçe dil ve anlam geçerliliği için Cohen Kappa uyuma indeksi katsayısı .72, içerik geçerliliği için Cohen Kappa uyuma indeksi katsayısı .87 olarak belirlenmiştir. Ölçek için yapılan analiz sonuçlarında ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu görülmüştür (Bkz. s.153).

2.3.3. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği

Çalışmada akran zorbalığından dolayı kurban olan öğrencileri belirlemek amacıyla Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme kullanılmıştır. Ölçek Mynard ve Joseph (2000) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği” Türkçe’ye uyarlamasıyla kullanılmıştır. Ölçek toplamda 27 madde ve 5 faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin faktörleri ve madde sayıları şu şekildedir: Korkutma/Sindirme 7 maddeden, alay 5 maddeden, açık saldırı 6 maddeden, ilişkisel saldırı 4 maddeden ve son olarak kişisel eşyalara saldırı 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal versiyonunda fiziksel saldırı, sözel istismar, sosyal manipülasyon ve kişisel eşyalara

saldırı olmak üzere toplam 4 faktörden oluşmaktadır. Ölçekte bulunan 27 madde için “hiçbir zaman”, “bir kere”, “birden fazla” şeklinde seçenekler bulunmaktadır. Puanlama; hiçbir zaman (0), bir kere (1), birden fazla (2) şeklindedir. En yüksek puan 54’tür.

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama işlemi Gültekin ve Sayıl (2005) tarafından yapılmıştır. Araştırma Ankara Çankaya’da çeşitli ilk ve orta dereceli öğretim kurumlarında gerçekleştirilmiştir. İlköğretim düzeyinden 5,6,7 ve 8. sınıflar ve lise düzeyinden 1 ve 2. sınıflardan toplamda 731 öğrenci katılmış ve yapılan eksik veya hatalı doldurulduğu tespit edilen ölçeklerin ayıklanması ve aşırılık analizi ile birlikte analizler 663 öğrenci üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları sonucunda elde edilen ölçeğin toplam Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .86’dır. Ölçeğin alt boyutları için elde edilen iç tutarlılık katsayıları korkutma/sindirme $\alpha=.73$; alay $\alpha=.68$; ilişkisel saldırı $\alpha=.72$; açık saldırı $\alpha=.72$ ve kişisel eşyalara saldırı $\alpha=.67$ olduğu belirtilmiştir.

Ölçeğin geçerliliğin tespiti için orijinal ölçekte kullanılan yöntem kullanılmıştır. 294 kız öğrenci 298 erkek öğrenci toplamda 592 öğrenci ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere, akran zorbalığının tanımından yola çıkarak akran zorbalığına hedef olup olmadıkları sorulmuş, çocuklardan soruyu, “evet” ya da “hayır” şeklinde cevaplamaları istenmiştir. Ancak orijinal ölçekten farklı olarak soru, ölçeğin başında değil sonunda verilmiştir. Buradaki amaç ise öğrencileri herhangi bir şekilde yönlendirmekten kaçınılmaya çalışılmasıdır. Öğrenciler soruya verdikleri “evet” ya da “hayır” yanıtına göre iki gruba ayrılarak her bir alt ölçekten aldıkları puanlar açısından ANOVA ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar bütün alt boyutlar için her iki grup arasında anlamlı bir fark olduğunu, soruya evet yanıtı verenlerin hayır yanıtı verenlere göre akran zorbalığı alt boyutlarından anlamlı olarak daha yüksek puan aldıklarını göstermiştir (Bkz. s.154 ve 155).

2.3.4. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği

Akran zorbalığı yapan zorbaları belirlemek için yapılmış bir ölçektir. Ölçek; Mynard ve Joseph’in (2000) geliştirdiği “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği”nden faydalanılarak oluşturulmuştur. Gültekin ve Sayıl’ın (2005) Türkçe’ye uyarlamasıyla oluşturulmuş “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği”nin maddelerinin karşısına Uludağlı ve Uçanok’un (2005) “Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?” sorusu eklenerek “Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği” elde edilmiştir. Alt

boyutları “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği” ile aynıdır ve şu şekildedir: korkutma/sindirme (7 madde), alay (5 madde), açık saldırı (6 madde), ilişkisel saldırı (4 madde) ve kişisel eşyalara saldırı (5 madde) olarak beş alt boyut şeklindedir.

Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89’dur. Faktörlerin iç tutarlılık katsayısı ise; korkutma sindirme .71, alay .67, açık saldırı .86, ilişkisel saldırı .80, kişisel eşyalara saldırı .76 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin geçerliliğinin test edilmesi için öğretmenlere akran zorbalığı tanımı verilmiş, her çocuğun bu davranışları arkadaşlarına ne ölçüde yaptığını değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuç olarak öğretmen değerlendirmeleri ile öğrencilerin akran zorbalığı gösterme puanları arasındaki korelasyonun .51 olduğu tespit edilmiştir (Bkz. s.154 ve 155).

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçekler için ölçek sahiplerinden e-mail aracılığıyla gerekli izinler alınmıştır (Bkz. s.149, 150 ve 151). Araştırmacı tarafından gerekli izinler alındıktan sonra Erzincan Fen Lisesi, Erzincan Anadolu İmam Hatip Lisesi, Erzincan Lisesi ve Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerine uygulanmak üzere EBYÜ İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan etik kurul onayı ve Erzincan Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden araştırma ve uygulama izni alınmıştır (Bkz. s. 145,146 ve 147). Veri toplama için belirlenen süre 15 Aralık 2023 ve 18 Ocak 2024 tarihleridir. Belirlenen bu süre zarfında veriler toplanmıştır. Veri toplama araçları araştırmacı tarafından liselerde öğrencilerin uygun olan ders saatleri esnasında uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan kişisel bilgi formu ve ölçeklerin uygulaması her sınıf düzeyi için ortalama bir ders saati yani yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Öğrencilere kişisel bilgi formu ve ölçekler için gerekli yönergeler verilmiş, kimlik ve kişisel bilgi gizliliği hakkında bilgilendirme yapılarak gönüllülük esasına dayalı uygulama yapılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler ilk olarak Excel ortamında düzenlenip daha sonra Spss 26 (Statistical Packets for Social Sciences) paket programına aktararak analizler yapılmıştır. Verilerin analizinde verilerin normallik dağılımına bakılmış ve Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ’nden elde edilen verilerin normal dağılımı ucundan kaçırıldığı için verilerin z puanları alınmış ve z puanları ± 3 aralığı dışında kalan 4 kişi analizden

çıkarılmıştır (Kilmen, 2022). 4 kişinin analizden çıkarılmasıyla çarpıklık ve basıklık katsayısı ± 1 aralığına gelmiş ve normal dağılım sağlanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). 400 kişiden 396 kişi ile işlem yapılmıştır. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği'nden elde edilen verilerin normallik dağılımlarına bakılmış ve çarpıklık ve basıklık katsayısının ± 1 aralığının çok üzerinde olması ile verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden bağlanma stilleri ile ilgili analizlerde parametrik; akran zorbalığı ile ilgili analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Veriler işlenerek bilgiye dönüştürülmüştür. Anlamlılık düzeyi p (0.5) olarak kabul edilmiştir. Veriler bilgiye dönüştürülürken;

1- Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik değişkenlere yönelik bilgilerin (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş arası bakımveren kişi) frekans ve yüzde dağılımları bulunmuş ve tablo haline getirilmiştir.

2- Çalışmaya katılan öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği, Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı istatistikler yapılmış ve tablo haline getirilmiştir.

3- Çalışmanın sürekli değişkenlerinden Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutları ile Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği ve Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği verileri normal dağılmadığı için Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi yapılmıştır.

4- Ölçeklerden elde edilen puanlarda; Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği'nden elde edilen puanlar normal dağılım sergilediği için değişkenlerin iki gruba ayrıldığı durumlarda (cinsiyet, anne-baba medeni durum) Bağımsız Grup T testi yapılmıştır. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını belirleme Ölçeği'nden elde edilen puanlar normal dağılım sergilemediği için değişkenlerin iki gruba ayrıldığı durumlarda (cinsiyet, anne-baba medeni durum) Mann Whitney -U testi yapılmıştır.

5- Ölçeklerden elde edilen puanlarda; Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği'nden elde edilen puanlar normal dağılım sergilediği için değişkenlerin ikiden fazla gruba

ayrıldığı durumlarda (yaş, sınıf düzeyi, lise türü, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu ve 0-6 yaş bakımveren kişi) Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği'nden elde edilen puanlar normal dağılım sergilemediği için değişkenlerin ikiden fazla gruba ayrıldığı durumlarda (yaş, sınıf düzeyi, lise türü, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu ve 0-6 yaş bakımveren kişi) Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır.

6- Yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında anlamlı fark bulunanlarda anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için varyansların homojenliği Levene testi sonuçlarına göre belirlenmiş ve varyansların homojen dağıldığı durumlarda örneklem sayısındaki farklılığa göre Post-Hoc Gabriel ya da Post-Hoc Hochberg's GT2 testi, varyansların homojen dağılmadığı durumlarda Games Howell testi kullanılmıştır.

7- Yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasında anlamlı fark bulunanlarda anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde çalışma grubuna uygulanan ölçekler aracılığıyla ulaşılan veriler doğrultusunda, çalışma grubunun demografik özellikleri gösteren frekans ve yüzde dağılımlarına yönelik tablolara yer verilmiştir. Ardından araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan istatistiksel analizlere ve analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Çalışma Grubunun Demografik Yapısına İlişkin Bulgular

Bu bölümde çalışma grubuna yönelik cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-babanın yaşama durumu, anne-babanın medeni durumu, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş aralığında öğrenciye bakımveren kişi değişkenlerine yer verilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar çalışma grubunun kişisel bilgi formuna verdikleri cevaplardan elde edilmiştir.

Tablo 3.1: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Yönelik Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	Frekans(n)	Yüzde (%)
Kız	212	53
Erkek	188	47
Yaş		
13-14 yaş	106	26.5
15-16 yaş	175	43.8
17-18 yaş	118	29.5
19 yaş	1	0.3
Sınıf		
9.sınıf	135	33.8
10.sınıf	76	19
11.sınıf	85	21.3
12.sınıf	104	26
Lise Türü		
Erzincan Fen Lisesi	89	22.3
Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	28
Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	23.3
Erzincan Lisesi	106	26.3
Anne-Baba Yaşama Durumu		
Anne-baba hayatta	396	99
Anne hayatta baba vefat etmiş	3	0.8
Anne vefat etmiş baba hayatta	1	0.3
Anne-Baba Medeni Durum		
Anne- baba birlikte	383	95.8
Anne- baba boşanmış	16	4
Cevapsız	1	0.3

Tablo 3.1: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Yönelik Frekans ve Yüzde Dağılımları (devamı)

Algılanan Ekonomik Durum		
Çok iyi	38	9.5
İyi	207	51.8
Orta	142	35.5
Kötü	11	2.2
Çok kötü	2	0.5
Algılanan anne tutumu		
Demokratik	88	22.0
Otoriter	83	20.8
Aşırı Koruyucu	78	19.5
İzin verici	118	29.5
Reddedici	8	2
Tutarsız	25	6.3
Algılanan baba tutumu		
Demokratik	78	19.5
Otoriter	86	21.5
Aşırı koruyucu	66	16.5
İzin verici	122	30.5
Reddedici	16	4
Tutarsız	29	7.3
Cevapsız	3	0.8
0-6 yaş arası bakımveren		
Anne-baba	364	91.0
Diğer (Yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne- büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı)	36	9.0
Toplam	400	100

Tablo 1’de çalışma grubundaki öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine yönelik frekans yüzde tablosu incelenmiştir. Buna göre; çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %53’ünün (212) kız, %47’sinin (188) erkek olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine göre çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %26.5’ini (106) 13-14 yaş aralığı, %43.8’ini (175) 15-16 yaş aralığı, %29.5’ini (118) 17-18 yaş aralığı, %0.3’ünü (1) 19 yaş oluşturmaktadır. Yaş değişkeninin en fazla 15-16 (%43,8) yaş aralığında, en az 19 (%0.3) yaş aralığında toplandığı görülmektedir. Sınıf değişkeni incelendiğinde; çalışmaya katılan lise öğrencilerinin %33,8’ini (135) 9.sınıf öğrencileri, %19’unu (76) 10. sınıf öğrencileri, %21.3’ünü (85) 11. sınıf öğrencileri ve %26’sını (104) 12. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Çalışmaya en çok 9.sınıf (%33.8) öğrencilerinin, en az ise 10.sınıf (%19) öğrencilerinin katıldığı görülmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %22.3’ünü (89) Erzincan Fen Lisesi öğrencileri, %28’ini (112) Erzincan İmam Hatip ve Anadolu Lisesi öğrencileri, %23.3’ünü (93) Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri ve %26.5’ini (106) Erzincan Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya en çok öğrenci Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi’nden (%28), en az öğrenci ise Erzincan Fen Lisesi’nden (% 22.3) katılmıştır. Anne-baba yaşama durumu ve anne-baba medeni durum değişkenleri incelendiğinde; araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %99’unun (396) anne-babası hayatta, %0.8’inin (3) annesi hayatta babası vefat etmiş, %0.3’ünün de (1) annesi vefat etmiş babası hayattadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne-babalarının medeni durumlarına bakıldığında ise; %95.8’inin (383) anne-babasının birlikte, % 4’ünün (16) anne-babasının boşanmış olduğu, %0.3’ünün (1) bu soruyu cevapsız bıraktığı görülmektedir. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %9.5’inin (38) çok iyi ekonomik düzeye sahip olduğu, %51.8’inin (207) iyi ekonomik düzeye sahip olduğu, %35.5’inin (142) orta ekonomik düzeye sahip olduğu, %2.8’inin (11) kötü ekonomik düzeye sahip olduğu, %0.5’inin (2) çok kötü ekonomik düzeye sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler içerisinde en fazla orana sahip öğrenciler %51.8’lik (207) oranla iyi ekonomik düzeye sahip öğrencilerdir. Algılanan anne-baba tutumu değişkenlerine bakıldığında; araştırmaya katılan liseli öğrencilerin %22’sinin (88) algıladığı anne tutumunun demokratik olduğu, %20.8’inin (83) algıladığı anne tutumunun otoriter olduğu, %19.5’inin (78) algıladığı anne tutumunun aşırı koruyucu olduğu,

%29.5'inin (118) algıladığı anne tutumunun izin verici olduğu, %2'sinin (8) algıladığı anne tutumunun reddedici olduğu, %6.3'ünün (25) algıladığı anne tutumunun tutarsız olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda öğrenciler tarafından en fazla algılanan anne tutumunun %29.5'lik (118) oranla izin verici anne tutumu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan liseli öğrencilerin algılanan baba tutumlarına bakıldığı zaman elde edilen sonuçlar şu şekildedir: %19.5'inin (78) algıladığı baba tutumunun demokratik olduğu, %21.5'inin (86) algıladığı baba tutumunun otoriter olduğu, %16.5'inin (66) algıladığı baba tutumunun aşırı koruyucu olduğu, %30.5'inin (122) algıladığı baba tutumunun izin verici olduğu, %4'ünün (16) algıladığı baba tutumunun reddedici olduğu, %7.3'ünün (29) algıladığı baba tutumunun tutarsız olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerden %0.8'i (3) ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Araştırma sonucunda öğrenciler tarafından en fazla algılanan baba tutumunun %30.5'lik (122) oranla izin verici baba tutumu olduğu görülmektedir. 0-6 yaş aralığında bakımveren kişi değişkenine göre tablo incelendiğinde; araştırmaya katılan lise öğrencilerinin %91'inin (364) 0-6 yaş aralığında anne-babası tarafından bakım aldığı , %9'unun (36) diğer (yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı) seçeneğinden biri tarafından bakım aldığı görülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin bakım aldığı kişilerin en çok olduğu seçeneğin %91'lik (364) oranla anne-baba seçeneği olduğu görülmektedir.

3.2. Çalışma Grubunun Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 3.2: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Örneklem Sayısı, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Alt Boyut	N	$\bar{X}$	Ss
Güvenli Bağlanma Stili	400	18.35	3.66
Kaçınan Bağlanma Stili	400	16.85	6.21
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	400	16.36	5.28

Tablo 2’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutlarına yönelik değerler verilmiştir. Tablo 2’ye göre, Güvenli Bağlanma Stili alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 18.35$, standart sapması $Ss= 3.66$; Kaçınan Bağlanma Stili alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}=16.85$, standart sapması $Ss=6.21$, Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}=16.36$, standart sapması $Ss= 5.28$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.3: Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Örneklem Sayısı, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Alt Boyut	N	$\bar{X}$	Ss
Korkutma/Sindirme	400	1.01	2.30
Alay	400	2.20	2.77
Açık Saldırı	400	1.40	2.48
İlişkisel Saldırı	400	1.91	2.68
Kişisel Eşyalara Saldırı	400	1.46	2.42

Tablo 3’de örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği alt boyutlarına yönelik değerler verilmiştir. Tablo 3’e göre Korkutma/Sindirme alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 1.01$, standart sapması $Ss= 2.30$; alay alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 2.20$, standart sapması $Ss= 2.77$, açık saldırı alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 1.40$, standart sapması $Ss= 2.48$, ilişkisel saldırı alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 1.91$, standart sapması $Ss=2.68$, kişisel eşyalara saldırı alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 1.46$, standart sapması $Ss= 2.42$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.4: Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Örneklem Sayısı, Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Alt Boyut	N	$\bar{X}$	Ss
Korkutma/Sindirme	400	0.87	2.48
Alay	400	1.78	2.86
Açık Saldırı	400	1.36	3.17
İlişkisel Saldırı	400	0.62	1.64
Kişisel Eşyalara Saldırı	400	0.58	1.87

Tablo 4'te örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği alt boyutlarına yönelik değerler verilmiştir. Tablo 4'e göre Korkutma/Sindirme alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 0.87$, standart sapması Ss= 2.48; alay alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 1.78$, standart sapması Ss= 2.86, açık saldırı alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 1.36$, standart sapması Ss= 3.17, ilişkisel saldırı alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 0.62$, standart sapması Ss= 1.64, kişisel eşyalara saldırı alt boyutu puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{X}= 0.58$, standart sapması Ss= 1.87 olarak hesaplanmıştır.

3.3. Çalışma Grubunun Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Korelasyon Analizleri

Tablo 3.5: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Alt Boyut		Korkutma/Sindirme	Alay	Açık Saldırı	İlişkisel Saldırı	Kişisel Eşyalara Saldırı
Güvenli Bağlanma Stili	r	-,144**	-,122*	-,186**	-,094	-,150**
	p	,004	,014	,000	,060	,003
	N	400	400	400	400	400
Kaçman Bağlanma Stili	r	,102*	,077	,137**	,128*	,064
	p	,041	,126	,006	,010	,202
	N	400	400	400	400	400
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	r	,121*	,129**	,128*	,244**	,057
	p	,016	,010	,011	,000	,259
	N	400	400	400	400	400

Tablo 5’ de çalışmaya katılan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği güvenli bağlanma stili alt boyutu puanı ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme korkutma/sindirme ($r = -,144$), alay ($r = -,122$), açık saldırı ($r = -,186$), kişisel eşyalara saldırı ($r = -,150$) alt boyut puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Güvenli bağlanma stili alt boyutu puanı ile ilişkisel saldırı ($r = -,094$) alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaçman bağlanma stili alt boyutu ile AZKBÖ’nün korkutma/sindirme ($r = ,102$), açık saldırı ($r = ,137$), ilişkisel saldırı ($r = ,128$) alt boyutları puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaçman bağlanma stili alt boyutu puanı ile AZKBÖ’nün alay ($r = ,077$), kişisel eşyalara saldırı ($r = ,064$) alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanı ile AZKBÖ’nün korkutma/sindirme ($r = ,121$), alay ($r = ,129$), açık saldırı ($r = ,128$), ilişkisel saldırı ($r = ,244$) alt boyutları puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır

($p < 0.05$). ÜBBSÖ'nün kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanı ile AZKBÖ'nün kişisel eşyalar saldırı ($r = ,057$) alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0.05$).

Tablo 3.6: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Alt Boyut		Korkutma/Sindirme	Alay	Açık Saldırı	İlişkisel Saldırı	Kişisel Eşyalara Saldırı
Güvenli Bağlanma Stili	r	-,209**	-,173**	-,239**	-,191**	-,133**
	p	,000	,001	,000	,000	,008
	N	400	400	400	400	400
Kaçman Bağlanma Stili	r	,198**	,143**	,215**	,220**	,146**
	p	,000	,004	,000	,000	,004
	N	400	400	400	400	400
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	r	,132**	,110*	,132**	,161**	,051
	p	,008	,028	,008	,001	,305
	N	400	400	400	400	400

* $p < 0.05$

Tablo 6'da çalışmaya katılan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği güvenli bağlanma stili alt boyutu puanı ile Akran Zorbalarını Belirleme korkutma/sindirme ($r = -,209$), alay ($r = -,173$), açık saldırı ($r = -,239$), kişisel eşyalara saldırı ($r = -,133$) alt boyutu puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). ÜBBSÖ'nün kaçman bağlanma stili alt boyutu puanı ile AZBÖ'nün korkutma/sindirme ($r = ,198$), alay ($r = ,143$), açık saldırı ($r = ,215$), ilişkisel saldırı ($r = ,220$), kişisel eşyalara saldırı ($r = ,146$) alt boyutu puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). ÜBBSÖ'nün kaygılı kararsız bağlanma stili alt boyutu puanı ile AZBÖ'nün korkutma/sindirme ($r = ,132$), alay ($r = ,110$), açık saldırı ($r = ,132$), ilişkisel saldırı ($r = ,161$) alt boyutu puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanı ile kişisel eşyalara

saldırı ($r = ,051$) alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 3.7: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Toplam Puanı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Alt Boyut		Akran Zorbalığına Uğrama
Güvenli Bağlanma Stili	R	-,155**
	P	,002
	N	400
Kaçınan Bağlanma Stili	R	,118*
	P	,018
	N	400
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	R	,188**
	P	,000
	N	400

* $p<0.05$

Tablo 7’de çalışmaya katılan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği güvenli bağlanma stili alt boyutu puanı akran zorbalığına uğrama ($r = -,155$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanı ile akran zorbalığına uğrama ($r = ,118$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanı ile akran zorbalığına uğrama ($r = ,188$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$).

Tablo 3.8: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutu Puanları ile Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Toplam Puanı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek İçin Yapılan Sperman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Alt Boyut		Akran Zorbaları Yapma
Güvenli Bağlanma Stili	r	-,228**
	p	,000
	N	400
Kaçınan Bağlanma Stili	r	,199**
	p	,000
	N	400
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	r	,161**
	p	,001
	N	400

Tablo 8’de çalışmaya katılan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği güvenli bağlanma stili alt boyutu puanı ile akran zorbalığı yapma ($r = -,228$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanı ile akran zorbalığı yapma ($r = ,199$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$). ÜBBSÖ’nün kaygılı kararsız bağlanma stili alt boyutu puanı ile akran zorbalığı yapma ($r = ,161$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0.05$).

3.4 Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin, Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ’nin alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stili çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren değişkenleri açısından incelenmiştir.

Tablo 3.9: Cinsiyet Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Bağımsız Grup t Sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	Sd	p
Güvenli Bağlanma Stili	Kız	211	18,55	3,34	,46	394	,643
	Erkek	185	18,39	3,51			
Kaçınan Bağlanma Stili	Kız	211	17,14	6,35	1,14	394	,255
	Erkek	185	16,44	5,78			
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Kız	211	17,07	5,43	3,05	394	,002
	Erkek	185	15,50	4,72			

Tablo 9’da Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili ve kaygılı kararsız bağlanma stili alt boyutu puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda cinsiyetler ile kaygılı/kararsız alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma stili}} = 3,05; p < 0,05$). Buna göre kız öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puanları erkek öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarından daha yüksektir. Güvenli bağlanma stili alt boyutu ve kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($t_{\text{güvenli bağlanma stili}} = ,46; t_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 1,14, p > 0,05$).

Tablo 3.10: Yaş Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss	Var.K	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güvenli Bağlanma Stili	13-14 yaş	105	18,80	3,17	G. arası	31,701	2	15,851	1,355	,259
	15-16 yaş	173	18,56	3,53	G. içi	4584,866	392	11,696		
	17-18 yaş	117	18,07	3,47	Toplam	4616,567	394			
	Toplam	395	18,48	3,42						
Kaçınan Bağlanma Stili	13-14 yaş	105	15,74	5,83	G. arası	397,658	2	198,829	5,471	,005
	15-16 yaş	173	16,46	5,67	G. içi	14245,102	392	36,340		
	17-18 yaş	117	18,29	6,68	Toplam	14642,759	394			
	Toplam	395	16,81	6,10						
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	13-14 yaş	105	16,17	5,35	G. arası	23,549	2	11,774	,439	,645
	15-16 yaş	173	16,19	4,84	G. içi	10,517,312	392	26,830		
	17-18 yaş	117	16,72	5,50	Toplam	10,540,861	394			
	Toplam	395	16,34	5,17						

Tablo 10'a göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyut puanlarının yaş grubu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemelerde tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda yaş grubu değişkeni ile kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 5,471, p < 0.05$). Yaş değişkeni ile güvenli bağlanma stili ve kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F_{\text{güvenli bağlanma stili}} = 1,355, F_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma stili}} = 0,439; p > 0.05$). Bu bilgiler doğrultusunda anlamlı farklılık tespit edilen kaçınan bağlanma stili puanında farklılığın hangi yaş grubundan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizler yapılmıştır. Yapılan tamamlayıcı analizlerde varyansların homojen dağıldığı tespit edilmiştir. Gruplar homojen dağıldığı ve gruplardaki kişi sayısı birbirine yakın olduğu için Post Hoc Gabriel Testi kullanılmıştır (Field, 2009). Post Hoc Gabriel sonuçlarına ilişkin detaylar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 3.11: Yaş Gruplarına Göre Gabriel Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	Ortalamalar Farkı	p
	13-14 yaş 15-16 yaş	-,71379	,706
Kaçınan Bağlanma Stili	13-14 yaş 17-18 yaş*	-254,774	,005
	15-16 yaş 17-18 yaş*	-183,395	,033

*Post-Hoc testi sonucu aralarında anlamlı farklılık bulunan gruplar

Tablo 11'deki Gabriel testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara ve Tablo 10'daki yaş gruplarına ilişkin ortalama sonuçlarına göre kaçınan bağlanma stili alt boyut puanında 13-14 yaş ve 17-18 yaş; 15-16 yaş ve 17-18 yaş gruplarında p değeri 0.05'ten küçük ($0.005, 0,33 < 0.05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 10'a bakıldığında 13-14 yaş grubunun kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,74, 17-18 yaş grubunun kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 18,29'dur. Buradaki farklılık 17-18 yaş grubu lehinedir. 15-16 yaş grubunun kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 16,46, 17-18 yaş grubunun kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 18,29'dur. Buradaki farklılık aynı şekilde 17-18 yaş grubu lehinedir.

Tablo 3.12: Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss	Var. K.	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güvenli Bağlanma Stili	9.sınıf	134	18,81	3,20	G. arası	76,447	3	25,482	2,200	,112
	10.sınıf	75	17,77	3,76	G. içi	4540,392	392	11,583		
	11.sınıf	84	18,93	3,53	Toplam	4616,838	395			
	12.sınıf	103	18,20	3,28						
	Toplam	396	18,48	3,42						
Kaçınan Bağlanma Stili	9.sınıf	134	15,54	5,57	G. arası	628,502	3	209,501	5,858	,001
	10.sınıf	75	15,80	5,74	G. içi	14019,041	392	35,763		
	11.sınıf	84	17,96	5,62	Toplam	14647,543	395			
	12.sınıf	103	18,28	6,89						
	Toplam	396	16,82	6,09						
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	9.sınıf	134	15,81	5,06	G. arası	149,004	3	49,668	1,873	,138
	10.sınıf	75	17,01	5,15	G. içi	10393,653	392	26,514		
	11.sınıf	84	15,75	4,23	Toplam	10542,657	395			
	12.sınıf	103	17,02	5,89						
	Toplam	396	16,34	5,17						

Tablo 12'ye göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyut puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemelerde tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda sınıf düzeyleri ile kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 5,858, p < 0,05$). Sınıf düzeylerinin güvenli bağlanma stili ve kaygılı kararsız bağlanma stili alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{\text{güvenli bağlanma stili}} = 2,200; F_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma stili}} = 1,873, P > 0,05$). Varyanslar homojen dağılmadığı için welch testi sonucu dikkate alınmıştır (Field, 2009). Bu bilgiler doğrultusunda anlamlı farklılık tespit edilen kaçınan bağlanma stili puanlarında farklılığın hangi sınıf düzeyinden kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda gruplar homojen dağılmadığı için Post Hoc Games-Howell

testi kullanılmıştır (Field, 2009). Post Hoc Games – Howell sonuçlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 13’ de verilmiştir.

Tablo 3.13: Sınıf Düzeyi Gruplarına Göre Games-Howell Testi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	Ortalamalar Farkı	p
Kaçınan Bağlanma Stili	9-10	-0,26269	0,989
	9-11*	-2,42697	0,011
	9-12*	-2,74424	0,006
	10-11	-2,16429	0,082
	10-12*	-2,48155	0,047
	11-12	0,31727	0,986

* Post-Hoc testi sonucu aralarında anlamlı farklılık bulunan gruplar

Tablo 13’deki Games Howell testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara ve Tablo 12’deki sınıf düzeyi gruplarına ilişkin ortalama sonuçlarına göre Kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanında 9-11. Sınıf gruplarında p değeri 0,05’den küçük ($0,011 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 12’ye bakıldığında, 9.sınıfa gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,54, 11. Sınıfa gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 17,96 olarak bulunmuştur. 9-12. sınıf gruplarında p değeri 0,05’den küçük ($0,006 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı farklılık vardır. Tablo 12’ye bakıldığında, 12. Sınıfa gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 18,28’dir. 10-12. Sınıf gruplarında p değeri 0,05’den küçük ($0,047 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 12’ye bakıldığında, 10. Sınıfa gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,80’dir. Buna göre kaçınan bağlanma alt stilinin 9. Sınıftan 12. Sınıfa doğru gidildikçe kaçınan bağlanma stili puan ortalamasının arttığı görülmektedir.

Tablo 3.14: Lise Türü Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği
Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	X	SS	Var.K	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Erzincan Fen Lisesi	89	19,15	3,05	G. arası	84.571	3	28.190	2,438	0,56
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	18,00	3,67	G. içi	4532,268	392	11,562		
Güvenli Bağlanma Stili	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	92	18,78	3,41	Toplam	4616,838	395			
	Erzincan Lisesi	103	18,16	3,37						
	Toplam	396	18,48	3,42						
	Erzincan Fen Lisesi	89	15,97	6,53	G. arası	438.318	3	146,106	4,031	0,006
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	16,78	6,31	G. içi	14209,23	392	36,248		
Kaçman Bağlanma Stili	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	92	15,83	5,05	Toplam	14647,54	395			
	Erzincan Lisesi	103	18,48	6,03						
	Toplam	396	16,82	6,09						

Tablo 3.14: Lise Türü Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları (Devamı)

	Erzincan Fen Lisesi	89	15,15	4,36	G. arası	256,533	3	85,511	3,259	0,021
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	17,40	5,87	G. içi	10286,12	392	26,24		
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	92	16,15	4,77	Toplam	10542,66	395			
	Erzincan Lisesi	103	16,38	5,17						
	Toplam	396	16,34	5,17						

Tablo 14'e göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu puanlarının lise türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemelerde tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda lise türleri ile kaçınan bağlanma stili ve kaygılı bağlanma stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F_{\text{Kaçınan Bağlanma Stili}} = 4,031, p < 0.05$; $F_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma stili}} = 3,259, p < 0.05$). Lise türlerinin güvenli bağlanma stili alt boyutu puanı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($F_{\text{güvenli bağlanma stili}} = 2,438, p > 0.05$). Bu bilgiler doğrultusunda anlamlı farklılık tespit edilen kaçınan bağlanma stili ve kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanlarında farklılığın hangi lise türünden kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizler yapılmıştır. Varyansların homojen dağıldığı tespit edilen kaçınan bağlanma stili puanında gruplardaki kişi sayısı birbirine yakın olduğu Post Hoc Gabriel Testi, varyansların homojen dağılmadığı kaygılı/kararsız bağlanma stili puanında Games – Howell testi kullanılmıştır (Field, 2009).

Tablo 3.15: Lise Türü Gruplarına Göre Gabriel ve Games-Howell Testi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	Ortalamalar Farkı	p	
Kaçınan Stili	Bağlanma	Erzincan Fen Lisesi-Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	-0,81049	0,919
		Erzincan Fen Lisesi-Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	0,14021	1,000
		Erzincan Fen Lisesi -Erzincan Lisesi *	-2,50944	0,025
		Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi-Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	0,95070	0,837
		Erzincan İmam Hatip Lisesi-Erzincan Lisesi	-1,69894	0,213
		Erzincan Lisesi- Erzincan Mesleki ve teknik Anadolu Lisesi*	2,64964	0,014

Tablo 3.15: Lise Türü Gruplarına Göre Gabriel ve Games-Howell Testi Sonuçları
(devamı)

Kaygılı/kararsız Bağlanma Stili	Erzincan Fen Lisesi-Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi*	-2,5572	0,011
	Erzincan Fen Lisesi-Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	-1,00611	0,450
	Erzincan Fen Lisesi -Erzincan Lisesi	-1,23257	0,280
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi-Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1,24961	0,338
	Erzincan İmam Hatip Lisesi- Erzincan Lisesi	1,02314	0,526
	Erzincan Lisesi- Erzincan Mesleki ve teknik Anadolu Lisesi	0,22647	0,989

* Post-Hoc testi sonucu aralarında anlamlı farklılık bulunan gruplar

Tablo 15'deki Gabriel ve Games Howell testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara ve Tablo 14'deki lise türü gruplarına ilişkin ortalama sonuçlarına göre kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanında Erzincan Fen Lisesi ve Erzincan Lisesi gruplarında p değeri 0,05'den küçük ($0,025 < 0,05$) olduğu için gruplar

arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 14'e bakıldığında, Erzincan Fen Lisesine gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,97, Erzincan Lisesine gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 18,48'dir. Buradaki farklılık Erzincan Lisesine gidenlerin lehinedir. Erzincan Mesleki Teknik Anadolu Lisesi ve Erzincan Lisesi gruplarında p değeri 0,05'den küçük ($0,014 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 24'e bakıldığında Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine gidenlerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,83'tür. Erzincan Lisesine gidenlerin puan ortalaması 18,48'dir. Buradaki farklılık Erzincan Lisesine gidenlerin lehinedir. Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili alt boyutu puanında Erzincan Fen Lisesi ve Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi gruplarında p değeri 0,05'den küçük ($0,011 < 0,05$) olduğu için arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 14'e bakıldığında Erzincan fen Lisesine gidenlerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması 15,15, Erzincan Anadolu İmam Hatip Lisesine gidenlerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması 17,40'tır. Buradaki farklılık Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesine gidenlerin lehinedir.

Tablo 3.16: Anne-Baba Medeni Durum Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Anne baba medeni durum	N	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
Güvenli Bağlanma Stili	Anne- baba birlikte	380	18,41	3,42	-2.149	393	,032
	Anne- Baba boşanmış	15	20,33	3,11			
Kaçınan Bağlanma Stili	Anne- baba birlikte	380	16,95	6,12	2.224	393	,027
	Anne- Baba boşanmış	15	13,40	4,55			
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Anne- baba birlikte	380	16,31	5,10	-,217	393	,828
	Anne- Baba boşanmış	15	16,60	6,53			

Tablo 16'da Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili ve kaygılı kararsız bağlanma stili alt boyutu puanlarının anne baba medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda anne-baba medeni durum ile güvenli bağlanma ve kaçınan bağlanma stili alt boyut

puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t_{\text{güvenli bağlanma stili}} = -2,149$, $t_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 2.224$; $p < 0.05$). Buna göre anne babası boşanmış olanların güvenli bağlanma stili puanları annesi babası birlikte olanların güvenli bağlanma stili puanlarından daha yüksektir. Annesi babası birlikte olanların kaçınan bağlanma stili puanları annesi babası boşanmış olanların kaçınan bağlanma stili puanlarından daha yüksektir. Kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanlarının anne-baba medeni durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($t_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma stili}} = -217$, $p > 0.05$).

Tablo 3.17: Algılanan Ekonomik Durum Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss	Var.K	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güvenli Bağlanma Stili	Çok iyi	38	18,63	3,55	G. arası	22,850	3	7,617	,667	,572
	İyi	205	18,61	3,42	G. içi	4461,869	391	11,411		
	Orta	141	18,43	3,20	Toplam	4484,719	394			
	Kötü	11	17,18	4,29						
	Toplam	395	18,51	3,37						
Kaçınan Bağlanma Stili	Çok iyi	38	18,92	7,18	G. arası	373,057	3	124,352	3,426	,017
	İyi	205	17,15	6,06	G. içi	14189,920	391	36,291		
	Orta	141	15,68	5,58	Toplam	14562,977	394			
	Kötü	11	17,09	6,67						
	Toplam	395	16,79	6,08						
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Çok iyi	38	16,79	5,62	G. arası	85,623	3	28,541	1,068	,362
	İyi	205	15,94	5,17	G. içi	10445,861	391	26,716		
	Orta	141	16,87	5,15	Toplam	10531,484	394			
	Kötü	11	15,64	3,17						
	Toplam	395	16,35	5,17						

Tablo 17'ye göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyut puanlarının algılanan ekonomik durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemlerde tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda algılanan ekonomik düzey ile kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark

bulunmuştur ($F_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 3,426, p < 0,05$). Algılanan ekonomik durum ile güvenli bağlanma stili ve kaygılı kararsız bağlanma stili alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{\text{güvenli bağlanma stili}} = 0,667; F_{\text{kaygılı/ kararsız bağlanma stili}} = 1,068, P > 0,05$). Bu bilgiler doğrultusunda anlamlı farklılık tespit edilen kaçınan bağlanma stili puanında farklılığın hangi algılanan ekonomik durum grubundan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizler yapılmıştır. Yapılan analizlerde gruptaki kişi sayısı arasındaki fark fazla olduğu için Post Hoc Hochberg's GT2 kullanılmıştır (Field, 2009). Post Hoc Hochberg's GT2 sonuçlarına ilişkin detaylar Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 3.18: Algılanan Ekonomik Durum Gruplarına Göre Hochberg's GT2 Testi

Sonuçları			
Puan	Gruplar	Ortalamalar farkı	p
Kaçınan Bağlanma Stili	Çok iyi-iyi	1,77471	,453
	Çok iyi-orta*	3,24020	,020
	Çok iyi-kötü	1,83014	,940
	İyi-orta	1,46549	,150
	İyi-kötü	,05543	1,000
	Orta-Kötü	-141,006	,973

*Post-Hoc testi sonucu aralarında anlamlı fark bulunan gruplar

Tablo 18'deki Hochberg's GT2 testi sonucuna göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara ve Tablo 17'deki algılanan ekonomik düzey gruplarına ilişkin ortalama sonuçlarına göre kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanında çok iyi ve orta olarak algılanan ekonomik durum gruplarında p değeri 0.05'den küçük ($0,020 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 17'ye bakıldığında ekonomik durumunu çok iyi algılayan öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 18,92, ekonomik durumunu orta olarak algılayan öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,68'dir. Buradaki farklılık ekonomik durumunu çok iyi algılayan öğrencilerin lehinedir.

Tablo 3.19: Algılanan Anne Tutumu Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	N	X	Ss	Var.K	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güvenli Bağlanma Stili	Demokratik	87	19,34	3,45	G. arası	140,671	5	28,134	2,519	,062
	Otoriter	82	18,41	3,01	G. içi	4344,048	389	11,167		
	Aşırı Koruyucu	78	17,86	3,43	Toplam	4484,719	394			
	İzin verici	118	18,67	3,46						
	Reddedici	7	16,57	4,04						
	Tutarsız	23	17,65	2,89						
	Toplam	395	18,51	3,37						
Kaçınan Bağlanma Stili	Demokratik	87	15,89	5,71	G. arası	211,750	5	42,350	1,148	,396
	Otoriter	82	17,89	6,55	G. içi	14351,227	389	36,893		
	Aşırı Koruyucu	78	16,35	5,54	Toplam	14562,977	394			
	İzin verici	118	16,84	6,25						
	Reddedici	7	16,14	5,84						
	Tutarsız	23	17,78	6,53						
	Toplam	395	16,79	6,08						
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Demokratik	87	15,92	4,66	G. arası	418,633	5	83,727	3,221	,031
	Otoriter	82	17,80	5,32	G. içi	10112,851	389	25,997		
	Aşırı Koruyucu	78	15,87	5,17	Toplam	10531,484	394			
	İzin verici	118	15,47	4,85						
	Reddedici	7	17,57	6,60						
	Tutarsız	23	18,52	6,33						
	Toplam	395	16,35	5,17						

Tablo 19’da çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyut puanlarının algılanan anne tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemelerde tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda algılanan anne tutumu ile kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma}} = 3,3221$; $p < 0.05$). Algılanan anne tutumu ile güvenli bağlanma stili ve kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F_{\text{güvenli bağlanma stili}} = 2,519$, $F_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 1,148$; $p > 0.05$). Varyanslar homojen dağılmadığı için welch testi sonucu dikkate alınmıştır (Field, 2009). Bu bilgiler

doğrultusunda kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanlarında farklılığın hangi algılanan anne tutumundan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizler yapılmıştır. Varyansların homojen dağılmadığı tespit edildiği için Post Hoc Games Howell testi kullanılmıştır (Field, 2009).

Tablo 3.20: Algılanan Anne Tutumu Gruplarına Göre Games-Howell Testi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	Ortalamalar Farkı	p
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Demokratik- Otoriter	-1,88534	,147
	Demokratik-Aşırı Koruyucu	,04775	1,000
	Demokratik-İzin Verici	,45344	,984
	Demokratik-Reddedici	-1,65189	
	Demokratik-Tutarsız	-2,60220	,456
	Otoriter-Aşırı Koruyucu	1,93308	,188
	Otoriter-İzin Verici*	2,33878	,022
	Otoriter-Reddedici	,23345	1,000
	Otoriter-Tutarsız	-,71686	,996
	Aşırı Koruyucu-İzin Verici	,40569	,994
	Aşırı Koruyucu-Reddedici	-1,69963	,981
	Aşırı Koruyucu-Tutarsız	-2,64994	,459
	İzin Verici-Reddedici	-2,10533	,951
	İzin Verici- Tutarsız	-3,05564	,273
	Reddedici-Tutarsız	-,95031	,999

* Post-Hoc testi sonucu aralarında anlamlı fark bulunan gruplar

Tablo 20'deki Games-Howell testi sonucuna göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara ve Tablo 20'deki algılanan ekonomik düzey gruplarına ilişkin ortalama sonuçlarına göre kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu puanında otoriter ve izin verici

olarak algılanan anne tutumu gruplarında p değeri 0.05'den küçük ($0,022 < 0.05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 19'a bakıldığında anne tutumunu otoriter olarak algılayan öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması 17,80, anne tutumunu izin verici olarak algılayan öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması 15,47'dir. Buradaki farklılık anne tutumunu otoriter algılayan öğrencilerin lehinedir.

Tablo 3.21: Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	Ss	Var.K	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Güvenli Bağlanma Stili	Demokratik	77	19,00	3,48	G. Arası	202,437	5	40,487	3,599	,003
	Otoriter	86	18,83	3,28	G. İçi	4353,202	387	11,249		
	Aşırı koruyucu	66	17,89	3,33	Toplam	4555,639	392			
	İzin verici	122	18,78	3,31						
	Reddedici	14	16,29	2,49						
	Tutarsız	28	16,89	3,79						
	Toplam	393	18,46	3,41						
Kaçıman Bağlanma Stili	Demokratik	77	15,03	5,12	G. Arası	461,220	5	92,244	2,548	,028
	Otoriter	86	18,10	6,30	G. İçi	14011,360	387	36,205		
	Aşırı koruyucu	66	16,33	5,23	Toplam	14472,580	392			
	İzin verici	122	17,13	6,53						
	Reddedici	14	17,07	5,93						
	Tutarsız	28	18,07	6,78						
	Toplam	393	16,86	6,08						
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Demokratik	77	15,12	4,51	G. Arası	409,091	5	81,818	3,133	,009
	Otoriter	86	16,45	4,82	G. İçi	10106,243	387	26,114		
	Aşırı koruyucu	66	17,26	5,19	Toplam	10515,333	392			
	İzin verici	122	15,77	5,46						
	Reddedici	14	18,79	4,95						
	Tutarsız	28	18,36	5,81						
	Toplam	393	16,33	5,18						

Tablo 21'e göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyut puanlarının algılanan baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemelerde tek yönlü

varyans analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda algılanan baba tutumu ile güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı/kararsız bağlanma stilleri alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F_{\text{güvenli bağlanma stili}} = 3,599$, $F_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = 2,548$, $F_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma}} = 3,133$; $p < 0.05$). Bu bilgiler doğrultusunda bağlanma stilleri alt boyutu puanlarında farklılığın hangi algılanan baba tutumundan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı analizler yapılmıştır. Varyansların homojen dağıldığı tespit edildiği için Post Hoc Gabriel testi kullanılmıştır (Field, 2009).

Tablo 3.22: Algılanan Baba Tutumu Gruplarına Göre Gabriel Testi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	Ortalamalar Farkı	p
Güvenli Bağlanma Stili	Demokratik-Otoriter	,17442	1,000
	Demokratik-Aşırı Koruyucu	1,10606	,532
	Demokratik-İzin Verici	,22131	1,000
	Demokratik-Reddedici*	2,71429	,042
	Demokratik-Tutarsız	2,10714	,052
	Otoriter-Aşırı Koruyucu	,93164	,752
	Otoriter-İzin Verici	,04689	1,000
	Otoriter-Reddedici	2,53987	,066
	Otoriter-Tutarsız	1,93272	,090
	Aşırı Koruyucu-İzin Verici	-,88475	,717
	Aşırı Koruyucu-Reddedici	1,60823	,724
	Aşırı Koruyucu-Tutarsız	1,00108	,944
	İzin Verici-Reddedici	2,49297	,051
	İzin Verici-Tutarsız	1,88583	,068
Reddedici-Tutarsız	-,60714	1,000	

Tablo 3.22: Algılanan Baba Tutumu Gruplarına Göre Gabriel Testi Sonuçları
(Devamı)

	Demokratik-Otoriter	-3,07868*	,018
	Demokratik-Aşırı Koruyucu	-1,30736	,960
	Demokratik-İzin Verici	-2,10517	,214
	Demokratik-Reddedici	-2,04545	,968
	Demokratik-Tutarsız	-3,04545	,244
	Otoriter-Aşırı Koruyucu	1,77132	,671
	Otoriter-İzin Verici	,97350	,986
Kaçman Bağlanma Stili	Otoriter-Reddedici	1,03322	1,000
	Otoriter-Tutarsız	,03322	1,000
	Aşırı Koruyucu-İzin Verici	-,79781	,999
	Aşırı Koruyucu-Reddedici	-,73810	1,000
	Aşırı Koruyucu-Tutarsız	-1,73810	,957
	İzin Verici-Reddedici	,05972	1,000
	İzin Verici-Tutarsız	-,94028	1,000
	Reddedici-Tutarsız	-1,00000	1,000

Tablo 3.22: Algılanan Baba Tutumu Gruplarına Göre Gabriel Testi Sonuçları
(Devamı)

	Demokratik-Otoriter	-1,33661	,777
	Demokratik-Aşırı Koruyucu	-2,14069	,176
	Demokratik-İzin Verici	-,65361	,999
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Demokratik-Reddedici	-3,66883	,114
	Demokratik-Tutarsız*	-3,24026	,048
	Otoriter-Aşırı Koruyucu	-,80409	,998
	Otoriter-İzin Verici	,68300	,998
	Otoriter-Reddedici	-2,33223	,737
	Otoriter-Tutarsız	-1,90365	,694
	Aşırı Koruyucu-İzin Verici		
	Aşırı Koruyucu-Reddedici	-1,52814	,992
	Aşırı Koruyucu-Tutarsız	-1,09957	,997
	İzin Verici-Reddedici	-3,01522	,262
	İzin Verici-Tutarsız	-2,58665	,150
	Reddedici-Tutarsız	,42857	1,000

* Post-Hoc testi sonucu aralarında anlamlı fark bulunan gruplar

Tablo 22'deki Gabriel testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara ve Tablo 21'deki algılanan baba tutumu gruplarına ilişkin ortalama sonuçlarına göre güvenli bağlanma stili alt boyutu puanında demokratik ve reddedici baba tutumu gruplarında p değeri 0,05'den küçük ($0,042 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında

anlamli bir farklılık vardır. Tablo 21'e bakıldığında baba tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin güvenli bağlanma stili puan ortalaması 19,00, baba tutumlarını reddedici olarak algılayan öğrencilerin güvenli bağlanma stili puan ortalaması 16,29'dur. Buradaki farklılık baba tutumlarını demokratik olarak algılayanların lehinedir. Kaçınan bağlanma stili alt boyutu puanında demokratik ve otoriter baba tutumu gruplarında p değeri 0,05'den küçük ($0,18 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 21'e bakıldığında baba tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 15,03, baba tutumlarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması 18,10'dur. Buradaki farklılık baba tutumlarını otoriter algılayanların lehinedir. Kaygılı/kararsız stili alt boyut puanında demokratik ve tutarsız baba tutumu gruplarında p değeri 0,05'den küçük ($0,048 < 0,05$) olduğu için gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Tablo 21'e bakıldığında baba tutumlarını demokratik algılayan öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması 15,12, baba tutumlarını tutarsız olarak algılayanların kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması 18,36'dır. Buradaki farklılık baba tutumunu tutarsız olarak algılayanların lehinedir.

Tablo 3.23: 0-6 Yaş Arası Bakımveren Kişi Değişkenine Göre Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarına Yönelik Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	0-6 yaş bakımveren	N	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
Güvenli Bağlanma Stili	Anne-Baba	361	18,44	3,43	-,787	394	,432
	Diğer (Yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı, komşu)	35	18,91	3,32			
Kaçınan Bağlanma Stili	Anne-Baba	361	16,75	5,99	-,740	394	,460
	Diğer (Yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı, komşu)	35	17,54	7,11			
Kaygılı/Kararsız Bağlanma Stili	Anne-Baba	361	16,19	5,11	-1,792	394	,074
	Diğer (Yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı, komşu)	35	17,83	5,59			

Tablo 23'e göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu puanlarının 0-6 yaş arası bakımveren kişi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığının saptanması için yapılan bağımsız örneklemelerde t testi analizinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t_{\text{güvenli bağlanma stili}} = -0,787$, $t_{\text{kaçınan bağlanma stili}} = -0,748$, $t_{\text{kaygılı/kararsız bağlanma stili}} = -1,792$; $p > 0,05$). Bu analizlerden elde edilen sonuçlara göre güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stili puanları öğrencilerin 0-6 yaş arası bakımveren kişi değişkenine göre herhangi bir farklılık göstermemektedir.

Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stili anne-baba yaşama durumu değişkenine göre; örneklem dağılımı uygun olmadığı için çalışmamıştır.

3.5. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin, **Akran Zorbaları Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği** 'i puanlarının çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren değişkenleri açısından incelenmiştir.

Tablo 3.24: Cinsiyet Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Mann-Whitney U Testi

Sonuçları						
Puan	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	U	Z	P
Kurban	Kız	212	181,42	15883,000	-3,551	0,000
	Erkek	188	222,02			
	Toplam	400				
Zorba	Kız	212	186,14	16883,500	-2,834	0,005
	Erkek	188	216,69			
	Toplam	400				

Tablo 24'te çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Mann-Whitney-U Testi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda cinsiyetler ile kurban (U=15883, z =-3,551, p<0.05) olma ve zorba olma (U= 16883,500, z =-2,834, p<0.05) puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre erkeklerin kurban olma puanı (222,02 – medyan = 6.0) kızların kurban olma puanından (181,42 – medyan = 3.0) yüksektir. Erkeklerin zorba olma puanı (216,69 – medyan =1.0), kızların zorba olma puanından (186,14 – medyan = 0.0) yüksektir.

Tablo 3.25: Yaş Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	H	sd	p
Kurban	13-14 yaş	106	199,82	,030	2	,985
	15-16 yaş	175	201,01			
	17-18 yaş	118	198,67			
	Toplam	399				
Zorba	13-14 yaş	106	194,51	,378	2	,828
	15-16 yaş	175	201,88			
	17-18 yaş	118	202,14			
	Toplam	399				

Tablo 25’de çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Kruskal Wallis H testinin sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda yaş grupları ile kurban olma ($H = ,030, p > 0.05$), zorba olma ($H = ,378, p > 0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3.26: Sınıf Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	H	sd	p
Kurban	9.sınıf	135	208,43	1.959	3	,581
	10.sınıf	76	187,99			
	11.sınıf	85	205,59			
	12.sınıf	104	195,19			
	Toplam	400				
Zorba	9.sınıf	135	198,75	1.675	3	,643
	10.sınıf	76	189,76			
	11.sınıf	85	211,38			
	12.sınıf	104	201,73			
	Toplam	400				

Tablo 26’da çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği puanlarının sınıf değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Kruskal Wallis H testinin sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda sınıf grupları ile kurban olma ($H = 1.959$, $p > 0.05$), zorba olma ($H = 1.675$, $p > 0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3.27: Lise Türü Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Kruskall Wallis H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	H	sd	p
Kurban	Erzincan Fen Lisesi	89	208,10	15.247	3	,002
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	165,59			
	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	221,78			
	Erzincan Lisesi	106	212,33			
	Toplam	400				
Zorba	Erzincan Fen Lisesi	89	220,04	14.210	3	,003
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	169,96			
	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	200,67			
	Erzincan Lisesi	106	216,20			
	Toplam	400				

Tablo 27’de çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının lise türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Kruskall Wallis H testinin sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda lise türü grupları ile kurban olma ($H = 15.247$, $p < 0.05$), zorba olma ($H = 14.210$, $p < 0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kurban olma puanı için bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Tablo 28’de Mann Whitney-U testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.28: Lise Türü Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Puan	Lise Türü	N	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Kurban	Erzincan Fen Lisesi	89	112,99	3917,000	-2,659	,008
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	91,47			
	Toplam	201				
Zorba	Erzincan Fen Lisesi	89	115,27	3714,000	-3,383	,001
	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	89,66			
	Toplam	201				
Kurban	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	89,93	3744,000	-3,521	,000
	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	118,74			
	Toplam	205				
Zorba	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	95,96	4,419,000	-2,094	,036
	Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	93	111,48			
	Toplam	205				
Kurban	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	97,19	4557,500	-3,021	,003
	Erzincan Lisesi	106	122,50			
	Toplam	217				
Zorba	Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi	112	97,35	4575,000	-3,205	,001
	Erzincan Lisesi	105	122,34			
	Toplam	217				

Tablo 28’de Mann Whitney-U testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara yer verilmiştir. Tablo 28’e göre Erzincan Fen Lisesi – Erzincan İmam

Hatip Anadolu Lisesi, Erzincan İmam Hatip Lisesi -Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi-Erzincan Lisesi gruplarında kurban olma puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne giden öğrencilerin kurban olma puanının daha yüksektir. Zorba olma için bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucuna göre; Erzincan Fen Lisesi – Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi, Erzincan İmam Hatip Lisesi -Erzincan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Erzincan İmam Hatip Anadolu Lisesi-Erzincan Lisesi gruplarında zorba olma puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre Erzincan Fen Lisesine giden öğrencilerin zorbalık yapma puanı daha yüksektir.

Tablo 3.29: Anne-Baba Medeni Durumu Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Yapılan Mann- Whitney U Testi Sonuçları

Puanlar	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	U	z	p
Kurban	Anne- baba birlikte	383	200,76	2.774	-,650	,516
	Anne- Baba boşanmış	16	181,88			
	Toplam	399				
Zorba	Anne- baba birlikte	383	200,50	2.873	-,455	,649
	Anne- Baba boşanmış	16	188,03			
	Toplam	399				

Tablo 29'da çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının anne-baba medeni durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Mann Whitney-U Testi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda medeni

durumlar ile kurban ($U=2.774$, $z=-650$, $p>0.05$) olma ve zorba olma ($U= 2.873$, $z=-455$, $p>0.05$) puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 3.30: Algılanan Ekonomik Durum Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Kruskall Wallis H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	H	sd	p
Kurban	Çok iyi	38	189,51	2.633	3	,452
	İyi	207	202,55			
	Orta	142	194,11			
	Kötü	11	246,32			
	Toplam	398				
Zorba	Çok iyi	38	211,89	1.016	3	,797
	İyi	207	200,63			
	Orta	142	193,82			
	Kötü	11	208,73			
	Toplam	398				

Tablo 30’da çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının algılanan ekonomik durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Kruskall Wallis H testinin sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda algılanan ekonomik durum ile kurban olma ($H = 2.633$, $p>0.05$), zorba olma ($H = 1.016$, $p>0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3.31: Algılanan Anne Tutumu Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Kruskall Wallis H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	H	sd	p
Kurban	Demokratik	88	197,04	3.834	5	,574
	Otoriter	83	204,02			
	Aşırı Koruyucu	78	203,31			
	İzin verici	118	195,65			
	Reddedici	8	149,69			
	Tutarsız	25	231,36			
	Toplam	400				
Zorba	Demokratik	88	196,26	7.496	5	,186
	Otoriter	83	217,04			
	Aşırı Koruyucu	78	190,47			
	İzin verici	118	189,22			
	Reddedici	8	220,19			
	Tutarsız	25	238,74			
	Toplam	400				

Tablo 31’de çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının algılanan anne tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Kruskall Wallis H testinin sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda algılanan anne tutumu değişkeni ile kurban olma ($H = 3.834, p > 0.05$), zorba olma ($H = 7.496, p > 0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3.32: Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Kruskall Wallis H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	H	sd	p
Kurban	Demokratik	78	205,60	4.713	5	,452
	Otoriter	86	201,40			
	Aşırı koruyucu	66	197,67			
	İzin verici	122	184,52			
	Reddedici	16	214,34			
	Tutarsız	29	229,60			
	Total	397				
Zorba	Demokratik	78	202,98	11.101	5	,049
	Otoriter	86	201,35			
	Aşırı koruyucu	66	181,63			
	İzin verici	122	188,16			
	Reddedici	16	258,06			
	Tutarsız	29	233,88			
	Total	397				

Tablo 32’de çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının algılanan baba tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Kruskall Wallis H testinin sonuçları verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda algılanan baba tutumu değişkeni ile kurban olma ($H = 4.713$, $p > 0.05$) arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Algılanan baba tutumu değişkeni ile zorba olma ($H = 11.101$, $p < 0.05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Zorba olma için bulunan anlamlı farkın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucu tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 3.33: Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Puan	Algılanan Baba Tutumu	N	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Zorba	Aşırı koruyucu	66	38,46	327,500	-2,537	,011
	Reddedici	16	54,03			
	Toplam	82				
Zorba	Aşırı koruyucu	66	44,26	710,000	-2,172	,030
	Tutarsız	29	56,52			
	Toplam	95				
Zorba	İzin verici	122	66,49	608,500	-2,608	,009
	Reddedici	16	92,47			
	Toplam	138				
Zorba	İzin verici	122	72,68	1,364,500	-2,047	,041
	Tutarsız	29	89,95			
	Toplam	151				

Tablo 33’de Mann Whitney-U testi sonuçlarına göre anlamlı farklılık tespit edilen karşılaştırmalara yer verilmiştir. Tablo 33’e göre Aşırı koruyucu – reddedici, aşırı koruyucu- tutarsız, izin verici- reddedici, izin verici – tutarsız gruplarında zorba olma ile algılanan baba tutumu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre baba tutumunu reddedici olarak algılayan öğrencilerin zorba olma puanları daha yüksektir.

Tablo 3.34: 0-6 Yaş Bakımveren Kişi Değişkenine Göre Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarına Yönelik Mann Whitney -U Testi Sonuçları

Puan	0-6 yaş Bakımveren Kişi	N	Sıra Ortalaması	U	Z	p
	Anne-baba	364	198,77	5924,000	-,961	,336
Kurban	Diğer (Yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı, komşu)	36	217,94			
	Toplam	400				
	Anne-baba	364	199,40	6151,500	-,650	,516
Zorba	Diğer (Yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abla, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı, komşu)	36	211,63			
	Toplam	400				

Tablo 34'e göre çalışma grubunu oluşturan lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği puanlarının 0-6 yaş arası bakımveren kişi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının saptanması için yapılan Mann Whitney-U testi analizinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (U=5294,000, z= -,961; U=6151,500, z=-,650, p>0.05). Bu analizlerden elde edilen sonuçlara göre kurban ve zorba toplam puanları öğrencilerin 0-6 yaş arası bakımveren kişi değişkenine göre herhangi bir farklılık göstermemektedir.

Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği toplam puanları anne-baba yaşama durumu değişkenine göre; örneklem dağılımı uygun olmadığı için çalışma yapılmamıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümde yapılan analizler sonucunda elde edilen bağlanma stilleri ve akran zorbalığı ile ilgili bulgular bu konuyla ilgili alan yazındaki diğer araştırmalar ile karşılaştırılıp yorumlanmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda bazı önerilerde bulunulmuştur.

1. Sonuç ve Tartışma

1.1. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği Alt Boyutları ve Toplam Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Araştırma alt problemlerinden birincisi olan “Akran Zorbalığına Uğrayan Liseli Ergenlerin, Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ’nin alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stillerinden elde edilen puanları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği puanı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusudur.

Araştırmanın alt problemlerinden ikincisi “Akran Zorbalığına Uğrayan Liseli Ergenlerin, Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ’nin alt boyutları olan güvenli bağlanma stili, kaçınan bağlanma stili, kaygılı/kararsız bağlanma stillerinden elde edilen puanları ile Akran Zorbalıklarını belirleme Ölçeği puanı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusudur. Bu problemler doğrultusunda;

Bu araştırma sonucunda Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu olan “güvenli bağlanma stili” ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeğinin “korkutma/sindirme”, “alay”, “açık saldırı”, “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, güvenli bağlanma stili alt boyutu ile ilişkisel saldırı alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu olan “kaçınan bağlanma stili” ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeğinin “korkutma/sindirme”, “açık saldırı”, “ilişkisel saldırı” alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, kaçınan bağlanma stili alt boyutu ile alay ve kişisel eşyalar saldırı alt boyutları arasında anlamlı bir bulunmamıştır. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu olan “kaygılı/kararsız bağlanma stili” ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeğinin “korkutma/sindirme”, “alay”, “açık saldırı”

ve “ilişkisel saldırı” alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, kaygılı/kararsız bağlanma stili alt boyutu ile kişisel eşyalara saldırı alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutları olan “güvenli bağlanma stili” ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği toplam puanı (akran zorbalığına maruz kalma) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği “kaçınan bağlanma stili” ve “kaygılı/kararsız bağlanma stili” alt boyutları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik yapılan analizlerden elde edilen bulgulara göre; Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu olan “güvenli bağlanma stili” ile Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği ‘nin “korkutma/sindirme”, “alay”, “açık saldırı”, “ilişkisel saldırı”, kişisel eşyalar saldırı” alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ‘nin “kaçınan bağlanma stili” alt boyutu ile Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği ‘nin “korkutma/sindirme”, “alay”, “açık saldırı”, “ilişkisel saldırı”, “kişisel eşyalar saldırı” alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği ‘nin “kaygılı/kararsız bağlanma stili” alt boyutu ile Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği ‘nin “korkutma/sindirme”, “alay”, “açık saldırı”, “ilişkisel saldırı” alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, “kaygılı/kararsız bağlanma stili” alt boyutu ile “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği alt boyutu olan “güvenli bağlanma stili” ile Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği toplam puanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, “kaçınan bağlanma stili” ve “kaygılı/kararsız bağlanma stili” alt boyutları ile Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği toplam puanı (akran zorbalığı yapma) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Alan yazın incelendiğinde Kayhan’ın (2019) araştırmasında güvenli bağlanma stiline sahip öğrencilerin akranlarına bağlılıklarının yüksek olduğu ve akranlarına güven duygusunun yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ducharme, Doyle, ve Markiewicz’in (2002) araştırmasında Güven duygusunun varlığı; akranlara kendini açmayı kolaylaştırdığı ve kişilerarası ilişkilerde olumlu iletişim kurmaya yardımcı olabildiğini göstermiştir ve güvenli bağlanan bireylerin çatışmaya daha az meyilli olduklarını da tespit etmiştir. Özen ve Aktan’ın (2010) yaptığı çalışmada da güvenli bağlanma stili ile zorbalığa maruz

kalma arasında ters orantılı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Güvenli bağlanma stilinin akran zorbalığına maruz kalmada koruyucu bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir (Özen ve Aktan, 2010). Bizim araştırmamızda da güvenli bağlanma stili ile akran zorbalığına uğrama arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Aynı şekilde güvenli bağlanma stili ile akran zorbalığı yapma arasında da negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Güvenli bağlanma stili puanı arttıkça akran zorbalığına maruz kalma ya da akran zorbalığı yapma puanının azaldığı söylenebilir. Bizim araştırmamız ve bu çalışmalar paralellik göstermektedir. Bu verilerden yola çıkarak; güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin akranlarıyla olumlu ilişki kurabileceği dolayısıyla çatışmaya daha az maruz kalarak zorbalık sistemi içerisinde kurban olmayı ya da zorba olmayı engelleyeceği ya da daha az yatkın kılacağı söylenebilir. Ayrıca güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin hem dış dünyaya karşı güvenleri yüksek hem de özgüvenleri yüksek olduğu için yapıcı ilişkiler kurarak stresten uzak kalabilecekleri söylenebilir.

Kahraman'ın (2015) çalışmasında öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bir başka araştırmada bağlanma stilleri dörtlü modele göre ele alınmış ve korkulu bağlanma, kayıtsız bağlanma ve saplantılı bağlanma stilleri ile öfkeyi yansıtmaya, öfke arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır (Akmaz, 2009). Bir başka çalışma da ise ergenlerin güvensiz bağlanma stiline sahip olanların saldırganlık puanları daha yüksek çıkmıştır (Kaplan ve Aksel, 2013). Yapılan araştırmalar ile bizim araştırmamız paralellik göstermektedir. Çalışmamızda güvensiz bağlanma stilleri olan kaygılı/kararsız ve kaçınan bağlanma stili ile zorba ve kurban puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin temel güven duyguları oluşmadığı ya da yetersiz kaldığı için kendilerini çevredekilerden koruma yöntemi olarak zorbalığa başvurduğu düşünülebilir. Güvensiz bağlanma stilinde özellikle kaygılı/kararsız bağlanma stilinde kendilik algısı olumsuz olduğu için kişilerin stresle başa çıkma becerileri yetersiz olabilir bu durumda öfkeyi dışa vurma gibi sonuçlar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla bireylerin zorbalığa başvurduğu düşünülmektedir. Literatürde daha çok zorbalı ile güvensiz bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bizim çalışmamızda güvensiz bağlanma stilleri ile kurban olma arasında ilişki anlamlı bulunmuştur. Bunun nedenleri arasında; özellikle kaygılı kararsız bağlanma stiline sahip bireylerin kendilerine karşı güvenlerinin düşük olması ve sosyal çevreye kendilerini kabul

ettirmek ve uyum sağlamak adına zorbalığa maruz kaldığında boyun eğebileceği düşünülmektedir. Olumsuz benlik algılarına sahip oldukları için herhangi bir stresli olay ile karşı karşıya kaldığında kendilerini ifade etme ya da savunma konusunda yetersiz kalabilecekleri düşünülmektedir. kaçınan bağlanma stiline ise sosyal çevre ile fazla iletişim kurulmadığı için kişi zorbalığa uğradığı zaman bunu bildirmekten geri durabilir dolayısıyla zorbalığı bildirmediği için buna daha sık maruz kalarak mağduriyetinin pekişebileceği düşünülmektedir.

1.2. Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği Alt Boyutlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşmasına Yönelik Sonuçların Tartışılması

Araştırma alt problemlerinden üçüncüsü “*Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin “Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği” nin alt boyutları olan güvenli, kaçınan, kaygılı/kararsız stillerinden elde edilen puanlar; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*” sorusudur. Bu alt problem doğrultusunda;

Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutları olan güvenli bağlanma stili ve kaçınan bağlanma stillerinin *cinsiyet* değişkenine anlamlı olarak farklılaşmadığı, kaygılı/kararsız bağlanma stiline *cinsiyet* değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre; kız öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması erkek öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Alan yazın incelendiğinde Morsünbül (2005) yaptığı çalışmada dördü bağlanma modelini kullanmış ve çalışması sonucunda bağlanma stillerinin cinsiyete göre farklılaştığını tespit etmiştir. Araştırmanın sonucuna göre sadece korkulu bağlanma stiline cinsiyete göre farklılaştığı; güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Araştırmaya göre kızların korkulu bağlanma stili puanları erkeklerin korkulu bağlanma stili puanlarından daha yüksek olduğunu bulmuştur. Karakuş’un (2012) araştırmasına göre erkeklerin güvenli bağlanma stili puanları kızlardan daha yüksek çıkmış; saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma stilleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Subaşı ve Kazan (2020) yaptıkları çalışmada güvenli ve kaçınmacı bağlanma stiline cinsiyete göre farklılaşmadığını fakat

kaygılı bağlanma stiline göre farklılaştığını ve kadınların kaygılı bağlanma stili puanının erkeklerden daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Göktepe'nin (2015) çalışmasında ise bağlanma stilleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aydemir'in (2020) araştırmasında ise dörtlü bağlanma modelini kullanmış; erkeklerin güvenli bağlanma stiline göre anlamlı olarak yüksek olduğu, kızlarında korkulu bağlanma puanlarının erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir. Çelebi ve Çelebi (2020) yaptıkları çalışmada ise kızların kayıtsız bağlanma stili puanlarının erkeklerden yüksek olduğu ve anlamlı olduğu saptanmıştır. Güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stillerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Yukarıdaki araştırmalar; cinsiyet değişkenine göre bağlanma stilleri arasındaki farklılaşmanın alan yazında farklı sonuçların olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmalarda erkeklerin güvenli bağlanma stili puanları yüksek çıkmıştır. Bazı araştırmalarda kızların kaçınan ve korkulu bağlanma stili puanlarının yüksek çıktığı görülmüştür. Bazılarında ise cinsiyet ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Genel olarak erkeklerde güvenli bağlanma stili kızlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu farklılığın sebepleri arasında örneklemin büyüklüğü veya örneklemin farklılığı gösterilebilir. Alan yazında cinsiyete göre anlamlı farklılığın bulunduğu çalışmalar ele alındığında bağlanma stilleri ile cinsiyet arasındaki farklılık ile geleneksel Türk aile yapısının çocuk yetiştirme tarzı arasında bir ilişki olduğu görülebilir. Türk ailelerin çocuk yetiştirme tarzının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Kız çocuklarının daha içedönük erkek çocuklarının daha dışadönük yetiştirilmesi, ailenin erkek çocuğu bir varis olarak görmesi ve daha fazla hak tanınması, kız çocuklarının toplumdaki rollerinin daha çok "ev kadınlığı, anne, iyi eş" gibi görülmesi ve özel alanının ve sosyal çevresinin ev ya da yakın çevre ile sınırlandırılması gibi birçok etken ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzını etkilemekte ve doğal olarak ebeveyne bağlanma stiline dolaylı ya da doğrudan etkileyebilmektedir (Aktaş, 2011). Dolayısıyla erkeklerin güvenli bağlanma stiline göre kızlardan daha yüksek olduğu çalışmalarını bu durum destekler niteliktedir. Aynı şekilde kız çocukları erkek çocuklarına gösterilen bu imtiyazı ve erkeklerin toplumdaki yerini kendinden daha farklı ya da "yüksek" bir yerde olarak algılayıp konumlandığında ebeveynlerine bağlanması, onlara olan güveni olumsuz yönde etkilebileceğini söylemek mümkün olacaktır. Günümüzde kız çocuklarına ve kadınlara yüklenen bu toplumsal roller ve çocuk yetiştirme stili değişmeye başlamış olsa

da tamamen ortadan kalktığından söz edilememektedir. Bizim çalışmamızda da güvensiz bağlanma stili olarak adlandırılan kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarının kızlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Alan yazında yapılan ve yukarıda yer verilen bazı çalışmalar ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Liseli öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından güvenli ve kaygılı/kararsız bağlanma stillerinin yaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı fakat kaçınan bağlanma stili için yaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. 17-18 yaş grubu aralığındaki öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalamaları diğer yaş gruplarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Literatürde yapılan diğer çalışmalara bakıldığında yaş değişkeni korkulu bağlanma stiline göre farklılaşmamıştır. Güvenli bağlanma stiline sahip öğrencilerin genellikle 18 yaş grubunda olduğu gözlemlenmiştir. Fakat 18 yaş grubunda bulunan öğrenci sayısı diğer gruplara oranla azdır. 15 yaş grubunda olanların daha saplantılı bağlanma stili puanları yüksek çıkmış, 17 yaş grubunda olan ergenlerin ise kayıtsız bağlanma stili puanları yüksek çıkmıştır (Yakupoğlu, 2019). Bir diğer çalışma da ise yaş değişkeninin güvenli bağlanma stiline göre farklılaşmadığı korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma stillerinin 18 yaş ve üstü grubunda daha yüksek puanlar elde edildiğini göstermiştir (Onur , 2006).

Yapılan araştırmaların birbirlerinden farklılık gösterme sebepleri arasında yaşların farklı gruplandırılması olabilir. Çalışmamızda kaçınan bağlanma stili puanlarının yaş ile doğru olarak artmasının; ergenlerin yaşının yükseldikçe ebeveynlerden bağımsızlaşarak özerkliğini kazanma, ebeveynlerden bağımsız kararlar alarak hayatına devam etme ve yetişkin olma isteği doğrultusunda ebeveynlerle daha az duygusal bağ kurma motivasyonu ile açıklanabilir.

Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından kaçınan bağlanma stili için sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı, güvenli ve kaygılı/kararsız bağlanma stillerinin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. 9. Sınıftan 12. Sınıfa doğru gidildikçe kaçınan bağlanma stili puan ortalamasının arttığı tespit edilmiştir. Gündaş'ın (2013) araştırmasında bağlanma stillerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ermiş'in (2019) çalışmasında 9. Sınıfta okuyan öğrencilerin 10. Sınıfta okuyan öğrencilere göre güvenli bağlanma düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma stili

puan ortalamaları 10 ve 11. sınıflarda okuyan öğrencilerde 9. Sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Çakır'ın çalışmasında (2017) dörtlü bağlanma stili kullanılmış ve korkulu bağlanma stili ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre 11. Sınıfta okuyan ergenlerin 10. Sınıfta okuyan ergenlere göre korkulu bağlanma stili puanları yüksek çıkmıştır. Diğer bağlanma stilleri sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşmamıştır. Çalışmamızda kaçınan bağlanma stili puanlarının sınıf düzeyi ile doğru olarak artmasını; yaş değişkenine göre farklılaşma sebepleri ile benzer şekilde açıklayabiliriz.

Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından güvenli bağlanma stilinin *lise türü* değişkenine göre farklılaşmadığı, kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma stilinin lise türü değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Erzincan Lisesine giden öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalamaları diğer liselere göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Erzincan Anadolu İmam Hatip Lisesine giden öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalamaları diğer lise türlerine göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Alan yazında yapılan diğer araştırmalara bakıldığında bağlanma stilleri lise türüne göre farklılaşmış; buna göre Anadolu Lisesi'nde okuyan öğrencilerin güvenli bağlanma stili puanı meslek lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Göktepe, 2015). Ersan'ın (2020) yaptığı çalışmada da bağlanma stilleri lise türüne göre farklılaşmış; Fen, Anadolu ve Sosyal Bilimler Lisesine giden öğrencilerin anneye bağlanma düzeyleri diğer lise türlerine oranla daha yüksek bulunmuştur. Başka bir çalışmada güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri okul türüne göre farklılaşmazken korkulu bağlanma stili okul türüne göre farklılaşmıştır. Fen Lisesine giden öğrencilerin sosyal bilimler ve meslek lisesine giden öğrencilere göre korkulu bağlanma stili puanı yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde anadolu lisesine giden öğrencilerin korkulu bağlanma stili puanları meslek lisesi ve sosyal bilimler lisesine giden öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Başgün, 2020).

Çalışmamızda kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarının imam hatip lisesinde diğer liselere göre daha fazla çıkma sebepleri arasında; çalışmayı yaptığımız okulun kız imam hatip lisesi olması gösterilebilir. Çalışmamızda kız öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarının erkek öğrencilere göre yüksek çıkması bu sonucu destekler niteliktedir. Ayrıca kızların kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarının erkeklere oranla

neden yüksek çıktığının sosyokültürel etkileri yukarıdaki cinsiyet sonuçlarının tartışıldığı bölümde yer almaktadır.

Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından kaygılı/kararsız bağlanma stili *anne-baba medeni durumu* değişkenine göre farklılaşmadığı, güvenli ve kaçınan bağlanma stillerinin anne-baba medeni durumu değişkenine göre farklılaştığı bulunmuştur. Anne babası boşanmış öğrencilerin güvenli bağlanma stili puan ortalaması anne-babası birlikte olanların güvenli bağlanma stili puan ortalamalarından daha yüksektir. Anne – babası birlikte olanların kaçınan bağlanma stili puan ortalaması anne babası boşanmış olanların kaçınan bağlanma stili puan ortalamasından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ermiş'in (2019) çalışmasında bağlanma stillerinin anne-baba medeni durum değişkenine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Atik'in (2013) çalışmasında bağlanma stilleri anne-baba medeni durum değişkenine göre farklılaşmış ve anne-babası birlikte olan öğrencilerin diğer gruplara göre güvenli bağlanma düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalar farklı sonuçlar göstermekle birlikte bu farklılıkların sebebi olarak gruplardaki kişi sayılarının homojen dağılması ve gruplardaki kişi sayılarının büyüklüğü gösterilebilir.

Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından kaçınan bağlanma stilinin *algılanan ekonomik durum* değişkenine göre farklılaştığı, güvenli ve kaygılı/kararsız bağlanma stillerinin algılanan ekonomik durum değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ekonomik durumunu çok iyi algılayan öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalamaları diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Erözkan'ın (2004) çalışmasında ekonomik durumları yüksek olan bireylerin kayıtsız bağlandıkları görülmüştür. Dolayısıyla bizim çalışmamızda ve bu çalışmada benzer sonuçlar görülmektedir. Yapılan diğer bir çalışmada ise ekonomik durumlarını orta olarak algılayan ergenlerin, ekonomik durumlarını düşük olarak algılayan ergenlere göre annelerine daha yüksek ölçüde bağlandıkları saptanmıştır. Aynı şekilde orta ve üstü ekonomik duruma sahip öğrencilerin düşük ekonomik düzeye sahip öğrencilere göre babaya bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. (Kılıç, 2009). Yapılan bir başka çalışmada ise öğrencilerin bağlanma stillerinin ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Keler, 2008). Yapılan araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koymuş olsa da genel olarak ekonomik durumun orta üstü ve iyi olması güvenli bağlanma düzeyini artırma eğiliminde olduğu söylenebilir. Çalışmamızda ekonomik

durumunu çok iyi algılayan öğrencilerin kayıtsız bağlanma stili puanlarının diğer gruplara göre yüksek çıkma nedenleri arasında ekonomik durumun getirdiği avantajdan dolayı birine ihtiyaç duyma eğiliminin azalması, bağlılık ve özgürlük eğiliminin artması görülebilir (Erözkan, 2004).

Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından güvenli bağlanma ve kaçınan bağlanma stillerinin *algılanan anne tutumu* değişkenine göre farklılaşmadığı, kaygılı/kararsız bağlanma stili anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Kaygılı/kararsız bağlanma stili anne tutumunu otoriter olarak algılayan öğrencilerin puan ortalamasının diğer algılanan anne tutumları gruplarından yüksek olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak ; Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı kararsız bağlanma stillerinin *algılanan baba tutumu* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Baba tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin güvenli bağlanma stili puan ortalaması diğer gruplara göre yüksek bulunmuştur. Baba tutumlarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puan ortalaması diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Baba tutumlarını tutarsız olarak algılayanların kaygılı/kararsız bağlanma stili puan ortalaması diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Alan yazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde ilgisiz anne-baba tutumuna sahip bireylerin güvenli bağlanma stili puanları daha düşük çıkmıştır. İlgisiz anne-baba tutumuna sahip öğrencilerin ise kaygılı/kararsız ve kaçınan bağlanma stili puanları daha yüksek bulunmuştur (Onur, 2023). Yapılan bir diğer çalışmada saplantılı bağlanma stiline sahip öğrencilerin anne-baba tutumlarında demokratik tutumların diğer tutumlarına göre daha yüksek olduğu ve kayıtsız bağlanma stili de benzer tablonun görüldüğü saptanmıştır (Yersel, 2019). Kaya ve Öz'ün (2020) yaptığı çalışmada ise ebeveyn tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin güvenli bağlanma puanlarının arttığı, otoriter ve aşırı koruyucu olarak algıladıklarında ise güvenli bağlanma stili puanlarının düştüğü bulunmuştur. Aynı şekilde benzer bir çalışmada da anne-baba tutumunu otoriter ya da aşırı koruyucu olarak algılayan bireylerin güvenli bağlanma stili puanlarının düştüğü gözlemlenmiştir (Chow, Hart, Ellis ve Tan, 2017).

Yukarıda verilen araştırmalar benzer sonuçları bize vermektedir. Ebeveyn tutumunu demokratik olarak algılayan bireylerin güvenli bağlanma eğilimi artarken, diğer ebeveynlik tutumlarından birini algılayan bireylerin ise güvensiz bağlanma eğiliminin

arttığı gözlemlenmiştir. Çalışmamızda elde edilen bu sonuçları destekler niteliktedir. Ayrıca çalışmamızda anne tutumunu otoriter olarak algılayan öğrencilerin kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarının yüksek çıkmasının sebepleri olarak şunlar gösterilebilir: Otoriter anne figürünün çocuğun özerkliğine yeteri kadar izin vermeyişi, çocuk üzerinde baskı kurması ve çocuktan itaat beklemesi kişide temel güven duygusunun gelişmemesine dolayısıyla anneye bağlanma konusunda kaygılı/kararsız bağlanma örüntüsü göstermesine neden olabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızda baba tutumunu otoriter algılayanların kaçınan bağlanma stili puanlarının diğer gruplardan yüksek çıkması da benzer sebeplerle açıklanabilir. Yine özerkliğine yeteri kadar izin verilmeyen ve babayı bir baskı figürü olarak gören bireylerde tepki olarak babayla duygusal bir bağ kurmayı reddetme ya da duygusal bağ kurmaktan korkma davranışlarının görülebileceği düşünülmektedir. Baba tutumunu tutarsız olarak algılayan öğrencilerde ise kaygılı/kararsız bağlanma stili puanlarının yüksek çıkma sebepleri arasında şunlar sayılabilir: Bireyin benzer davranışlarının babası tarafından farklı tepkilerle karşılanması ve babanın tepkilerinin belirsiz olması bireyde nasıl davranacağını bilememe algısını yaratabileceği dolayısıyla babasıyla duygusal bağ kurma noktasında çekinceli davranacağı düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin üç boyutlu bağlanma stili alt boyutlarından güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı/kararsız stillerinin *0-6 yaş bakımveren kişi* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiş ancak tüm bağlanma stillerinin bakımveren kişi olarak diğer grubunun (yalnızca anne, yalnızca baba, büyükanne-büyükbaba, yalnızca büyükanne, abi-abela, hala, teyze, dayı, amca veya bakıcı, komşu) puan ortalaması, bakımveren kişi olarak anne-baba grubunun puan ortalamasından daha yüksek bulunmuştur. Alan yazı tarandığında bağlanma stilleri 0-2 yaş arasında bakım veren kişi değişkenine göre farklılaştığı ve aile üyelerinden birisine güvenli bağlanma düzeyinin bakıcıya göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı sonuçlar 2-6 yaş arasında bakımveren kişi değişkeni içinde geçerlidir (Onur , 2006). Bizim araştırmamızla paralellik gösteren Kınık'ın (2015) çalışmasında; çocuğa birincil bakım veren kişi dışında diğer bakım veren kişilerin bağlanma stillerini etkilemediği bulunmuştur. Araştırmamızda bağlanma stillerinin 0-6 yaş bakım veren kişi değişkenine göre farklılaşmamasına rağmen; 0-6 yaş bakım veren kişiyi diğer olarak adlandırdığımız grubun puan

ortalamasının anne-baba grubunun puan ortalamasından daha yüksek çıkma sebebi olarak örneklem büyüklüğü gösterilebilir.

Lise öğrencilerinin bağlanma stillerinin *anne-baba yaşama durumu* değişkenine göre istatistiksel olarak çalışması örneklem dağılımı uygun olmadığı için yapılmamıştır.

1.4. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği ve Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Puanlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklaşmasına Yönelik Sonuçların Tartışılması

Araştırma alt problemlerinden dördüncüsü “*Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin “Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği”nde elde edilen puanlar; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*” sorusudur.

Araştırma alt problemlerinden beşincisi “*Akran zorbalığına uğrayan liseli ergenlerin “Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği”nde elde edilen puanlar; cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?* sorusudur

Bu alt problemler doğrultusunda;

Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının *cinsiyet* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin kurban olma puanları kızların kurban olma puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Çalışmada akran zorbalığı yapmalarının da *cinsiyet* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Buna göre erkeklerin zorba olma puanları kızların zorba olma puanlarından anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Alan yazı incelendiğinde Kocaşahan’ın (2012) yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin akran zorbalığı puanlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Akran zorbalığına kurban olma puanlarının ise cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Polat ve Sohbet’in (2020) , yaptıkları çalışmada akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyete göre

farklılaşmadığı öğrencilerin yüksek seviyede zorbalığa uğradığı bulunmuştur. Çelenk ve Yıldızlar'ın (2019) yaptıkları çalışmada ise akran zorbalığına uğrama ve zorbalık yapmanın cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Özen'in (2010) araştırmasında ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre “açık saldırı” ve “korkutma/sindirme” boyutlarında zorbalığa uğradıkları bulunmuştur. Gök ve Önder'in (2018) çalışmasında ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla akran zorbalığına maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Pekel'in (2004) yürüttüğü çalışmada da erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla akran zorbalığı yaptığı görülmüştür. Yapılan çalışmalar farklı sonuçlar versede çoğunlukla erkek öğrencilerin zorbalığı kız öğrencilere göre daha fazla yaptığı görülmüştür. Fiziksel zorbalığa kız öğrencilerden daha fazla maruz kaldıkları da sonuçlar arasında görülmektedir. Bizim çalışmamızda literatürdeki bu sonuçları veren çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla akran zorbalığına uğraması ve zorbalık yapmasının altında sosyokültürel nedenler olabilir. Toplumun cinsiyetlere yüklediği roller zaman geçtikçe farklılaşmış ve günümüzdeki halini almıştır. İnsanlığın ilk yıllarında erkekler biyolojik olarak avantajlı oldukları için avlanma ve dış dünyadaki diğer işleri yürütürken kadınlar toplayıcılık yapmanın yanında daha çok diğerleriyle olan ilişkileri düzenlemiş ve iletişim yönleriyle kendilerini geliştirmişlerdir. Tarım toplumuna geçilmesiyle birlikte tarımsal faaliyetlerin güç gerektirmesiyle birlikte ataerkil yapı daha da belirginleşmiş erkek güçlü, mücadeleci ve daha sert bir yapıyla eşleştirilirken; kadın evde çocuğa bakan, çocuğa şefkat gösteren daha duygusal ve iç dünyaya dönük bir yapıyla eşleştirilmiştir. Dolayısıyla toplumların çoğunluğu tarihte erkekleri daha “güçlü” ve “statü” sahibi olarak görmüş kadınları daha çok “ev kadını” olarak görmeye meyillidir (Eagly ve Wood, 2012). Bu durum da erkeklerin ve kadınların toplumda yetiştirilme şeklini etkilemiş, cinsiyetlerin dış dünyaya davranışlarını etkilemiştir. Toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişken Genellikle erkekler davranışsal olarak daha sert, güçlü, duygularını pek fazla açığa çıkarmayan ya da duygularını daha çok öfke olarak dışarıya çıkararak bunu da saldırganlığa döken davranışlarda bulunurken; kadınlar daha içedönük davranışlarda bulunup, daha duygusal ve duygularını da erkeklere oranla daha fazla dışarıya vuran, duygularını üzüntü, kırılma olarak yansıtan varlıklar olarak görülmüştür (Turgut, 2023). Toplumsal olan bu öğretilerin zorbaca davranışlara da yansıdığı söylenebilir. Erkekler sorunlarla başa çıkma davranışı olarak öfkeyi dışarıya

yansıtma ve buna bağlı olarak saldırganlık davranışı gösterme eğiliminde olabilir. Toplumun çizdiği erkek profili genellikle “güçlü” ve “sert” olduğu için erkekler gücünü şiddet göstererek ya da bir başkası üzerinde hakimiyet kurarak gösteriyor olabilirler. Aynı şekilde zorbalığa maruz kalmalarını da bu güçlü erkek profilin dışında kalan ve toplumsal öğretilerin aksine daha “naif” ve “içedönük” erkeklerinde zorbalığa maruz kaldığı ya da başatma becerilerinde yetersiz oldukları söylenebilir. Çalışmamızdaki erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yapmalarını ve zorbalık davranışlarına maruz kalmalarını bu sebepler doğrultusunda açıklamak mümkündür.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının ve akran zorbalığı yapmalarının yaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak 15-16 yaş grubunun kurban olma puanları diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur. Zorba olma puanlarında ise 17-18 yaş grubunun diğer gruplara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Atalay’ın (2010) çalışmasında akran zorbalığına kurban olmanın yaş değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Çalışmada “alay” , “açık saldırı” , “kişisel eşyalara saldırı” zorbalık alt boyutlarının 11-12-13 yaş grubunda 14-15-16 yaş grubuna göre daha fazla görüldüğü ve daha fazla bu davranışlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Demircan (2017) çalışmasında ise 12-15 yaş aralığında bulunan öğrenciler ile çalışmasını yürütmüş ve 12 yaş grubundaki öğrencilerin 15 yaş grubundaki öğrencilere göre daha fazla mağdur olduklarını bulmuştur. Alan yazı incelendiğinde yaşın akran zorbalığında etkili olduğu, zorbalık davranışının yaşın artması ile doğru orantılı olduğu, mağdur olmanın ise yaşın artması ile ters orantılı olduğu görülmüştür (Pişkin, 2002). Salmivalli’nin (2002) yaptığı çalışmada da yaş arttıkça mağdur olmanın azaldığı ve daha küçük yaştakilerin daha fazla zorbalığa maruz kaldığı ifade edilmektedir. Bizim çalışmamızın sonuçları ile literatürdeki diğer çalışmaların sonuçları zorba olma puanlarının yaşla birlikte yükselmesi noktasında benzerlik göstermektedir. Bunun sebepleri arasında yaşın artması ile kendisinden daha küçük yaşta olan öğrencileri hakimiyet altına alma ve onlar üzerinde “güç gösterisi” yapma eğilimi olabilir (Yelboğa ve Koçak, 2019).

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğrama ve akran zorbalığı yapma puanlarının *sınıf düzeyi* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak kurban olma puanlarında 9.sınıfların, zorba olma puanlarında ise 11.sınıfların ortalaması diğer gruplara göre daha yüksek çıkmıştır. Alan yazı taraması yapıldığında bu çalışma ile paralel sonuçlar elde edilen çalışmalar görülmüştür. Taraması yapılan çalışmada akran zorbalığı yapmanın sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşmadığı, zorbalık yapma ile sınıf düzeyi arasında bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür (Dölek, 2002). Bir diğer çalışmada ise akran zorbalığına maruz kalmanın sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaştığı, sınıf düzeyi arttıkça kurban olmanın azalma eğiliminde olduğu görülmüştür (Champion, Vernberg ve Shipman, 2003). Başka bir çalışmada ise kurban olmanın ortaokul yıllarında azalmakta olduğu, liseye geçince zorbalığa uğramanın arttığı tespit edilmiştir. Lisenin ikinci yılında ise birinci yıla göre yani 9. Sınıfa göre zorbalık gösterme davranışının arttığı gözlemlenmiştir (Burnukara ve Uçanok, 2012). Farklı sonuçlar olmasına rağmen genel kanı sınıf düzeyinin artması ile mağduriyetin düştüğü ve zorbalığın arttığını göstermektedir. Çalışmamızda bu durumu destekler niteliktedir. Sonuçların bu şekilde çıkması yaş değişkeni ile ilgili yaptığımız açıklamayla benzer şekilde açıklanabilir.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının ve akran zorbalığı yapmalarının *lise türü* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre Erzincan Meslek Lisesi'ne giden öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma puanları diğer liselere giden öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Ayrıca Fen Lisesine giden öğrencilerin zorbalık yapma puanları diğer liselere giden öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayas ve Pişkin'nin (2011) meslek lisesi, genel lise, özel lise ve Anadolu liselerinde öğrenim gören 600 öğrenci ile yaptığı çalışmada endüstri lisesindeki öğrencilerin kurban puanı en yüksek, özel lisedeki öğrencilerin ise zorbalık yapma puanlarının en yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alkan'nın (2019) çalışmasında akran zorbalığı puanlarının okul türüne göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bir diğer araştırmada ise akran zorbalığı kurbanı olmanın lise türü değişkenine göre farklılaştığı bulunmuştur. Meslek Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerin diğer lisedeki öğrencilere göre daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığı görülmüştür. En az mağdur olan öğrencilerin ise Fen

ve Anadolu liselerindeki öğrenciler olduğu tespit edilmiştir (Bilgiç, 2021). Çalışmamız ile Ayas ve Pişkin'in (2011) çalışması ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda meslek lisesine giden öğrencilerin kurban olma puanları diğer liselere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durumun sebebi olarak ; araştırmayı yürüttüğümüz okulun erkek meslek lisesi olması ve literatürdeki çalışmaların gösterdiği sonuçlar üzerine erkeklerin kızlara göre daha fazla akran zorbalığına maruz kalması gösterilebilir (Ayas ve Pişkin, 2011). Zorbalık yapma puanı ise fen lisesinde diğer liselere göre yüksek çıkmıştır. Okulun başarı düzeyinin diğer liselere göre yüksek olması dolayısıyla okulun öğrencileri arasında rekabetçi bir havanın olması, kendilerini akademik olarak ispatlama çabalarının oluşu öğrencileri zorbalık içeren davranışları yapmaya itebileceği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının ve akran zorbalığı yapmalarının *anne-baba medeni durumu* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Hem kurban olma hem de zorba olma puanlarında anne-baba birlikte grubunun ortalaması anne-baba boşanmış grubunun ortalamasından yüksek çıkmıştır. Ünal'dı'nın (2017) araştırmasına göre anne babası ayrı olan öğrencilerin daha fazla olumsuz akran davranışı yaptığı bulunmuş fakat kurban olma puanlarına anne baba medeni durumuna göre bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Bir diğer çalışmada ise akran zorbalığı yapmanın anne baba medeni durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir (Ünal, 2019). Çalışmaların birbirinden farklı sonuçlar göstermesinin nedeni örneklem farklılığı olabilir. Bizim çalışmamızda ise farklılaşma olmamasına rağmen hem zorba hem kurban olma puan ortalamasının yüksek çıkma nedeni örneklemin homojen dağılmaması olarak gösterilebilir.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının ve akran zorbalığı yapmalarının *algılanan ekonomik durum* değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur. Ancak kurban olma puanlarında ekonomik durumunu kötü algılayanların ortalaması diğer gruplara göre daha yüksektir. Zorba olma puanlarında ise ekonomik durumunu çok iyi algılayan öğrencilerin ortalaması diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuştur. Alan yazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde akran zorbalığı kurbanı olan öğrencilerin ekonomik durumlarının kötü olduğu bulunmuştur (Gürsoy, 2010). Bir diğer

çalışmada ise üst sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerin diğer gruplara göre zorbalık davranışlarının daha fazla olduğu görülmüştür (Pişkin, 2010). Yazıcı'nın (2018) çalışmasında akran zorbalığı yapma ve ekonomik durum arasında bir farklılaşma bulunmazken, akran zorbalığı mağduru olmanın kötü ekonomik duruma sahip olma ile ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Olweus (1996) ise mağdurların ve zorbaların ekonomik düzeylerinin birbirine yakın veya benzer olduğunu söylemiş bunu da çalışma yürüttüğü İskandinav ülkelerinin ekonomik düzeylerinin benzer olmasına bağlamıştır. Çalışmamızda zorba olma ya da mağdur olma algılanan ekonomik durum değişkenine göre farklılaşmamış fakat kurban olma puanlarında ekonomik durumunu kötü algılayanların ortalaması diğer gruplara göre yüksek çıkmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir: Ekonomik durumun kötü oluşu aile içerisinde büyük bir kriz ve stres kaynağı yaratabilir. Anne-baba evin ve çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale geldiğinde ebeveynlik anne-baba için bir stres kaynağı haline dönüşebilir. Bu durum çocuklara öfke ve gerginlik olarak yansıyabilir (Kaya, 2019). Evin stresini kaldıramayan çocuk içine kapanabilir ve etraftan izole olarak sosyal hayatına devam edebilir. Bu durumun ergeni zorbalığa hedef haline getirebileceği düşünülmektedir. Çünkü destek kaynaklarından desteği yeteri kadar alamayan ergen zorbalığa uğradığında bunu bildirmekte zorlanabilir sessiz kalabilir böylelikle zorbalığa uğrama davranışı pekişebilir. Zorbalık sistemi içerisinde yer alan zorba kurbanın kendisine karşı pasif kalması doğrultusunda daha da tahrik olarak zorbalık davranışını arttırabileceği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının ve akran zorbalığı yapmalarının *algılanan anne tutumu* değişkenine göre farklılaşmadığı ancak kurban olma puanlarında tutarsız anne tutumu puanlarının diğer algılanan anne tutumu gruplarına göre daha yüksek çıktığı bulunmuştur. Zorba puanlarında da aynı şekilde farklılaşma olmadığı fakat tutarsız anne tutumu puanlarının diğer gruplara göre daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak Lise öğrencilerinin akran zorbalığına uğramalarının *algılanan baba tutumu* değişkenine göre farklılaşmadığı fakat akran zorbalığı yapmanın algılanan baba tutumu değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre baba tutumunu reddedici olarak algılayan öğrencilerin zorba olma puanlarının diğer algılanan baba tutumu gruplarındaki puanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alan yazındaki diğer araştırmalara bakıldığında Akgün'ün (2005) çalışmasında zorbaca davranışlar sergileyen kız öğrencilerin anne-babalarının kendilerini daha az denetim altına aldıkları,

daha az destek gördüklerini ve babalarıyla kurdukları iletişimin olumsuz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışma ile bizim çalışmamız paralellik göstermektedir. Başka bir çalışmada kız ergenler erkek ergenlere göre ebeveynleri tarafından daha fazla denetim altında tutulduğu ve kontrol edildiği bulunmuştur. Bu durumun sebebi ise ataerkil toplumlarda kızların daha baskıcı bir şekilde yetiştirilmesine erkeklerin ise daha serbest ve girişken olarak yetiştirilmesi olarak görülmüştür (Arslan, 2018). Ayrıca ebeveynleri aşırı koruyucu olan öğrencilerin kurban olmaya yatkın oldukları görülmüştür (Ayran ve Çelebioğlu, 2018). Alan yazındaki bir başka çalışmada ise öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarının zorba veya kurban olma puanlarına göre anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır (Kafalı, 2021).

Çalışmamızda baba tutumunu reddedici olarak algılayan öğrencilerin zorbalık puanlarının yüksek çıkmasının nedenleri arasında şu gösterilebilir: Reddedici ebeveynlik tutumu çocuklarının temel ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir ebeveynlik tutumudur. Temel ihtiyaçlar arasında duygusal ihtiyaçlar olan duygusal olarak yakınlık kurma, bağlanma gibi durumlar sayılabilir. Ayrıca çocukların davranışlarını kontrol etmeme, çocukların stresli zamanlarında onlara destek çıkmama gibi özelliklerde bu ebeveynlik tutumunun özellikleri arasındadır (Baumrind D. , 1991). Bu özelliklerden yola çıkarak; temel duygusal ihtiyaçların karşılanmaması ya da yetersiz karşılanması, çocukların davranışlarının kontrol edilmemesi onların stresle başa çıkma durumlarında sağlıklı davranışlar sergileyememe, stres tepkisi olarak saldırganlık içeren davranışlar sergileme ya da öfkeyi akrana yöneltme gibi davranışlar olarak karşımıza çıkabilir. Ayrıca ebeveynin çocuğun davranışlarını kontrol etmemesi çocukta otokontrolün gelişmemesine neden olarak istediği şekilde davranma algısı oluşturabilir. Ebeveyn tarafından gerekli sosyal desteği görememek çocuk için stres yaratıp bu durumu akrana yöneltebilir. Bu durumlarda ergenin akran zorbalığı yapma motivasyonunu açıklamayı destekler niteliktedir.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma ve akran zorbalığı yapmalarının *0-6 yaş bakımveren kişi* değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Literatürde elde edilen verilerin karşılaştırılabileceği benzer çalışmalar bulunmamıştır. Kıyaslama yapılabilmesi için benzer araştırmalara ihtiyaç duyulabilir.

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma ve akran zorbalığı yapmalarının *anne-baba yaşama durumu* değişkenine göre istatistiksel olarak çalışması örneklem dağılımı uygun olmadığı için yapılmamıştır.

1. Öneriler

Tez çalışması kapsamında akran zorbalığına hedef olmada ya da akran zorbalığı yapmada, bağlanma stillerinin etkili olduğu, mağdur veya zorba olma da çeşitli değişkenlerin etkisinin olduğu elde edilen bulgular aracılığıyla görülmektedir. Araştırmamız daha çok akran zorbalığına maruz kalan öğrenciler üzerine odaklansa da akran zorbalığı yapan öğrencileri de tespit ettiği için araştırmada hem kurban öğrencileri hem de zorba öğrencileri kapsayacak şekilde bulgular elde edilmiştir. Öğrencilerin ebeveynlerine bağlanma stilleri puanlarının güvensiz bağlanma stillerinde yüksek çıkışı, algılanan ebeveyn tutumlarının negatif oluşu akran zorbalığına uğramayı ya da zorbalık yapma riskini arttırabilmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda kurban olma ve zorba olma puanları arasında kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma stilleri alt boyutu puanları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin oluşu güvensiz bağlanma stillerinin mağdur olma ya da zorba olma açısından risk faktörü olabileceği görüşünü destekler niteliktedir. Zorbalık ile algılanan baba tutumları arasında anlamlı bir farklılığın bulunması ve bu farklılığın baba tutumunu reddedici olarak algılayan öğrencilerin zorba olma puanlarının yüksek çıkışı zorbalık yapma da ebeveyn tutumunun risk faktörü oluşturabileceği görüşü ile paralellik göstermektedir. Bu kısımda kurban ve zorba olma öğrenciler için iki kategori altında ruh sağlığı uzmanlarına, ebeveynlere ve öğrencilere yönelik önerilere yer verilecektir. Ayrıca araştırmanın gelecekte yapılacak olan çalışmalara ışık tutması açısından araştırmacılara yönelik önerilere de yer verilecektir.

1. Ruh Sağlığı Uzmanlarına Yönelik Öneriler

1. Erken yaşlarda ebeveynlerle olan ilişkinin ve ebeveyne bağlanma şeklinin bireylerin hayatlarındaki kişilerarası ilişkileri yakından etkilediği, ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımının çocuğun hem kendini hem de dış dünyaya yönelik algılarını etkilediği bilinmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik olumsuz tutumları çocukların olumsuz kendilik algısı oluşturmasına ya da dış dünyanın güvensiz, zararlı olarak algılamasına neden olarak bireylerin kişilerarası ilişkilerini olumsuz olarak

etkilemektedir. Düşük benlik algısının varlığı akran zorbalığına maruz kalmanın veya zorbalık yapmanın sebepleri arasında gösterilebilir. Diğer bir durum ise dünyanın güvenilmez bir alan olduğu diğer insanlara güvenmenin tehlikeli olacağı algısı da aynı şekilde kişinin kendini koruma içgüdüğü nedeniyle saldırganlığa ve şiddete meylini arttırabilir veya sosyal desteği ret etmesine, yakın ilişki kuramamasına neden olarak zorbalık davranışına maruz kaldığında gerekli sosyal desteği alamamasına dolayısıyla zorbalığı durduramamasına neden olabilir. Bu bakımdan özellikle bağlanma stillerinin akran zorbalığını etkilediği alan yazında çeşitli araştırmalarla desteklendiği görülmüştür. Bu tez çalışmasında da güvenli bağlanma stili ile akran zorbalığına uğrama ya da akran zorbalığı yapma arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu, kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma stilleri yani güvensiz bağlanma stilleri ile mağdur olma ve zorba olma puanları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla elde edilen bulgular bağlanma stillerinin zorbalığı veya zorbalığa maruz kalmayı etkilediği söylenebilir. Ayrıca algılanan ebeveyn tutumlarının bu çalışmada bağlanma stillerini ne şekilde etkilediği ortaya konmuştur. Yapılan analizler sonucunda kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip öğrencilerin algıladıkları anne tutumunun otoriter oluşu, algılanan baba tutumu bakımından güvenli bağlanma stiline sahip öğrencilerin baba tutumlarını demokratik, kaçınan bağlanma stiline sahip öğrencilerin baba tutumlarını otoriter ve kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip öğrencilerin baba tutumlarını tutarsız algılamaları ebeveynlik tutumlarının bağlanma stillerini etkilediği görüşü ile paralellik göstermektedir. Dolayısıyla okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan ruh sağlığı profesyonellerinin öğrenciler üzerinde kişilerarası iletişimlerini, ebeveynlerinin tutumlarını ve ebeveynlerine nasıl bağlandığına tespit edecek taramaların, birtakım test ve ölçeklerin yapılarak bağlanma stillerinin ya da ebeveynlik tutumlarının risk teşkil eden durumlara neden olup olmadığı belirlenmeli (kaygılı/kararsız bağlanma stillerine sahip öğrencilerin zorbalığa maruz kalması gibi) riskli durumda bulunan öğrencileri yakın takibe alarak gerekli durumlarda müdahale ve yönlendirme hizmetlerinin sunulması önerilmektedir.

2. Bu tez çalışmasında elde edilen veriler doğrultusunda çeşitli değişkenlerin zorbalığa uğramada veya zorbalık yapma da bir etkisinin olduğu görülmüştür. Bu değişkenler; cinsiyet değişkeni, lise türü değişkeni, algılanan baba tutumu değişkenleridir. Çalışma da erkeklerin hem zorba olma hem zorbalığa uğrama puanlarının kızlara oranla

daha yüksek olduğu saptanmıştır. Lise türü değişkeni bulgularına göre; meslek lisesine giden öğrencilerin kurban olma puanları, fen lisesine giden öğrencilerin zorba olma puanları daha yüksek çıkmıştır. Algılanan baba tutumu değişkenine göre baba tutumunu reddedici olarak algılayan öğrencilerin zorbalık puanları yüksektir. Bu verilerden yola çıkarak özellikle okullarda çalışan ruh sağlığı uzmanlarının yukarıda sayılan değişkenlere ve diğer çalışmalardaki değişkenlere dikkat ederek çalıştıkları kurumlardaki zorbalık sistemine yönelik risk haritaları oluşturmaları ve bu risk haritalarından yola çıkarak öğrencilerin akranlarıyla olan ilişkilerinde bu değişkenlerin etkilerine bakılarak öğrencilerin akran ilişkileri ile ilgili taramaların yapılması ve ortaya çıkan risk durumlarında müdahale ve yönlendirme hizmetlerinin yapılması önerilmektedir.

3. Özellikle zorbalığa maruz kalan çocuklar için onlarla empati kurabilmek adına okullarda çalışan ruh sağlığı profesyonelleri sınıflarda çeşitli destek grupları oluşturarak zorbalığa maruz kalan öğrencilerin nasıl zorbalığa uğradıkları, ne hissettikleri, zorbalığa yönelik duygu ve düşüncelerini belirtmek adına psikodrama, bibliyoterapi gibi birtakım tekniklerden faydalanarak zorbalığa maruz kalan öğrencilerle empati kurma becerilerini geliştirecek çalışmaların yapılması önerilmektedir.

2. Ebeveynlere ve Öğrencilere Yönelik Öneriler

1. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişimin ve onlara yönelik olan tutumların çocuklarının kendi sosyal ilişkilerine nasıl yansıttığının açıklandığı ve bağlanma stillerinin zorbalık sistemi üzerindeki etkisini anlatan çalışmalar yürütülmesi önerilir. Örneğin; zorbalığın öğrenilen bir davranış olduğu, pekiştirilmesi halinde devam edebileceği, pekiştiren davranışların neler olduğu ailelere açıklanabilir ve ev içerisindeki iletişim şeklinin, anne baba tutumunun zorba olma veya mağdur olmayı etkileyebildiği geçmişte yapılan çalışmalar aracılığıyla bilindiği ailelere aktarılmalıdır. Özellikle çocuğu zorbalık yapan ailelerde anne-baba çocuk için bir saldırganlık modeli olabilmektedir. Dolayısıyla anne-babanın saldırganlık için bir model olmaması önemlidir. Bu tür ailelerde disiplin yöntemi olarak birincil tip ceza yani dayak veya saldırganlık içerikli davranışlar kullanılmaması gerektiği ailelere aktarılmalıdır. Bu doğrultuda ebeveynlere birincil tip ceza yerine alternatif disiplin yöntemleri sunulabilir. Bu alternatif çalışmalar içerisinde; sağlıklı iletişim kurma becerileri, stresle başa çıkma becerileri, ebeveynlik becerilerinin

öğrenilmesi ile ilgili destek sağlanması sayılabilir. Bu ve buna benzer ebeveynlere farkındalık kazandırma psikoeğitim çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

2. Zorbalık yapan çocuklar için öfke kontrolünün sağlanması için duygu düzenleme, kendini yönetme ve empati psikoeğitim programlarının verilmesi önerilmektedir.

3. Özellikle çocuğu zorbalığa maruz kalan aileler için zorbalığın normalleştirilmemesi gerektiği ve zorbalığa maruz kalındığında mutlaka ilgili kişilerden (okul yönetimi, öğretmenler, aile vb.) destek ve yardım alınması gerektiği hatta zorbalık ile ilgili yasal sorumluluk ve haklardan hem ailenin hem de öğrencilerin bilgi sahibi olmasına yönelik farkındalık programları hazırlanıp ebeveynlere ve çocuklara sunulması önerilmektedir.

4. Mağdur çocukların genellikle problem çözme becerilerinin, kendilerini ifade etme ve savunma becerilerinin olmaması ya da yetersiz olmasından dolayı zorbalığa maruz kaldıkları göz önünde bulundurulacak olursa atılganlık eğitimi, sosyal beceri kazanma eğitimi, olumlu başa çıkma becerileri eğitimi, çatışma çözme eğitimi gibi eğitimlerin verilmesiyle ilgili programlar hazırlanabilir. Mağdur çocuklarda genel olarak içe kapanma ve kendini sosyal olarak izole etme davranışları görülebilmektedir. Dolayısıyla sosyal desteklerinin artırılmasına ve destek talep etmelerine yönelik farkındalık çalışmaları hazırlanması önerilmektedir.

5. Zorbalığı mümkün kılan ve pekiştiren birtakım bilişsel çarpıtmalarla (büyütme, küçültme ve kişiselleştirme gibi bilişsel çarpıtmalar) öğrencileri ve ebeveynleri yüzleştirerek, akran zorbalığının yıkıcı olduğu, tolere edilemeyeceği ve sonuçlarının psikolojik sorunlara, davranış bozukluklarına neden olduğu anlayışını hem ebeveynlere hem de öğrencilere empoze eden farkındalık çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

6. Zorbalık yapan ve zorbalığa uğrayan öğrencileri için kendini olumlu ve sağlıklı bir şekilde ifade etme becerileri, benlik saygısını ve kendilik değerini artırmaya yönelik farkındalık çalışmaları yapılması önerilmektedir.

7. Bilinçli farkındalık (Mindfulness) tekniklerinin; özellikle zorbalık yapan öğrencilerin öfke ve saldırganlık problemlerinin çözümünde kullanılması önerilmektedir.

3. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu tez çalışmasında bağlanma stillerinin ölçülmesi için ÜBBSÖ ve zorbalık davranışının ölçülmesi için AZKBÖ ve AZBÖ kullanılmıştır. Bağlanma stilleri ve akran zorbalığı ilişkisine yönelik yapılacak farklı çalışmalarda farklı bağlanma stilleri ve zorbalık ölçeklerinin kullanılması önerilmektedir.

2. Bu çalışmada bağlanma stilleri ve akran zorbalığı ilişkisinin incelenmesi için örneklem olarak lise öğrencileriyle çalışılmıştır. Yapılacak diğer çalışmalarda ortaokul öğrencilerinin de dahil edilmesi ile geniş bir örneklem grubu ile çalışılması önerilmektedir.

3. Yapılacak diğer araştırmalarda öğrencilerin benlik algılarının ölçülmesine yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.

4. Bu çalışmada ergenlerin bağlanma tarzları, zorbalığa uğramaları veya zorbalık yapmaları, algılanan anne-baba tutumları ile ilgili değerlendirmeleri incelenmiştir. Yapılacak benzer çalışmalarda örneklem grubunun ebeveynleri de çalışmaya katılarak çocuklarına yönelik algılarını ve ebeveynliğe bakış açılarını (ebeveynliğin stres faktörü olarak görülmesi ya da ebeveyn olmaya mecbur kalma gibi durumların varlığı) değerlendirmeye yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.

5. Bu çalışmada bağlanma stillerinin akran zorbalığını yordadığına dair bir çalışma örneklem grubu normal dağılım sergilemediği için yapılamamıştır. Gelecek çalışmalarda bu duruma dikkat edilerek gerekirse normal dağılımın sağlanarak yordama çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

6. Bağlanma Stillerinin akran zorbalığına maruz kalma arasındaki ilişkinin incelendiğine dair literatürde az çalışmaya rastlanıldığı (daha çok zorbalık yapanların bağlanma stilleri incelendiği görülmüştür) için bu çalışma yapılmıştır, bu iki durumun gelecekte yapılacak çalışmalarda daha fazla yer verilmesi ve birlikte incelenmesi mağdurları anlamak adına daha faydalı olacağı düşünölmektedir.

7. Bu çalışmada cinsiyet, yaş, sınıf, lise türü, anne-baba yaşama durumu, anne-baba medeni durum, algılanan ekonomik durum, algılanan anne-baba tutumu ve 0-6 yaş bakımveren kişi değişkenleri ile çalışma sınırlandırılmıştır. Diğer araştırmalarda daha fazla değişkenin ele alınması önerilmektedir. Psikolojik sağamlık, benlik algısı, sosyal

destek algısı gibi değişkenlerin çalışmalara dahil edilmesinin faydalı olacağı dűřünülmektedir.

8. Çalışmamızda yalnızca akran zorbalığı sistemi içerisinde yer alan zorba ve kurban statülerine yer verilmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda nötr grup (akran zorbalığı yapmayanlar veya akran zorbalığına maruz kalmayanlar) üzerinde çalışma yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalar, T. E. (2018). *Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Akran Mağduriyeti: Madenli Beldesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Avrasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ağırsoy, Pınar. PED Ücretsiz Psikoterapi Eğitimleri: (2023, Haziran 23). Bağlanma Kuramları Ve Bağlanmanın Nörobiyolojisi. <https://youtu.be/IRUtypQyqUo>
- Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., Wall, S., Hillsdale, J., N., & Erlblaum. (1980). Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation. *Infant Mental Health Journal*, 1(1):68-70.
- Ainsworth, M., A.N. O'Connell ve N.F.Russo (1983). *Models Of Achievement: Reflections Of Eminent Women In Psychology*. New York: Columbia University Press.
- Ainsworth, M. S. (1989). Attachments Beyond Infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Akcan, G., ve Öztürk, E. (2020). Psicotarihsel Açından Grup Dinamikleri ve Psikolojisi . *Türkiye Klinikleri*, 42-52.
- Akgün, S. (2005). *Akran Zorbalığının Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akmaz, N. (2009). *Eğitim Yöneticilerinin Bağlanma Stilleri Ve Sürekli Öfke Ve öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akt. Acar, T. (2009). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Psikolojik Belirtiler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, G. (2011). *Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özelliklere Sahip Ailelerde Kız Çocuklarına İlişkin Aile İçi Kültürel Tanımlamalar*. Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyol, A. K., & Bilbay, A. (2018). Ergenlerin Akran Zorbalığı Yapmaları, Zorbalığa Maruz Kalmaları ve Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 667-675. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i2.1379>.
- Alkan, H. (2019). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Başarı Hedefleri ve Akran Zorbalığı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodi, K. M., & Peck, S. (2002). Attachment and Autonomy as Predictors of the Development of Social Skills and Delinquency During Midadolescence. *J Consult Clin Psychol/NIH Public Access Author Manuscript*, 70(1): 56–66.
- Anayurt, A. (2017). *Duygu Düzenleme İle Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Bilişsel Esneklik ve Ruminasyon Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Antalyalı, Ö. L., Dumlupınar, M., & Özkul, A. S. (2017). Yetişkin Bağlanma Stillерinin Örgütsel Güven ve Örgütsel Bağlılığa Etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 21(4): 1679-1702.
- APA Dictionary of Psychology. (2023). APA Dictionary of Psychology- American Psychological Association: <https://dictionary.apa.org/>
- Arı, F. A. (2021). Bilişsel Şemalar ve Bağlanma . *Nevehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* , 11(4), 1823-1834. doi:<https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.987946>.
- Arslan, E. (2018). *Algılanan Ebeveyn Tutumu, Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısının Ergenlerin Akran Zorba Davranış Eğilimi ile İlişkisi* . Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan , B. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Görünüş Kaygısı ve bağlanma Stillерinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, F. (2022). *Examining Self-Defining Parental Relationship Memories: The Role Of Perceived Parenting Style And Attachment*. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, S. Ö., & Savaşer, S. (2009). Okulda Zorbalık. *Milli Eğitim*, 184, 218-227.
- Aslan, M., & Polat, M. O. (2023). Tüm Boyutlarıyla Akran Zorbalığı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1) 43-83.
- Atalay, A. (2010). *Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atik, E. L. (2013). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Sağlamlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz-Yansıtma ve İçgörünün Rolü* . Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet Davranışını Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayas, T., & Pişkin , M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2015). Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Ergen Formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 50 , 316-324.
- Aydemir, M. (2020). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aydın, A., & Akgün, S. (2014). Ergenlikte Reaktif-Proaktif Saldırganlık, Öfke ve Narsisizm İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73), 44-56.

- Aydın, C. H. (2000). Öğrenme ve Öğretme Kuramlarının Eğitim İletişimine Katkısı. *Kurgu Dergisi*, 17, 183-197.
- Aydın, M. (2010). *Masterson Yaklaşımında Borderline Kişilik Bozukluğuna Gelişimsel Yaklaşım*. Bitirme Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayran, G., & Çelebioğlu, A. (2018). Ergenlerde Akran Zorbalığı ile Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Researcher: Social Science Studies*, 6(3) 129-140.
- Baker, Ö. E., & Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31- 42.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: NJ: Prentice-hall.
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of Intimacy: An Attachment Perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7: 147. DOI: 10.1177/0265407590072001.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Baş, A. U., Öz, F. S., & Kabasakal, Z. T. (2012). İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Reaktif ve Proaktif Saldırganlık:Okul Psikolojik Danışmanlarının Görüş ve Yaklaşımları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 354 - 370.
- Başgün, N. (2020). *Ergen Öğrencilerde İnternet Bağımlılığı, Ebeveynlik ve Bağlanma Tarzları İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bauer, N. S., Lozano, P., & Rivara, F. P. (2007). The Effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program in Public Middle Schools: A Controlled Trial. *Journal of Adolescent Health*, 266 –274. doi:10.1016/j.jadohealth.2006.10.005.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Society for Research in Child Development*, 37(4). 887-907.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization effects on Black children: Some Black-White Comparison. *Child Development*, 43, 261-267.
- Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Bedel, A., & Güler, G. (2020). Ortaokul Öğrencilerinde Zorbalığı Ve Saldırganlığı Açıklamada Başa Çıkma Stratejilerinin Rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (73).
- Bilgiç, B. S. (2021). *Akran Zorbalığına Maruz Kalan Lise Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Blatz, W. (1940). *Hostages to peace: Parents and the children of democracy*. New York: Morrow.

- Blum, H. P. (2004). Separation-Individuation Theory and Attachment Theory. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 52, 535. DOI: 10.1177/00030651040520020501.
- Bowlby, J. (1940). The influence of early environment in the development of neurosis and neurotic character. *Journal of Psychoanalysis*, 21, 154–178.
- Bowlby, J. (1944). Forty-Four Juvenile Thieves: Their Characters and Home-Life. *International Journal of Psychoanalysis*, 25, 107-128.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal Care And Mental Health*. London: World Health Organization.
- Bowlby, J. (1958). The Nature Of The Child's Tie To His Mother. *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373.
- Bowlby, J. (1977). The Making and Breaking of Affectional Bonds I. Aetiology and Psychopathology in the Light of Attachment Theory. *The British Journal of Psychiatry*, 130 (3), 201-10.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment (2nd Ed.)*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (2014). *Ayrılma*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J., & Robertson, J. (1952). A Two-Year-Old Goes to Hospital. *Proceedings of the Royal Society of Medicine*, 46 (6). DOI: <https://doi.org/10.1177/003591575304600603>.
- Bowers, L., Smith, P. K., & Binney, V. (1994). Perceived Family Relationships of Bullies, Victims and Bully/Victims in Middle Childhood. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 11(2), 215-232.
- Boxer, P., & Tisak, M. S. (2005). Children's Beliefs About the Continuity of Aggression. *Aggressive Behavior*, 31, 172–188 .
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Bretherton, I. (2003). Mary Ainsworth: Insightful Observer and Courageous Theoretician . *Portraits of pioneers in psychology*, 5, 317-331.
- Breuer, J., & Elson, M. (2017, December). *Frustration–Aggression Theory*. ResearchGate: <https://www.researchgate.net/publication/321776001>
- Burnukara, P., & Uçanok, Z. (2012). İlk ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler ve Baş Etme Yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 68-82.
- Cerezo, M. A., Salvador, G. P., & Trenado, R. M. (2008). Mother–infant interaction and children's socio-emotional development with high- and low-risk mothers. *Infant Behavior & Development*, 578–589.

- Champion, K., Vernberg, E., & Shipman, K. (2003). Nonbullying victims of bullies: Aggression, social skills and friendship characteristics. *Applied Developmental Psychology*, 24, 535-551.
- Chow, C. M., Hart, E., Ellis, L., & Tan, C. C. (2017). Interdependence of attachment styles and relationship quality in parent-adolescent dyads. *Journal of Adolescence*, 61, 77-86.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A Review and Reformulation of Social Information _processing Mechanisms in Children's Social Adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101.
- Cuijlits, I., Wetering, A. v., Endendijk, J. J., Baar, A. v., Potharst, E., & Pop, V. (2019). Risk and protective factors for pre- and postnatal bonding. *Infant Ment Health J*, 1-16 DOI: 10.1002/imhj.21811.
- Çakır, B. (2023). *Kekemeliği Olan Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Ebeveynlerinin Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çakır, N. (2017). *Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çam, O., & Keskin, G. (2007). Bağlanma Sürecinin Ergen Açısından Değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 23 (2) ,159-172.
- Çankaya, Z. C. (2009). Özerklik Desteği, Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Öznel İyi Olma: Öz- Belirleme Kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31), 23-31.
- Çelebi, G. Y., & Çelebi, B. (2020). Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile İnternet Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 37-48.
- Çelenk, T. A., & Yıldızlar, O. (2019). Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Mağduriyetinin İncelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilgileri Dergisi* , 1(2), 24-31.
- Çelik, Ç. B. (2018). Bağlanma Stilleri, Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Güvende Hissetme: Aralarındaki İlişki Ne? *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 27-40.
- Çetinkaya, S., Nur, N., Ayvaz, A., Özdemir, D., & Kavakçı, Ö. (2009). Sosyoekonomik Durumu Farklı Üç İlköğretim okulu Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyiyle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 151-158.
- Çil, D. A., & Bahtiyar, B. (2023). *Mutluluk Üzerine Felsefe ve Psikoloji Tartışmaları*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003). The Nature and Extent of Bullying at School. *Journal of School Health*, 73(5), 173-180.

- Dalgar, G., Civil, F., Savaş, E. N., & Şahin, A. (2022). Attachment in Early Childhood: An Examination from John Bowlby and Mary Ainsworth. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 5(1), 85-92.
- Darling, N. (1999, Mart). *Parenting Style and Its Correlates*. ERIC Digest: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED427896.pdf>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268, DOI: 10.1207/S15327965PLI1104_01.
- DeMause, L. (1997). The psychogenic theory of history. *The Journal of Psychohistory*, 25(2).
- DeMause, L. (2002). *The emotional life of nations*. New York: Karnac Book.
- Demirbaş, N. K. (2020). *Zorbalığa Seyirci Müdahale Psiko-Eğitim Programının Ortaokul Öğrencilerinin Zorbalığa Müdahale Becerilerine Etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirbaş, N. K., & Öztemel, K. (2019). Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği'nin (Zsmö) Türkçe Uyarlaması: Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 965-985.
- Demirbaş, Z. K., & Öztemel, K. (2019). Zorbalıkta Seyirci Müdahale Ölçeği'nin (ZSMÖ) Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 966.
- Demircan, B. (2017). *12-15 Yaş Arası Ergenlerde İstismar ve İhmal İle Akran Zorbalığı ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Derin, G. (2018). *Kuşaklararası Eksende Psicotarih Temelli Çocuk Yetiştirme Stillerinin Travma, Bağlanma ve Dissosiyasyon Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Dijken, V. S. (1998). *John Bowlby: His Early Life—A Biographical Journey into the Roots of Attachment Theory*. London: Free Association Books.
- Diñç, S., & Balcı, S. (2021). Baba-Bebek Bağlanma Durumu ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 13(1), 8-17. DOI: 10.5336/nurses.2019-72534.
- Diñçer, Ç., & Uysal, H. (2012). Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(4), 468-483.
- Dixon, A. (2003). 'At All Costs Let Us Avoid Any Risk of Allowing Our Hearts to be Broken Again': A Review of John Bowlby's Forty-Four Juvenile Thieves. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 8(2), 278-289.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 149-162.
- Doğan, T. (2016). Ergenlerde Ana-Babaya Bağlanma: Türkiye Profili. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(4), 406-419. doi:10.18863/pgy.253446.

- Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1998). *Frustration and aggression*. Florence: KY.Routledge.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social Role Theory Of Sex Differences and Similarities. *Handbook of Theories of Social Psychology*, 2, 459-476.
- Eisenberger, N. I. (2011). The Pain Of Social Disconnection: Examining The Shared Neural Underpinnings of Physical And Social Pain. *Nature Reviews Neuroscience*, 13(6), 1-14 doi:10.1038/nrn3231.
- Elliot, M. (1992). *Bullying: A practical Guide to Coping for Schools*. Longman Group UK Limited.
- Ermış, B. S. (2019). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri, Aile Yaşam Doyumları ve Duygusal Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erözkan, A. (2004). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2).
- Ersan, E. E. (2020). *Ergenlerde Yılmazlığın Akran İlişkisi ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Feijóo, S. S., Norman, . O., Foody, M., Pichel, R., Braña, T., Varela, J., & Rial, A. (2021). Sex Differences in Adolescent Bullying Behaviours. *Psychosocial Intervention*, 30(2), 95-100. <https://doi.org/10.5093/pi2021a1> .
- Field, A. (2009). Comparing several means: Anova (GLM !). *Discovering Statistic Using SPSS* (s. 388). içinde London: Sage.
- Fraley, R. C. (2019). Attachment in Adulthood:Recent Developments,Emerging Debates,and Future Directions. *The Annual Review of Psychology*, 70, 401-422 DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-102813>.
- Geçtan, E. (1994). *İnsan Olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi 13.basım.
- Gewirtz, J. L., & Nogueras, M. P. (1992). B.F. Skinner's Legacy to Human Infant Behavior and Development. *American Psychologist*, 47(11), 1411-1422.
- Gök, F., & Önder, F. C. (2018). Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Maruz Kalma: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Anne-Babaya Duygusal Erişebilirlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 635-652.
- Gökkaya, F. (2018). Farklı Zorbalık Statülerinde Yer Alan Ortaokul Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 25 (2), 111-124.
- Gökkaya, F., & Sütcü, S. T. (2020). Akran Zorbalığının Ortaokul Öğrencileri Arasındaki Yaygınlığının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40-54.

- Göktepe, G. (2015). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Kendilik Algısı ve Kişilerarası İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Graham, S. (2016). Victims Of Bullying. *The College Of Education And Human Ecology, The Ohio State University*, 55(2), 134-146. doi:10.1080/00405841.2016.1148988.
- Gündaş, A. (2013). *Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlılığın Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgusu ve Bağlanma Stilleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güneş, E., & Işık, C. (2023). Maternal - Paternal Bağlanmayı Etkileyen Faktörler ve Ebelik Yaklaşımları. *J Pro Health Res*, 5(1):89-95.
- Gürsoy, E. C. (2010). *Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek ile Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hakan, S. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Farklı Zorbalık Türleri ile Karşı Karşıya Kalma Sıklığının ve Boyun Eğme Davranışı ile Durumluk - Sürekli Öfke ile İlişisinin Araştırılması. *Milli Eğitim*, 190, 54 - 71.
- Harlow, H. F., & Zimmermann, R. R. (1959). Affectional Responses in the Infant Monkey. *Science*, 130 (3373).
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3),511-524 doi:https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.52.3.511.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Deeper Into Attachment Theory. *Psychological Inquiry:An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 5(1), 68-79, DOI: 10.1207/s15327965pli0501_15.
- Houndoumadi, A., & Pateraki, L. (2001). Bullying and Bullies in Greek Elementary Schools; Pupils Attitudes and Teacher's Parents Awareness. *Educational Review*, 53(1), 19-26. DOI: http://dx.doi.org/10.1080/00131910120033619.
- Hubbard, J. A., Dodge, K. A., Cillessen, A. H., Coie, J. D., & Schwartz, D. (2001). The Dyadic Nature of Social Information Processing in Boys' Reactive and Proactive Aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 268-280 DOI: 10.1037//0022-3514.80.2.268.
- Igundunasse, A., & Anozie, O. K. (2018). Attachment Style and Personality Traits As Correlates Of Bullying Among Teenagers in Some Secondary School Settings In Lagos,Nigeria. *Ife Social Sciences Review*, 26(1), 74-84.
- İlgar, M. Z., İlgar, S. C., & Graham, S. (2018,2016). Şiddet Eğiliminde Bağlanmanın Rolü, Victims of Bullying in Schools. *Biruni Sağlık ve Eğitim Bilimleri Dergisi, &The College Of Education And Human Ecology, The Ohio State University*, 1, 1-13; 55(2),134-146.
- İlgül, B. (2022). *Akran Zorbalığı İle Empatik Eğilim, Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- İlhan, N. (2023). Melanie Klein'in Nesne İlişkileri Kuramına Göre John Steinbeck'in Cennetin Doğusu İsimli Romanını İnceleme. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 7(2), s. 501-521.
- Işık, P., Tekinalp, P. E., Atalay, N. Ü., & Kaynak, Ü. (2022). Bağlanma Terapisi. *Psikolojik Danışmada Güncel Kuramlar* (s. 110-152). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Jenkins, L. N., & Nickerson, A. B. (2016). Bullying Participant Roles and Gender as Predictors of Bystander Intervention. *Aggressive Behavior*, 9999(1) 1-10 DOI: 10.1002/ab.21688.
- Kafalı, M. S. (2021). *Akran Zorbalık Durumlarına Göre Ergenlerin Algıladıkları Babalık Rollerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde Bağlanma Stillerinin Saldırganlık Davranışları ve Depresyon Düzeyi İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, B., & Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde Bağlanma Ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(1) 21-49.
- Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 195-226.
- Karakaş, N. M., & Dağlı, F. Ş. (2019). Bebeklerde bağlanmanın önemi ve etkileyen etmenler. *Türk Pediatri Ars*, 54(2), 76-81.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 33-46.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karen, R. (1994). *Becoming Attached*. Newyork: Oxford University Press.
- Kaşıkcı, F. (2018). *Ergenlerde Akran Zorbalığı İle Başa Çıkma Stratejileriyle Bilişsel Çarpıtmalar ve Öz Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, N. B. (2019). *Liseli Ergenlerin Ebeveyne Bağlanma Stilleri, Empati Düzeyleri ve Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Y., & Öz, F. (2020). Ergenlerin Benlik Algısı Üzerinde Algılanan Ebeveyn Tutumlarının ve Bağlanma Stilinin Rolü: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 11(2), 106-114 DOI: 10.14744/phd.2020.74429.
- Kayhan, B. (2019). *Lise 9. ve 10. Sınıf öğrencilerinin bağlanma Stilleri, Akran İlişkileri ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Mersin İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Keler, H. (2008). *Liseli Ergenlerin Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ile Bağlanma Durumları ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, G. (2009). *Lise Öğrenimi Görmekte Olan Ergenlerin Atılmanlık Düzeylerinin Ebeveynlerine bağlanma Örüntülerine ve Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: Darıca İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, K. M. (2019). Evlat Edinilen Çocuklarda Bağlanma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 223-240. DOI: 10.13114/MJH.2019.460.
- Kınık, M. F. (2015). *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Olan Ergenlerin ve Annelerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki*. Uzmanlık Tezi. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Kilmen, S. (2022). Dağılımın Normalliğinin Sınanması. *Eğitim Araştırmacıları İçin Spss Uygulamalı İstatistik* (s. 107-110). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Klein, M. (2014). *Haset ve Şükran*. Metis Yayınları.
- Kocaşahan, N. (2012). *Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Sanal Zorbalık*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-Belirleme Kuramı Açısından Ergenlerin Anne Baba Algısı ile Duyuşsal İyi Oluşları Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 24-37.
- Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self*. New York: International Universities Press.
- Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. New York: International Universities Press.
- Kohut, H. (2004). *Psikanalizin Öteki Yüzü*. İthaki Publishing.
- Korkmaz, T., Erkin, M., & Atbaşı, Z. (2021). Akran Zorbalığı Kavramının Lisansüstü Tezlerde İncelenmesi. *Turkish Special Education Journal International*, 3(1), 1-19.
- Köse, D., Çınar, N., & Altınkaynak, S. (2013). Yenidoğanın Anne ve Baba ile Bağlanma Süreci. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 22(6), 239-245.
- Lacan, J. (1951). Some Reflections on The Ego. *International Journal of Psychoanalysis*, 34,11-17.
- Latane, B., & Darley, J. M. (1968). Group Inhibition of Bystander Intervention in Emergencies. *Journal at Personality and Social Psychology*, 10(3), 215-221.
- Latane, B., & Darley, J. M. (1970). *The Unresponsive Bystander: Why: Doesn't He Help*. Newyork: Prentice Hall.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (1999). Developmental Patterns in Security of Attachment to Mother and Father in Late Childhood and Early Adolescence: Associations with Peer Relations. *Child Development*, 70(1), 202-213. DOI: 10.1111/1467-8624.00015.
- Maccoby, E., & Martin, J. (1983). *Socialization in the context of the family: Parent-child interaction*. In E. M. Hetherington (Ed.), P. H. Mussen (Series Ed.), *Handbook of*

child psychology: 4. Socialization, personality, and social development (pp. 1-101). New York: Wiley.

- Mahler, M. S., & Perriere, K. L. (1965). Mother-Child Interaction During Separation-Individuation. *The Psychoanalytic Quarterly*, 34(4), 483-498. DOI:10.1080/21674086.1965.11926361.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth Of The Human Infant*. New York: Basic Books.
- Menutti, R. B., & Christiner, W. R. (2012). *Cognitive -Behavioral Interventions in Education Settings a Hand Book For Practice Second Edition*. New York: Routledge Taylor&Francis Group.
- Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Mynard, H., & Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer victimization scale. *Aggressive Behaviour*, 26, 169-178.
- Nacar, E. H., & Gökkaya, F. (2019). Bağlanma ve Maternal Bağlanma Konusunda Bir Derleme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1 (1), 49-55. doi:10.35365/ctjpp.19.1.06.
- Naçar, E. A. (2023). *Başlanma Stilleri ile Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Öz Anlayışın Aracılık Rolü*. Doktora Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Odabaşı, H. Y. (2020). Psicotarihin Tarihi: Yaklaşımlar ve Tartışmalar. *Universal Journal of History and Culture*, 2(2), 131-152.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge MA: Blackwell.
- Olweus, D. (1993). Bullying At School: What We Know and What We Can Do. *Malden, Ma:Blackwell Publishing*, 40(6), 699-711. doi:10.1002/pits.10114.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (1996). Bullying at School: Knowledge Base and an Effective Intervention Program. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 794, 265-276.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12(4), 495-510.
- Olweus, D. (2010). Bullying in schools: facts and intervention. *Kriminalistik*, 64(6), 1-29.
- Olweus, D. (2010). Bullying in Schools: Facts and Intervention. *Research Centre for Health Promotion (online)*, Erişim yeri: <https://www.researchgate.net/publication/228654357>. [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2016].

- Onur, N. (2006). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Onur, T. (2023). *Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özada, A. (2018). *Gençlerin Demografik Özellikleri, Aile ve Arkadaş İlişkileri ile Okul Yaşamının Zorbalığa Etkisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özada, A., & Duyan, V. (2018). Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Zorbalık. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 12 (1), 49-55.
- Özakkaş, T. (2012). Masterson Yaklaşımına Genel Bakış. *Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları*, 1-8.
- Özçelik, A. Ö., & Arslan, H. (2020). 3-5 Yaş Arası Çocukların Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18-30. DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2020.150>.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589 .doi:10.5455/cap.20120433.
- Özen, D. Ş. (2010). Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş ve İçerik Yönelim Türü Problem Davranışları İle İlişkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 5-12.
- Özen, D. Ş., & Aktan, T. (2010). Bağlanma ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma:Başarı Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25 (65), 101-113.
- Özen, Y. (2014). Kendilik, Kendilik Algısı ve Kendilik Algısına Bağlı Psikosomatik Bozukluklara Sosyal Bir Bakış. *Akademik Bakış Dergisi*, 40, 1-12.
- Öztürk, E. (2016). Psikiyatri Açısından Çocuk Yetiştirme Tarzları ve Çocuk İstismarı. *Türkiye Klinikleri J Foren Med-Special Topics*, 2(3) 24-34.
- Öztürk, E. (2021). Disfonksiyonel Aile Modellerinden Fonksiyonel Aile Modeline: "Doğal ve Rehber Ebeveynlik Stili". *Türkiye Klinikleri*, 1-39.
- Öztürk, E., Türel, F. İ., & Oğur, E. (2020). Psikiyatri ve Bağlanma Kuramı. *Türkiye Klinikleri*, 63-71.
- Öztürk, N., Atlı, A., & Kutlu, M. (2014). Ortaokul Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 43-63.
- Parlak, A. G. (2020). *Ebeveynin Bağlanma Biçimi ile Ebeveyn Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Pekel, N. (2004). *Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Petschauer, P. W. (2022). The Childrearing Modes; Lloyd deMause Revisited. *The Journal of Psychohistory* , 49(3), 162-176.
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki İlköğretim Öğrencileri Arasında Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156),175-189.
- Pişkin, M. (2021). *Annenin Annesiyle İlişkinin Bebeğin Bağlanmasına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, (s. 21-23).
- Polat, F., & Sohbet, R. (2020). Ortaöğretim Öğrencilerinde Akran Çatışmasına Bakış. *KSÜ Tıp Fakültesi Dergisi* , 15(2), 41-51.
- Rigby, K., & Slee, P. T. (1993). Dimensions of Interpersonal Relation Among Australian Children and Implications for Psychological Well-Being. *The Journal of Social Psychology*, 133(1), 33-42DOI: <https://doi.org/10.1080/00224545.1993.9712116>.
- Sabuncuoğlu, O., Ekinci, Ö., Bahadır, T., Akyuva, Y., Altınöz, E., & Berkem, M. (2006). Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselemesi ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 9, 27-35.
- Sak, R., Sak, İ. Ş., Atli, S., & Şahin, B. K. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Bjorkqvist, K., Osterman, K., & Kaukiainen , A. (1996). Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group . *Aggressive Behavior*, 22(1) ,1-15. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(1996\)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T).
- Salmivalli, C. (2002). Is there an age decline in victimization by peers at school. *Educational Research* , 44(3), 269-277.
- Salmivalli, C., & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development*, 28 (3), 246–258 DOI: 10.1080/01650250344000488.
- Salter, M. (1940). *An evaluation of adjustment based upon the concept of security: Child Development Series*. Toronto, Ontario, Canada: University of Toronto Press.
- Santrock, J. W. (2018). *Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi*. Nobel Yayıncılık.
- Schneider, B. H., Atkinson, L., & Tardif, C. (2001). Child-Parent Attachment and Children's Peer Relations: A Quantitative Review. *Developmental Psychology*, 37(1), 86-100 DOI:10.1037/0012-1649.37.1.86.
- Schore, A. N. (2000). Attachment and the regulation of the right brain. *Attachment & Human Development* , 2(1), 23-47.

- Schore, A. N. (2001). Effects of A Secure Attachment Relationship on Right Brain Development, Affect Regulation, And Infant Mental Health. *Infant Mental Health Journal*, 22 (1-2), 7-66.
- Schore, A. N. (2002). Advances in Neuropsychoanalysis, Attachment Theory, and Trauma Research: Implications for Self Psychology. *Psychoanalytic Inquiry: A Topical Journal for Mental Health Professionals*, 22(3) ,433-484. DOI: 10.1080/07351692209348996.
- Schore, A. N. (2005). Back to Basics : Attachment, Affect Regulation, and the Developing Right Brain:Linking Developmental Neuroscience to Pediatrics. *Pediatrics in Review*, 26 (6).
- Schore, A. N. (2012). Gelişimsel Nörobiyoloji ve Bağlanma Kuramı. *Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları*, 5-15.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*. İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Schwartz, D. (2000). Subtypes of victims and aggressors in children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28(2),181-92. doi: 10.1023/a:1005174831561.
- Seay, B., Alexander, B. K., & Harlow, H. F. (1964). Maternal behavior of socially deprived Rhesus monkeys. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 69(4), 345–354. <https://doi.org/10.1037/h0040539>.
- Sertelin, Ç. (2003). *Ebeveyn Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Set, Z. (2021). Bağlanma ve Depresyon Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi:Teorik Bir Çalışma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(1),23-33 DOI: 10.18863/pgy.712563.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Stein, K. F. (1995). Schema Model of the Self-Concept. *Journal of Nursing Scholarship* , 27 (3), 187-193.
- Stevens, V., Bourdeaudhuij, D., & Oost, P. V. (2002). Relationship of the Family Environment to Children's Involvement in Bully Victim Problems at School. *Journal of Youth and Adolescence*, 31 (6), 419-428.
- Subaşı, N. G., & Kazan, H. (2020). Çocukluk Dönemi Bağlanma Stillerinin Yetişkin İletişimindeki Etkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 10(2), 147-162.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-60.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-38.

- Süner, A. F., Alpay, E. E., & Ünal, B. (2021). Akran zorbalığına kısa bir bakış: Birinci basamak sağlık çalışanlarına tavsiyeler. *STED*, 30(6) 444-450 DOI: 10.17942/sted.915101.
- Şahin, M. M. (2021). *Ergenlerin Akran Zorbalığı Algıları ile Öğretmenlerin Akran Zorbalığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., & Er, S. H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (4), 240-246.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics (Sixth edition)*. United States: Pearson Education.
- Tasman, D. R., & Aydoğmuş, M. E. (2022). İlişki kalitesinde temel psikolojik ihtiyaçların önemi: Öz belirleme kuramı ve temel ilişki türleri temelinde bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 10(24), 294-315. DOI: 10.7816/nesne-10-24-08.
- Tathoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 15-30.
- TDK. (2022). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/>
- Terzi, S. (2014). Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmalarına Yol Açan Olaylar: Nitel Bir Çalışma. *The Journal of Turkish Educational Sciences*, Volume: 12 (2) , 99 - 108.
- Topçu, M. (2016). Ayrılma ve Bireyleşme: Nesne İlişkileri Üzerine Terapötik Uygulama. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 3(2), 27-28.
- Tura, G. (2008). *Akran Zorbalığına Maruz Kalmayı Yordayan Özellikler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turgut, İ. (2023). *Ergenlerde Akran Zorbalığının Yordayıcıları Olarak Bağlanma Stilleri ve Öz-Kontrol*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tuvblad, C., Raine, A., Zheng, M., & Baker, L. A. (2009). Genetic and Environmental Stability Differs in Reactive and Proactive Aggression. *Aggressive Behaviour*, 35, 437-452.
- Tüik Veri Portalı (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744>
- Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*, 19(1), 24-39.
- Uludağlı, N. P., & Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı İle Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (56), 78-92.

- Unesco Dünya Raporu. (2020, Ocak 8). Duyarlı Akıl Platformu: <https://duyarliakil.blogspot.com/2020/06/unesco-dunya-raporu.html>
- Unicef. (2018, Eylül). *Dünyadaki gençlerin yarısı okulda ve okul çevresinde akran şiddetine maruz kalıyor*. Unicef Türkiye: <https://www.unicef.org>
- Ünal, B. (2015). Depresif Kişiliklerle Psikoterapide Olumlu Duyguların Nesne İlişkisel İncelenmesi. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 14-28.
- Ünal, N. (2019). *Akran Zorbalığı ile Ergenlerin Algıladıkları Aile İşlevselliğinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ünaldı, E. (2017). *Anne Babası Boşanmış Çocuklarda Algılanan Anne Baba Tutumlarının Akran Zorbalığı Davranışı İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Warm, T. R. (1997). The Role of Teasing in Development and Vice Versa. *Development and Behavioral Pediatrics*, 18(2), 97-101. <https://doi.org/10.1097/00004703-199704000-00004>.
- Winnicot, D. (2012). *Oyun ve Gerçeklik*. Metis yayınları.
- Winnicott, D. W. (1965). *The Maturation Processes And The Facilitating Environment*. London: International Universities Press.
- Yakupoğlu, A. S. (2019). *Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Benlik Algısının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yazici, H. (2018). *Akran Zorbalığı Bağlamında Psikolojik Bulgular*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yelboğa, N., & Koçak, O. (2019). Ergenlerde Akran Zorbalığını Yordayan Bazı Faktörlerin Zorba ve Mağdur Bireyler Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2286-2320. DOI: 10.26466/opus.543567.
- Yersel, Z. (2019). *Çocuk ve Ergenlerde Anne-Baba Tutumu ve Bağlanma Durumunun Algıladıkları Benlik Saygısı ve Çocuk Narsisizmi ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldızhan, E. (2017). Bağlanma Teorisi ve Bağlanma Bozukluklarına Genel Bir Bakış. *Anadolu Kliniği*, 22(1) 66-72. DOI:10.21673/anadoluklin.237462.
- Yılmaz, H. (2020). Türkiye'de Helikopter Ebeveynlik Eğilimi ve Helikopter Ebeveynlerin Demografik Özellikleri. *Sosyal Politikalar Çalışmaları Dergisi*, 46, 133-160.

EKLER

EK-1.: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Uygulama İzin Talebi

Evrak Tarih ve Sayısı: 20.10.2023-305219

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrenci İşleri

Sayı : E-63579008-399-305219
Konu : Araştırma İzni Hk. (Esra Nur YILMAZ)

20.10.2023

ERZİNCAN VALİLİĞİNE
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)

Enstitümüz Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI'nın danışmanlığını yürüttüğü **11111111** numaralı tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Esra Nur YILMAZ**'ın "Akran Zorbalığına Uğrayan Liseli Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Zorbalığa Uğramaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışması ile ilgili Erzincan İl Millî Eğitim Müdürlüğünden uygulamayı yapabilmesi için gerekli izin sürecinin başlatılması hususunu;
Bilgilerinize arz ederim.

Prof.Dr. Necdet TOZLU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek:Esra Nur YILMAZ (18 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSAB17UFBP

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/eby-ebys>

Adres:Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Yalınzbağ Yerleşkesi A4 Blok / Kat 2 Sivas Erzincan
Yolu 24100 Merkez/Erzincan Türkiye
Telefon:(0446) 224 29 00 Faks:-
e-Posta:sosbe_yazi@erzincan.edu.tr Web:https://ebyu.edu.tr/tr/
Kep Adresi:erzincanunv@ks02.kep.tr

Bilgi için: Nazlı SABAH
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Ek-2.: Valilik Oluru

T.C.
ERZİNCAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-45468433-605.01-88988623
Konu : Araştırma Uygulama İzin Talebi
(Esra Nur YILMAZ)

06.11.2023

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 (Genelge 2020/2) sayılı yazısı.
b) Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğünün 20.10.2023 tarih ve E-63579008-399-305219 sayılı yazısı.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI'nın danışmanlığını yürüttüğü 1563890 numaralı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Esra Nur YILMAZ'ın, "Akran Zorbalığına Uğrayan Liseli Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Zorbalığa Uğralamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu araştırmasına veri toplama talebine ilişkin, ilgi (b) yazı ve çalışması birlikte sunulmuştur.

İlgi (a) Genelge esaslarına göre "İl Millî Eğitim Anket-Araştırma-Tez Çalışmalarını Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenen ilgililerin anket - ölçek çalışmasını, Müdürlüğümüze bağlı lise kademelerinde öğrenci katılımıyla araştırma yapma talebi uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hasan GÜNEŞ
Şube Müdürü

OLUR

Murat DEMİR
İl Millî Eğitim Müdürü V.

Ek: Yazı ve Ekleri (19 Sayfa)

Adres : Fatih Mah. 719 Sok. No: 28 ERZİNCAN

Telefon No : 0 ( )
E-Posta: arge24@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Strateji Geliştirme (AR-GE) Birimi Goncagül SATI

Unvan : Memur
İnternet Adresi: meb@hs01.kep.tr

Faks:4462141185

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sorum.meb.gov.tr> adresinden 8h45-1ca7-3bf0-8hb3-d956 kodu ile tebliğ edilebilir.

**EK-3.: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri Etik
Kurul Kararı**

**T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI EĞİTİM BİLİMLERİ
ETİK KURULU KARARI**

Etik Kurul Toplantı Tarihi	28/08/2023
Protokol No	08/01
Araştırma Başlığı	Akran Zorbalığına Uğrayan Liseli Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Zorbalığa Uğrama Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Araştırma Türü	Nicel-Tarama (tanımlayıcı)
Araştırmacılar	Prof. Dr. Fikret GÜLAÇTI (Sorumlu Araştırmacı) Esra Nur YILMAZ (Tez Öğrencisi)
Karar	Başvuru dosyanıza ait araştırmanız etik açıdan uygun bulunmuştur.
Açıklama:	- <i>Etik Kurul Onayı, uygulama ve/veya veri toplama için araştırmacının ilgili kurum veya kuruluşlardan izin alma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.</i> - <i>Kurul üyelerine ait araştırma önerileri görüşülürken, ilgili yönerge gereğince, öneri sahibi üye görüşmelere katılmamış ve oy kullanmamıştır.</i>

e-uzaklaşır

Prof. Dr. Güldem DÖNEL AKGÜL
İnsan Araştırmaları Eğitim Bilimleri
Etik Kurul Başkanı

EK-4.: Tez Veri Giriş Formu

1.07.2024 00:32

Ulusal Tez Merkezi | Tez Form Yazdır

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

[Ljava.lang.String;@6b67ef6d

Referans No	
Yazar Adı / Soyadı	ESRA NUR YILMAZ
Orcid	
T.C.Kimlik No	
Telefon	
E-Posta	
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Liseli Ergenlerde Akran Zorbalığı Bağlanma Stilleri ve Zorbalık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Tezin Tercümesi	Investigation of the Relationship Between Peer Bullying Attachment Styles and Bullying Behavior in High School Adolescents
Konu	Psikoloji = Psychology ; Eğitim ve Öğretim = Education and Training
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2024
Sayfa	175
Tez Danışmanları	PROF. DR. FİKRET GÜLAÇTI
Dizin Terimleri	Başlanma=Attachment ; Başlanma stilleri=Attachment styles ; Zorbalık=Bullying
Önerilen Dizin Terimleri	Akran Zorbalığı=Peer Bullying

01.07.2024

İmza:.....

EK-5.: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği İzni

evren erzen evren.erzen@duyguservisleri.com.tr
Alınan ben

19 Tem 2020 09:59

Translator Türkçe Türkçe Translate email

Forward translated email

Mentateler

Öçekte çalışmıcda kullanımdan memnuniyet duyarım. Öçekte toplı psikometrik özellikler matalede yer alıyor. Öçekte maddeleri ise matalede sonunda buluyor. Ayrıca yardımcı olabileceğim bir konu olursa bana ulaşabilirsiniz.

Çalışmalarında başarılar diliyorum.

İyi çalışmalar

Doç. Dr. Evren ERZEN

Öçekte her bir bireyin bağlanma stili aynı ayrı beklenebilir amaçlıysanız bir bireyin sahip olduğu en yüksek bağlanma stili puanını bekliforsunuz ve o kişi hangi bağlanma stiline en yüksek puanı alıyorsa o bağlanma stiline sahip olarak kabul ediliyor. Eğer bireyin bağlanma stiliyle sürekli verileri analiz ederseniz her bir bağlanma stiline toplam puanını almanız yeterli olacaktır. Burada dikkat edilecek tek nokta tüm bağlanma stillerinin aynı toplam puanlarını almamasıdır. Üç stili de toplayıp tek bir puan elde edilmesi mümkün değildir. Çünkü boyutlardan kişi negatif birisi pozitif.

EK-6.: Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği İzni

Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Gizli İçerik

Ezra Nur Yılmaz 950 000 000

Türkiye Türkiye Türkiye

Forward translated email

Metin: Hoşum.

Ben Ezra Nur Yılmaz, Erzurum Bülent Yılmaz Üniversitesi Psikoloji Bölümü ve Psikolojik Bilişimsel Bilimler Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktayım. Prof. Dr. Fehi Gülpınar başkanlığında "Akran Zorbalığı Uğrayan Üstel Egelemenin Başlangıçta Sizi ve Zorbalığa Uğrayanları Koruyacak İşlevleri İncelenmesi" konulu panel oturumunu katılmaya davet ediyorum. Oturumun başlangıçta zorbalığa uğrayanları koruyacak işlevleri inceleyeceğiz. Oturumun başlangıçta zorbalığa uğrayanları koruyacak işlevleri inceleyeceğiz.

iyi günler ve iyi çalışmalar dilerim.

ZEYNEP GÜLTEKİN AKCI 950 000 000

Akci ben

Türkiye Türkiye Türkiye

Forward translated email

Metin: Ezra Nur Yılmaz,

Ekte ölçeği bulabilirsiniz.

iyi günler dilerim.

EK-8.: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler;

Aşağıda bir çalışmada kullanılmak için size sorulan sorular yer almaktadır. Soruları size en uygun şekilde cevaplamanız çalışmamız için en doğru sonuçları elde etmemize yardımcı olacaktır. Lütfen soruları dikkatli okuyunuz. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

- 1- Cinsiyetiniz: Kız ( ) Erkek ( )
- 2- Yaşınız: 13-14 ( ) 15-16 ( ) 17-18 ( )
Diğer ( )
(Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler
lütfen yaşınızı yazınız)
3. Hangi sınıfa gittiğinizi işaretleyiniz.
( ) 9
( ) 10
( ) 11
( ) 12
4. Hangi lise türünde bulunduğunuzu
işaretleyiniz.
( ) Fen Lisesi
( ) Anadolu Lisesi
( ) Meslek Lisesi
( ) Diğer (Bu seçeneği işaretleyen öğrenciler
için hangi liseye gittiğinizi yazınız.)
5. Aileniz için uygun olanı işaretleyiniz.
( ) Anne-Baba hayatta
( ) Anne-Baba vefat etmiş
( ) Anne hayatta baba vefat etmiş
( ) Anne vefat etmiş baba hayatta
6. Aileniz için uygun olanı işaretleyiniz.
( ) Anne-Baba birlikte
( ) Anne-Baba boşanmış
7. Ailenizin algıladığınız ekonomik durumunu
işaretleyiniz.
( ) Çok iyi
( ) İyi
( ) Orta
( ) Kötü
( ) Çok Kötü
8. Algıladığınız anne tutumunu işaretleyiniz.
( ) Demokratik
( ) Otoriter
( ) Aşırı Koruyucu
( ) İzin Verici
( ) Reddedici
( ) Tutarsız
9. Algıladığınız baba tutumunu işaretleyiniz.
( ) Demokratik
( ) Otoriter
( ) Aşırı Koruyucu
( ) İzin Verici
( ) Reddedici
( ) Tutarsız
10. 0-6 yaş aralığında size bakım verenini
işaretleyiniz.
( ) Anne – Baba
( ) Yalnızca anne
( ) Yalnızca baba
( ) Büyükanne- büyükbaba
( ) Yalnızca büyükanne
( ) Yalnızca büyükbaba
( ) Abi, abla
( ) Hala, teyze, amca, dayı
( ) Diğer (Bu seçeneği işaretleyen öğrenciler için
kimden bakım aldığınızı yazınız).

EK-9.: Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği

Aşağıda sizinle ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz. Katkılarınız için teşekkürler.

1= Kesinlikle katılmıyorum 2= Katılmıyorum 3=Kısmen katılıyorum 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir.

1. Karşımdaki insanlar benim kadar değerli değiller.	1	2	3	4	5
2. Birisiyle çok fazla samimi olduğumda sorun çıkabileceğinden kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5
3. Karar alırken kimseyi önemsemem.	1	2	3	4	5
4. Sorunu olan birisini gördüğümde kendimi onun yerine koyabiliyorum.	1	2	3	4	5
5. Başkalarının benim kadar değerli olduklarını düşünmüyorum.	1	2	3	4	5
6. İnsanlardan ne kadar uzak durursam o kadar az üzülürüm.	1	2	3	4	5
7. Ebeveynimle (anne, baba veya benim bakımımı üstlenen bir başkası) iyi anlaşıyorum.	1	2	3	4	5
8. İnsanlardan uzak duruyorum çünkü bana acı çektirebilirler.	1	2	3	4	5
9. Bir sorun varsa bunun kaynağı genelde karşımdakilerin sorunlu olmasıdır.	1	2	3	4	5
10. Kendimi mutlu bir insan olarak tanımlıyorum.	1	2	3	4	5
11. Duygusal ilişki yaşadığım kişinin beni gerçekten sevmediğini düşünerek kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5
12. Yalnızca kendime değer veririm.	1	2	3	4	5

EK-10.: Akran Zorbalığı Kurbanlarını ve Zorbalarını Belirleme Ölçeği

Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği

Sevgili Çocuklar,

Sizlere verdiğim bu soru listesi ile amacım, arkadaşlarınızla ilişkileriniz hakkında bazı bilgiler edinmektir. Her soru a ve b olmak üzere iki şıktan oluşmaktadır. Her şıktaki cümleleri dikkatlice okuduktan sonra, her şık için bir seçeneği işaretleyin. İşaretleme yapmak için size uygun olan parantezin içine X işareti koymanız yeterlidir. Nasıl işaretlemeniz gerektiği konusunda bir kuşkunuz olursa ya da anlayamadığımız cümleler olursa parmak kaldırım size yardımcı olacağım. Cümlelerin hepsini bitirmeye özen gösterin. Bu bir sınav değildir ve cevapların doğru ya da yanlış olması gibi bir durum da söz konusu değildir. Benim için önemli olan sizin gerçek düşüncelerinizi yansıtmasıdır. Sizden aldığım tüm bu bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır. Doldurulmuş haldeki cevap kağıtlarınızın, okul idaresine, öğretmenlerinize ya da arkadaşlarınıza gösterilmesi söz konusu değildir. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

1) a. Beni çeşitli vurucu ve kırıcı aletlerle tehdit ederler.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

2) a. Beni o kadar korkuturlar ki onlardan uzak dururum.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

3) a. Bana çirkin saldırılarda bulunurlar.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

4) a. Okula giderken ya da okuldan dönerken beni rahatsız ederler.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

5) a. Üstümü başımı kirletirler.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

6) a. Grup halinde üstüme gelip beni rahatsız ederler.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

7) a. Bana yumruk atarlar.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

8) a. Bana isimler takarlar.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

9) a. Görünüşümle alay ederler.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

10) a. Herhangi bir nedenden dolayı benimle alay ederler.

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

Hiç bir zaman Bir kere Birden fazla
( ) ( ) ( )

EK-11.: Etik Kurul Onayı

Bu çalışma için etik kurul onayı Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun (Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu) 28/08/2023 tarihli ve 08/01 numaralı kararı ile alınmıştır.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: ESRA NUR YILMAZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

